BEYKOZ'DA YÜKSEK GÜVENLİKLİ BİR SİTEDE GÜNDELİKÇİ KADIN EMEĞİ ÜZERİNE NİTELİKSEL BİR ARAŞTIRMA

Zehra Melis Ülger

171127110

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sosyoloji Anabilim Dalı

Sosyoloji Yüksek Lisans Programı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Bozok

İstanbul

T.C. Maltepe Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Aralık, 2019

BEYKOZ'DA YÜKSEK GÜVENLİKLİ BİR SİTEDE GÜNDELİKÇİ KADIN EMEĞİ ÜZERİNE NİTELİKSEL BİR ARAŞTIRMA

Zehra Melis Ülger

171127110

Orcid: 0000-0002-3005-1058

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sosyoloji Anabilim Dalı

Sosyoloji Yüksek Lisans Programı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Bozok

İstanbul

T.C. Maltepe Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Aralık, 2019

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

ZEHRA MELİS ÜLGER'ın "Beykoz'da Yüksek Güvenlikli Bir Sitede Gündelikçi Kadın Emeği Üzerine Niteliksel Bir Araştırma" başlıklı tezi 03.12.2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği" nin ilgili maddeleri uyarınca Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans/Doktora tezi oy birliğiyle/~~oy çokluğuyla~~, başarılı/~~başarısız~~ olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı. Adı ve Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı)	Dr. Öğr. Üyesi Mehmet BOZOK Maltepe Üniversitesi	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Narin BAĞDATLI VURAL Maltepe Üniversitesi	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Pınar KARABABA Gelişim Üniversitesi	

Prof. Dr. Ahu TUNÇEL ÖNKAL
Enstitü Müdürü

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI

maltepe üniversitesi	ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI	Doküman No	FR-178
		İlk Yayın Tarihi	01.03.2018
		Revizyon Tarihi	
		Revizyon No	00
		Sayfa	1/1

Revizyon Takip Tablosu

REVİZYON NO	TARİH	AÇIKLAMA
00	01.03.2018	İlk yayın.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI

04/12/2019

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarından bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilmeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; çalışmanın Maltepe Üniversitesinde kullanılan "bilimsel intihal tespit programı" ile tarandığını ve öngörülen standartları karşıladığını beyan ederim.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Zehra Melis Ülger

Hazırlayan	Kalite Koordinatörü	Kurumsal Yetkili
İlgili Birim	Dr. Öğr. Üyesi Şafak GÜNDÜZ	Prof. Dr. Belma AKŞİT

(Dokuman No: FR-178; Yayın Tarihi: 01.03.2018; Revizyon Tarihi: ; Revizyon No:00)

TEŞEKKÜR

Çıktığım bu zorlu yolculukta bilgisi, deneyimi ve desteği ile her aşamada yanımda olan sevgili danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Bozok'a saygı ve teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Araştırmamın geliştirilmesinde, yapıcı eleştirileri ile çok önemli katkıları olan tez jüri üyelerim Sayın Dr. Öğr. Üyesi Narin Bağdatlı Vural ve Sayın Dr. Öğr. Üyesi Pınar Karababa'ya sonsuz saygı ve şükranlarımı sunarım.

Bana bu araştırmayı yapmamda imkan sağlayan ve tüm samimiyetleri ile cevap veren katılımcı gündelik ev işçisi kadınlara ve evlerinin kapılarını açan ev sahibi kadınlara sonsuz teşekkür ederim.

Zehra Melis Ülger

Aralık, 2019

ÖZ

BEYKOZ'DA YÜKSEK GÜVENLİKLİ BİR SİTEDE GÜNDELİKÇİ KADIN EMEĞİ ÜZERİNE NİTELİKSEL BİR ARAŞTIRMA

Zehra Melis Ülger
Yüksek Lisans Tezi
Sosyoloji Anabilim Dalı
Sosyoloji Yüksek Lisans Programı
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Bozok
Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019

Bu çalışma, yüksek güvenlikli sitelerde gündelik ev işçisi kadınların emeğini, İstanbul, Beykoz'daki bir yüksek güvenlikli site örneği üzerinden ele almaktadır. Çalışmada, gündelik ev işçisi kadın emeği örneği üzerinden ataerkillik ve geleneksel kadınlık rollerinin metalaşması sonucunda ortaya çıkan sınıfsal, cinsiyetçi ve ekonomik ayrımcılığın dışavurumları ve sonuçları tartışılmaktadır. Araştırmanın amacı yüksek güvenlikli siteler içerisinde çalışan gündelik ev işçisi kadınların, cinsiyet eşitsizlikleri ve sınıfsal farklılaşmalar üzerinden, kapitalist piyasa anlayışında kadın emeğinin ne gibi dönüşümlere uğradığının ortaya çıkarılmasını amaçlamaktadır. Araştırmada, yüksek güvenlikli sitede yaşayan on bir ev sahibi kadın ile yine aynı sitede çalışan kırk gündelik ev işçisi kadın feminist metodolojiden yararlanılarak niteliksel bir araştırma bulgularından hareketle tartışılmıştır. Yüksek güvenlikli sitelerde çalışan gündelik ev işçisi kadınların bir üst sınıftan kadınlar ile iş yerleri olan ev içerisinde yaşadıkları sınıfsal farklılaşmalar ve cinsiyetçi ayrımcılıklar, gündelik ev işçisi kadınları orta sınıf olma arzusu ile kent içerisinde gündelik ev işlerinde çalışmalarına neden olmuştur. Bu durum kent içerisinde enformel sektörde çalışan gündelik ev işçisi kadınları yetiştirdikleri çocukları ile formel sektöre eleman yetiştiren kadınlar yapmıştır. Diğer gündelik ev işçisi kadınlarla kurdukları ilişkisel ağlar ve farkında olmadıkları bir sınıf bilinci ile kapitalist piyasa koşullarına karşı bir direnç göstermişlerdir.

Anahtar Sözcükler: Toplumsal Cinsiyet; Feminizm; Gündelikçi Kadınlar; Yüksek Güvenlikli Siteler.

ABSTRACT

A QUALITATIVE RESEARCH ON MAIDS IN GATED COMMUNIES IN BEYKOZ

Zehra Melis Ülger
Master Thesis
Department of Sociology
Sociology Programme
Advisor: Asst. Prof. Mehmet Bozok
Maltepe University Graduate School of Social Sciences, 2019

This study deals with the labor of charwomen through the example of charwomen working in a high-security gated community in Beykoz, Istanbul. In this study, the manifestation and consequences of class discrimination, gender discrimination and economic discrimination, which are resulted by the commodification of patriarchy and traditional roles of women, are discussed through the example of charwomen labor. The objective of this study is to discover the transformations woman labor undergo within the capitalist system with a focus on the gender inequalities and class differences encountered the charwomen who work in high-security gated communities. In this study, eleven home-owning women living in a gated community and forty women who work in the same gated community are subject to analysis through the feminist methodology and by utilizing qualitative research findings. The class differences and gender inequalities experienced by charwomen working in gated communities vis-à-vis the women from the upper class within the context of their workplaces, which are the houses in these gated communities, cause charwomen to work in daily householding jobs in the city with the desire to become a member of the middle class. Consequently, the charwomen who work in the informal sector have become people who provide labor to the formal sectors by raising their children. Through the network they have created with their colleagues and their unconscious class awareness, charwomen have resisted against the conditions of capitalist system.

Keywords: Gender; Feminism; Women's Labor; Maids; Gated Commuties.

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI ii
ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI iii
TEŞEKKÜR iv
ÖZ v
ABSTRACT vii
İÇİNDEKİLER viii
ÖZGEÇMİŞ x
GİRİŞ 1
BÖLÜM 1. KURAMSAL ÇERÇEVE VE TARTIŞMA 6
1.1. BURGESS'İN KENT KURAMI BAĞLAMINDA KENTE BAKMAK 6
1.1.1. Kentte Farklı Konut Alanları 9
1.1.2. Yüksek Güvenlikli Siteler 10
1.2. İÇ GÖÇ VE KADIN 12
1.2.1. Burgess'in Kent Kuramına Bağlı Olarak Kadınların Kent İçi Hareketleri 16
1.2.2. İç Göçün Kadın Emeğine Etkisi 17
1.2.3. Kentlerde Kadın Emeği 19
1.3. KENTTE KAYIT DIŞI GÜNDELİK EV İŞÇİLİĞİ EMEĞİNİ TARTIŞMAK 22
1.3.1. Türkiye'de Gündelik Ev İşçiliğinin Yasallaşması 25
1.4. EV İŞLERİNİN KADINA ATFEDİLMESİ SORUNSALI VE FEMİNİST KURAM 28
1.4.1. İkili Sistem Kuramı 30
1.5. "BİRİNİN EVİ DİĞERİNİN İŞİ" KAVRAMINI TARTIŞMAK 32
1.6. ARAŞTIRMANIN SORUNSALI 37
1.7. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ 38
BÖLÜM 2. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ 40
2.1. FEMİNİST METODOLOJİ 40
2.2. FEMİNİST METODOLOJİ ve GÖRÜŞME FORMLARINDA GÜNDELİK EV İŞÇİSİ KADINLAR 42
2.3. YÜKSEK GÜVENLİKLİ SİTELERDE GÜNDELİK EV İŞÇİSİ KADINLARI ve PATRONLARINI İNCELEMEK 44

2.4. ARAŞTIRMA ÖRNEKLEMİ: YÜKSEK GÜVENLİKLİ SİTELERDE YAŞAYAN KADINLAR ve GÜNDELİK EV İŞÇİLERİ 46
2.5. VERİ TOPLAMA ve DEĞERLENDİRME SÜRECİ 48
2.6. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI 50
BÖLÜM 3. BULGULAR 52
3.1. GÜNDELİK EV İŞÇİSİ KADINLARIN İŞE BAŞLAMA ÖYKÜLERİ VE ÇEVRESEL FAKTÖRLER 52
3.1.1. Farklı İş Deneyimleri 53
3.1.2. Gündelik Ev İşinde Çalışmaya Yönlendiren Nedenler ve Olaylar 53
3.1.3. Katılımcıların Sosyal Çevrelerinin Gündelik Ev İşine Karşı Yorumları 56
3.2. GÜNDELİK EV İŞÇİSİ KADINLARIN İŞ YERLERİNDE BİR GÜN VE GÖREV TANIMLARI 59
3.2.1. İş Yerinde Bir Gün 59
3.2.2. İş Yerinde Yemek ve Mola Kullanımı 63
3.2.3. Gündelik Ev İşçisi Kadınların Haftalık Çalışma Programları 67
3.2.4. "Aylıkçı", "Haftalıkçı", "Gündelikçi" Ayrımı 70
3.2.5. Gündelik Ev İşçisi Kadınların Diğer Çalışanlarla İlişkileri 73
3.2.6. Misafiri Karşılama ve Mesai 74
3.3. İŞÇİ İŞVEREN ETKİLEŞİMİ 76
3.3.1. Karşılama ve Hitabet: "Hanım mı, Abla mı?" 79
3.3.2. Karşılıklı Güven İlişkisi: "Anahtar Teslim Etme" 81
3.3.3. Aidiyet Duygusu: " Biz bir aileyiz yalanı" 83
3.3.4. Duygular: "Paylaşılan Sadece Eşyalar Mı?" 85
3.4. GÜNDELİK EV İŞÇİSİ KADINLAR ARASINDA FARKINDA OLMADIKLARI SINIF BİLİNCİ VE İLİŞKİSEL AĞ 88
3.4.1. Yasal Hakları Destekleyici Bir Unsur Olarak Gündelik Ev İşçisi Kadınlar Arasındaki İlişki Ağları 91
3.4.2. Ücret Piyasası ve İlişki Ağları 93
3.5. ÖZELİNDE *"O"* BİR *"KADIN*": GÜNDELİK EV İŞÇİSİ KADINLARIN BOŞ ZAMANLARI VE AİLE İÇİ İŞ BÖLÜMÜ 96
3.5.1. Boş Zamanın Değerlendirilmesi: "Bir Temizlik Alışkanlığı" 100
3.5.2. Aile İçi İş Bölümü 102
3.6. YÜKSEK GÜVENLİKLİ SİTELERDE YAŞAYAN KADINLARA İLİŞKİN SINIRLI BULGULAR 104
BÖLÜM 4. SONUÇ 107

EKLER..... 114
Ek 1: Gündelik Ev İşçisi Görüşme Formu 114
Ek 2: Yüksek Güvenlikli Sitelerde Yaşayan Kadınların Görüşme Formu 118
Ek 3: Katılımcı Gündelik Ev İşçisi Kadınların Özellikleri 121
Ek 4: Katılımcı Yüksek Güvenlikli Sitelerde Yaşayan Kadınların Özellikleri..... 123
KAYNAKÇA..... 124

ÖZGEÇMİŞ

Zehra Melis ÜLGER

Sosyoloji Anabilim Dalı

Eğitim

Derece	*Yıl*	*Üniversite, Enstitü, Anabilim/Anasanat Dalı*
Y.Ls.	2019	Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı
Ls.	2016	Kırklareli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Anabilim Dalı
Lise	2005	Açık Öğretim Lisesi

Proje

TÜBİTAK 2209-A – Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Destekleme Programı

Araştırma Konusu: Türkiye'de Değişen Eğitim Sistemi İçerisinde Öğretmenlerin Eğitime Yükledikleri Anlam

Kongreler

9. Ulusal Sosyoloji Kongresi, 2019, Sözlü Sunum: Yüksek Güvenlikli Sitelerde Gündelikçi Kadın Emeği: İstanbul Örneği

6. Uluslar arası Yıldız Sosyal Bilimler Kongresi, 2019, Sözlü Sunum: Yüksek Güvenlikli Sitelerde Gündelikçi Kadın Emeği: İstanbul Örneği

Kişisel Bilgiler

Doğum yeri ve yılı : İstanbul, 1991 Cinsiyet: K
Yabancı diller : İngilizce (orta)
GSM / e-posta : 0531 663 69 14 / melicepkin@gmail.com

GİRİŞ

Türk toplum yapısının ataerkil düşünceler üzerine kuru olması, kadın emeğinin özel alanda kapalı kalmasına neden olmaktadır. Kadının yeri evidir anlayışı ile kadın emeğinin kamusal alanda ki görünürlülüğünün önüne geçilmiştir. Ancak kent yaşamı içerisinde evi bir tek kişinin geçindirmesi zorlaşmaya başladıkça kadınlarda hem mutfak masrafını çıkarmak hem de ev ekonomisine katkıda bulunabilmek için evde parça başına işler ve yine ev içerisinde yaptıkları işlerin devamlarını satmaya başlamışlardır. Gündelik ev işçiliği mesleğinin bu ekonomik koşullar altında ortaya çıkmıştır. Kadınları yaptıkları işi piyasa koşullarında özel alandaki işlerin devamı olarak görülmesi, gündelik ev işçiliğinin piyasada ikincil konuma düşmesine neden olmuştur. Piyasadaki açıkları yine temin edenlerin ataerkil yapının idamecileri olmalarından dolayı kamusal alanda görünür olmak ve çalışmak isteyen kadınların emeklerinin sömürülmesine ve onların kayıt dışı alanların birer müdavimleri haline gelmesine neden olmuştur.

Ataerkil toplum yapısı içerisinde kadınların hangi sınıftan olursa olsun günlük ev pratiklerini gerçekleştirmesi beklenir. Kadına anne ve eş olarak verilen bu toplumsal statüler aracılığı içinde kadın özel alana hapsedilmektedir (Özbay, 2015; Ecevit 2015). Kadınlık, içinde yaşadığımız kültürde, yaş, eğitim, sınıf gibi değişkenlerden bağımsız olarak, esasen "ev" üzerinden tanımlanır ve yeniden üretilir (Bora, 2012, s. 21). Kadınların belirli bir eğitim seviyesinde ve üst sınıfta yaşıyor olmaları, yüksek statülü işlerde çalışmaları ve kamusal alanda ki görünürlükleri, onların sosyo-kültürel değerlerler içerisinde ataerkil zihniyet ile karşılaşmalarına engel olmamaktadır. Bu toplum anlayışının belirlemiş olduğu “kadınlık” rollerini gerçekleştirmeleri beklenmektedir. Ancak üst sınıftan kadınlar ücret karşılığında toplum tarafından onlara yüklenen bu görevleri başka bir kadına devrederek bir nebzede olsun ataerkil ilişkilerden kurtulabilmektedirler. Kadınların günlük ev pratiklerini bir başka kadına devretmeleri durumunda dahi gerekli iş takiplerinin yapılması, ev içi işlerin aksamaması ve çocukların eğitimi gibi temel işlerin yine kadın tarafından yapılması beklenmektedir.

Gündelik ev işlerini belli bir ücret dahilinde devralan gündelik ev işçisi kadınlarda ise bu durum kendi evlerinde ücretsiz bir emeğe dönüşmektedir. Yüksek güvenlikli sitelerde yaşayan ev sahibi kadınlar ile yaşadıkları sınıfsal ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı ilişkiler sonucu gündelik ev işçisi kadınların ekonomik anlamda güçlenmelerine neden olmuştur. Gündelik ev işçisi kadınların kente geliş

hikayeleri her ne kadar iç göç ile birlikte olmasa bile ailelerinin gerçekleştirmiş olduğu göç onlarında hayatını etkilemiştir. Eğitim seviyelerinin düşük olması onların enformel sektörde statüsü düşük işlere yönlendirmiştir. Gündelik ev işçiliğinde herhangi bir mesleki statünün aranmaması ve tamamen "kadınlık" öğretileri üzerinden bir iş olması onların ev sahibi kadınlar ile toplumsal cinsiyet bağlamında çatışmalarına neden olmaktadır.

Türkiye ekonomik yapısından kaynaklı olarak iç göçe meyillidir. Yaşanan göçlerin getirdiği değişimler sadece ekonomi ile sınırlı kalmamakta hem toplumsal hem de kentsel alanda değişimlere neden olmaktadır. Bu değişimler 1980 yılıyla birlikte hız kazanmıştır. Neo-liberalizmin Türkiye içerisinde etkilerini göstermeye başlamasıyla birlikte iç göç artmış, kır-kent arasında işsizlik oranı belirginleşmiş ve kentsel alanlarda yapısal değişimler meydana gelerek şehrin dolayısıyla da mekanın farklılaşması ortaya çıkmıştır (Koyuncu, 2007; Yada Akpınar ve Paker Kahvecioğlu, 2011). Bu farklılaşmalar yeni kentsel alanları beraberinde getirmiştir.

Burgess'in ortak merkezli daireler kuramında (Burgess, 1923) kent aynı canlı bir organizma gibi incelenmiştir. Kentin sorunları, sosyal ilişkilerine ve büyümesini konu edinmişlerdir. Temelde kenti bireylerin davranışları ve değerlerinin, çevrenin oluşumunu etkilediğini öne sürmüşlerdir (Türk, 2015, s. 47). Kentin iç göç ile farklı kültürlerle şekillenmesi, genişlemesi ve sonunda kendi bünyesine sığmayarak yeni konut alanlarının oluşumlarını incelemiştir. Burgess'e göre kent merkezden çevreye doğru genişleyen halkalar halinde genişler. Ortak merkezli daireler kuramını örnek aldığımız kent genişlemesi modelini İstanbul kenti konut alanlarının genişlemesini açıklayabilmemizde bize kaynaklık etmektedir.

Yükselen orta sınıflar ve üst sınıftan ailelerin sürekli olarak sıkışan bu kent halkaları arasında kalmak istememesinden ve kendileri gibi aynı olanlarla bir arada yaşamak istemelerinden dolayı, kentin yeni yüzü oluşmaya başlamıştır. Ancak sürekli olarak aldığı iç göç ile birlikte kentte yükselen sınıflara oranla çöküntü alanları da oluşmaya başlamıştır (Koyuncu, 2011). Türkiye'nin toplumsal düzeni içerisinde kent ve mekan kavramlarını değerlendirdiğimizde, kentin ve dolayısıyla mekanın neo-liberal etkilerle birlikte modernleşme ve geleneksellik arasında bir tür parçalanmalar ve ayrışmaların yaşandığı konut ve mekan seçimlerine yansıdığı görülmektedir.

Yüksek güvenlikli siteler genel olarak, orta ve üst gelir grubundan hane halklarının dışarıya kapalı ve izole, üst düzey ve özel güvenlik önlemleri ile kuşatılmış, belli boş zaman olanakları sunan ve yaşam tarzı kurgusu etrafında biçimlenmiş olan konut alanları olarak tariflenmektedir (Firidin Özgür, 2006, s. 82). Kentin karmaşasından kaçmak isteyen üst gelir grubuna dahil aileler bir yandan da sosyal statüleri ve var oldukları sınıf içerisinde bir hayat sürmeyi tercih etmektedirler. Bu yüzden kendileri gibi olan ailelerle birlikte kentten ve kenti tüm sorunlarından izole bir hayat sürmektedirler. Ancak gündelik ev işleri, çocuk ve hasta bakımı, bahçe işleri, hayvan bakıcılığı ve diğer hane işleri için dışarıdan bir yardım almayı talep etmektedirler. Bu talepleri doğrultusunda kentte uzak durmayı tercih ettikleri diğer sosyal sınıflar ile günlük olarak etkileşim kurmaya devam etmektedirler.

Ekonomik gelişmelerin beraberinde getirdiği iç göç olgusu, kente ve sorunlarından uzak durmayı tercih eden yüksek güvenlikli sitelerde yaşayan ailelerle günlük olarak etkileşim kurmalarına neden olmaktadır. İç göç hangi nesilden olursa olsun ailelerin düşük statülü ve ücretli işlerde çalışmasına yol açmaktadır. vasıflı iş gücüne bir alternatif olarak kentlere gelen aileler enformel sektörün yeni aranan elamanlarını oluşturmaktadırlar. İç göçün, kadının kent içi ve ev içi emeğine etkisi ise ya piyasa içerisinde kayıt dışı kalmasına ya da hane içi ücretsiz emek olarak metalaştırılmasına neden olmaktadır (Toksöz 2011; Bora 2010).

Araştırmada yüksek güvenlikli sitelerde çalışan gündelik ev işçisi kadınların, gündelik ev işçiliğine başlama öyküleri ve bunu etkileyen çevresel faktörler, iş yerlerinde geçirdikleri bir günleri ve görev tanımlamaları, işçi-işveren etkileşimleri, sınıf bilincinin oluşması ve diğer gündelik ev işçisi kadınlar ile aralarında kurdukları ilişkisel ağ ve birinin "evi" diğerinin "işi" kavramı üzerinden tartışılmaktadır. Piyasa içerisinde ve özel alanlarında nasıl baş ettikleri ve geliştirdikleri stratejileri konu edinilmiştir. Ayrıca yüksek güvenlikli sitelerde yaşayan ev sahibi kadınlar ile de görüşmeler sağlanmaktadır. Bu çalışma araştırmacının gündelik ev işçisi kadınlarla kurduğu yakın ilişkiden yola çıkılarak sorunlarına ve yaşantılarına ilişkin problemler dahilinde planlanmaktadır. Feminist araştırmalarda, kadınlara yönelik günlük hayatta karşımıza çıkan problemlerin daha iyi anlaşılması için "içeriden bakış"ın önemi ile yola çıkılmaktadır. Böylelikle feminist araştırmaların amacı olan kadınların ezilmişliği ve ikincilleştirilmesinin eleştirisine katkıda bulunulmaya çalışılmaktadır.

Bu araştırmanın sorunsalı gündelik ev işçisi kadınların yüksek güvenlikli sitelerde çalışırken günlük hayatlarını nasıl deneyimlediklerini anlamaya yöneliktir. Gündelik ev işlerinde çalışan kadınların bu mesleğe başlamalarına iten nedenler, piyasa koşullarına karşı duruşları, enformel sektörün çalışanlarının formel sektöre yönelik çocuk yetiştirmeleri, patronlarıyla ev içerisinde yaşadıkları "kadınlık" deneyimleri ve sorunları ve tüm bu süreçte neler yaşadıkları sorularına cevap aranmaktadır.

Bu çalışmada öncü katılımcı eşliğinde toplamda 54 gündelik ev işçisi kadına ulaşılmıştır. Fakat çalıştıkları evde patronlarının sosyal statüsü ve işten çıkarılma kaygılarından dolayı 14 kadın ile görüşmeler gerçekleştirilememiştir. Araştırma süresince Beykoz'da yüksek güvenlikli bir sitede çalışan 40 gündelik ev işçisi kadın ile görüşme sağlanmıştır. Bu bağlamda gündelik ev işçisi kadınların görüşmeleri kabul etmeleri için öncelikle güven bağı kurulmuştur. Daha sonra araştırmanın feminist alana yapacağı katkılar detaylı olarak bildirilmiştir. Genellikle gündelik ev işçisi kadınların iş çıkış saatlerinde onların belirlediği mekanlarda görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın bir diğer katılımcı grubu ise yüksek güvenlikli sitelerde yaşayan ev sahibi kadınlardan oluşmaktadır. Yüksek güvenlikli sitelerde yaşayan kadınların, gündelik ev işçisi kadınlara oranla görüşme taleplerini reddetme oranı daha yüksektir. Ev sahibi kadınlar hem sosyal çevreleri hem de yanlarında çalışan elamanların sorulara vereceği yanıtları duyması endişesinden dolayı görüşme taleplerinin birçoğunu reddetmişlerdir. Ancak öncü ev sahibi aracılığı ile toplamda yüksek güvenlikli sitelerde yaşan 11 ev sahibi kadına ulaşılmıştır ve görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ev sahibi kadınlar ses kaydını kesinlikle kabul etmemişlerdir ve onların belirttiği saatlerde ve süre aralığında görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada gündelik ev işçisi kadınlara kartopu yöntemi ile ulaşılmıştır. Katılımcılar ile sözlü tarih çalışmasına dayanan yarı yapılandırılmış açık-uçlu sorular yöneltilmiştir. Katılımcı kadınların sosyo-demografik özelliklerinden sonra şehre geliş hikayeleri, işe başlama öyküsü, iş yeri ve görevleri, işçi hakları, ücret piyasası, kişisel zaman ve aile hayatlarına yönelik sorular yöneltilmiştir. Yüksek güvenlikli sitelerde yaşan ev sahibi kadınlara bir öncü eşliğinde yine kartopu yöntemi ile ulaşılmıştır. Katılımcılara yarı yapılandırılmış sorular yöneltilmiş ve hane seçimleri, günlük ev rutinleri, işçi çalıştırma prensipleri ve işçi hakları üzerinden bilgi toplanmaya çalışılmıştır.

Katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmelerde iki farklı kadınlık anlamlandırmaları, aile içi iş bölümü ve işçi/işveren ilişkisi detaylı incelenmiştir. Daha sonrasında ise gündelik ev işçisi kadınların kentsel hayatta sürdürdükleri yaşam mücadelesi, mülk edinme, işçi bilinçlenmesi ve ataerkil piyasa anlayışında enformel sektöre sıkışan emeklerinden yetiştirdikleri çocuklar ile formel sektöre sağladıkları katkıları incelenmiştir. Feminist yaklaşımdan uzaklaşmadan hakim eril dilden kaçınarak, katılımcı kadınlarla ev işlerini belli bir "kadınlık" anlayışı atfetmeden konuşulmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın amacı; yüksek güvenlikli sitelerde çalışan gündelik ev işçisi kadınların sınıf ve cinsiyet temelli eşitsizlikler üzerinden emek değerlendirmelerini yapmaktır. Böylelikle toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, ataerkil piyasa anlayışında kadın emeği ve sınıfsal farklılaşmanın, farklı kadınlık okumaları üzerinden toplumda nasıl değişmelere neden olduğu bir tartışma hedeflenmiştir. Araştırmanın temel soruları "Gündelik ev işçisi kadınların eğilimleri ve birikimleri orta sınıf olmaya yönelik midir?" ve "Birinin evi diğerinin işi" kavramı iki farklı sınıftan kadının arasında bir farklılığa yol açmış mıdır?" ile araştırmanın amacı desteklenmiştir. Araştırma, literatüre yüksek güvenlikli siteler içerisinde ki gündelik ev işçisi kadınların emekleri ve sorunları üzerine katkılarda bulunmaktadır. Gündelik ev işçisi kadınların, yüksek güvenlikli sitelerde karşılaştıkları ev sahibi kadınlarla yaşamış oldukları ekonomik ve cinsiyet temelli ayrışmalarla birlikte sınıf temelli bir tartışma yaparak kaynaklık etmektedir.

Araştırma beş bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde gündelik ev işçiliği ve kadın emeğine ilişkin bir giriş yazısı bulunmaktadır. İkinci bölümde Burgess'in kent kuramına bağlı olarak kenti ve farklı konut alanlarını tartışılmaktadır. Ardından Feminist kuramlar çerçevesinde kentte kadın emeği ve gündelik ev işçisi kadın emeği tartışılmaktadır. Araştırmanın sorunsalı, amacı ve önemine değinilmektedir. Üçüncü bölümde ise feminist metodolojide katılımcı gündelik ev işçisi kadınlar ve yüksek güvenlikli sitelerde yaşayan kadınlar, görüşme formları üzerinden değerlendirilmiştir. Dördüncü bölümde saha araştırmasına ilişkin bulgular tartışılmaktadır. Beşinci bölümde ise araştırmanın sonucu bulunmaktadır.

BÖLÜM 1. KURAMSAL ÇERÇEVE VE TARTIŞMA

Araştırmada Burgess'in ortak merkezli daireler kuramından yola çıkarak, İstanbul kentinin ve kentsel hayatının iç göçle birlikte uğradığı değişimlere değinilecektir. Bu değişimler öncelikle kentte farklı konut alanlarının oluşmasına ve kentin yeni yüzünü oluşturan yüksek güvenlikli siteleri ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Kentsel hareketlenmeler yeni iş imkanlarını ortaya çıkarırken bu etkinin kadın emeği üzerindeki yansımalarını inceleyerek, iç göçün kadın emeği üzerindeki etkisi tartışmalarıyla devam etmektedir. İç göç ve kentsel değişimlerin kadın emeğine enformel yansımaları gündelik ev işçiliği üzerinden değerlendirilmiştir. Ev işlerinin kadına atfedilmesi sorunu feminist kuram üzerinden tartışılmış ve ikili sistem kuramı ile desteklenmiştir. İç göçle başlayan kentsel değişimler konut alanlarına yansımıştır, bunların neticesinde yeni istihdam alanları ortaya çıkmıştır. Gündelik ev işlerinin bir başka kadına devredilmesi ve "birinin evi diğerinin işi" kavramlarını da feminist yöntemle tartışılarak, kadın emeği üzerinden kuramsal çerçeve sunulmuştur.

1.1. BURGESS'İN KENT KURAMI BAĞLAMINDA KENTE BAKMAK

Ernest W. Burgess'in ortak merkezli daireler kuramından (Burgess, 1923, ss. 85-97) yola çıkarak bugün İstanbul'un kentleşememesinin açıklanabileceği geleneksel ile modernin bir arada hem mekana hem de kente yansımalarıyla yaşanan toplumsal değişimlere bir çok alanda açıklama getirilebilir. Chicago Okulu kurucularından olan Ernest W. Burgess, kente ve çevresine farklı bir sosyal bakış açısı geliştirerek kenti yorumlamıştır. Şikago Okulu temsilcileri temelde kenti bireylerin davranışları ve değerlerinin, çevrenin oluşumunu etkilediğini öne sürmüşlerdir (Türk, 2015, s. 47). Şikago kenti üzerine yoğunlaşarak kentin sorunlarını tıpkı bir birey gibi incelemişlerdir. Sosyal ilişkilerin incelenmesi için kenti bir laboratuar olarak görmüş ve kenti sadece gözlemlemişlerdir (Türk, 2015, s. 47). İstanbul kentini de bu gözle incelediğimizde tıpkı bir birey gibi gittikçe büyüyen, içerisinde sorunları ve güzellikleri barındıran bir yapıya sahiptir. İstanbul kenti genellikle iç göç ile beslenmekte ve bu özelliği ile metropolleşen bir yapıya sahiptir.

Kent içerisine konut probleminin yaşanması, yükselen orta sınıfın artışıyla beraber bir de büyük kentlere göçün yaşanması gibi nedenler birçok farklı yaşam tarzının hem bir araya gelmesine hem de kent içerisinde bu farklılığın konutlara da yansımasına neden olmuştur. Kentin bir tarafı gecekondulaşma ile yükselirken bir tarafı

ise kentten olabildiğince izole olmuş ve kendi içerisinde kentleşmiş yüksek güvenlikli siteler ile çevrelenmiştir. Orta sınıfın daha çok tercih ettiği apartman tarzı konutlar ve kendi içerisinde daha küçük ölçekli güvenlikli ya da çevrili de diyebileceğimiz sitelerde kentin küçük kapalı yaşam alanlarını oluşturmuştur. Yaşanan bu kent içi farklılaşmalar dolayısıyla kendi içerisinde kenti halkalar haline getirmiştir. Ancak toplumun dinamik yapısından ve ekonomik nedenlerden kaynaklı olarak bu halkalar günlük olarak sürekli aşılmakta ve farklı yaşam biçimlerine sahip insanlar sürekli olarak bu halkalar içerisine geçişlerde bulunmaktadır.

Kent, aynı merkezden çevreye doğru yayılan daireler şeklinde genişler. En içte bulunan dairede iş merkezleri yer almaktadır. Bu bölgede çoğunlukla büyük mağazalar, oteller, bankalar veya küçük tesisler yer almaktadır. Bu alan ticaret işlevine sahiptir ve genel olarak geçiş bölgesi olarak nitelendirilen, toptancı veya imalat sanayi kuruluşlarının bulunduğu ikinci bölgeye doğru yayılma süreci içindedir. Bu bölgenin en temel özelliği özellikle kente göç sürecinin ilk basamağını oluşturuyor olmasıdır. Bunun en temel nedeni bölgedeki yerleşim alanlarının kalitesiz, altyapısı yetersiz ve alt gelir gruplarının kentte yer seçim süreçleri için ideal kira ölçütlerine sahip olmasıdır. Üçüncü ve dördüncü daireler orta gelir gruplarının oturduğu yerleşim alanlarından oluşmaktadır. En dıştaki dairede ise üst gelir gruplarının yaşadığı mahalleler bulunmaktadır (Türk, 2015, s. 48).

Bu bağlamda Burgess'in (Burgess, 1923), Chicago şehri üzerinde yapmış olduğu araştırmayı temel alarak oluşturduğu bu modele göre, İstanbul şehrini ve yüksek güvenlikli sitelerde yaşanan halkalar arası günlük geçişleri sosyolojik bakış açısıyla incelememiz gerekmektedir. Ahmet Koyuncu'nun Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisinde yayımlanan "Sosyoloji Kuramlarında Kent" adlı makalesinde (Koyuncu, 2011) bu kuramı şöyle özetlemektedir: "Burgess'e göre şehrin merkezde yer alan birinci bölge merkezi iş alanıdır. En içte bulunan bu dairede büyük mağazalar, oteller, bankalar gibi ticari müesseselerinin ve küçük endüstri tesislerinin toplandığı görülür. İkinci bölge bir geçiş alanıdır; işyerleri ve küçük ölçekli imalatın işgal etmeye başladığı bu alan, isçiler tarafından terk edilmekte, bunun sonucunda da çöküntü bölgesi özelliği göstermektedir. Üçüncü bölgede, daha önce yaşamış oldukları bölgenin koşullarının olumsuzlaşması nedeniyle buradan uzaklaşan ama aynı zamanda işlerine olabildiğince kısa zamanda gitmek isteyen endüstri isçileri ikamet etmektedir. Bunun

ardından serbest meslekten olanların, küçük iş sahiplerinin, memurların -orta sınıf- ve üst sınıfların yaşadığı dördüncü bölge, en dışarıda da her gün şehre inip akşam tekrar evlerine dönenlerin yaşadığı kentin sınırlarının dışında kalan banliyö ve uydu kentlerin bulunduğu beşinci bölge gelmektedir.

Burgess, tek merkez etrafında çevrelenmiş olan bu dairelerin de, kendi içlerinde ekonomik ve kültürel bölümlere ayrıldığını ve bütün bu bölünüşlerin şehre, belirli bir şekil verdiğini ileri sürmüştür. Burgess'e göre daha içeride olan her bölge, kendisinden bir sonraki bölgeyi işgal etme eğilimindedir. Burgess kentin büyümesinin bu yönünü, bitki ekolojisinde ki süreçlere benzetmektedir. Burgess'in modelinin bugünün kentlerinin büyümesini açıklayamayacağı çok açıktır. Esasen Burgess'in kendisi de ne Chicago'nun ne de herhangi bir başka kentin bu ideal şemaya mükemmel bir şekilde uymayacağını ekleme ihtiyacı hissetmiş, tarihsel ve coğrafi faktörlerin önemine dikkat çekmiştir (Burgess, 1923, ss. 85-97; Burgess, 1927, ss. 178-184).

Burgess'in daireler kuramını da dikkate alarak Türkiye'nin toplumsal düzeni içerisinde kent ve mekan kavramlarını değerlendirdiğimizde kentin ve dolayısıyla mekanın neo-liberal etkilerle birlikte modernleşme ve geleneksellik arasında bir tür parçalanmalar ve ayrışmaların yaşandığı konut ve mekan seçimlerine yansıdığı görülmektedir. Kent içinde yaşayan topluluğun sayısı artmasına paralel olarak, konut ve yollarda bir çoğalma görülmeye başladıkça, farklılaşma ve ayrımlaşma süreci devreye girer (Şentürk, 2016, s. 87). Bu süreç içerisinde kent içinde olduğunu varsaydığımız halkalarda genişleyerek bir diğer halkanın alanına doğru geçişler yapmaktadır. Bu geçişler kentin yoğun göç almasıyla birlikte hızlanmaktadır. Göç ile birlikte mekansal değişikliklere gidilmesi, kent içerisindeki uçurumları tetiklemektedir. Kent, büyüyüp kalabalıklaşmaya başladıkça denge sağlayıcı sistem, nüfusun dağılımını kontrol etmeye yönelir. İşletmeler ve sanayi, avantajlı bölgeleri arar ve nüfusun bir kısmını buraya çeker (Şentürk, 2016, s. 87). İlk halkayı oluşturan bu oluşum zamanla kente sığamaz ve diğer halkaları yerinden ederek kenti daha da büyümeye iter. Bu gelişmeler zamanla kenti yoğun bir yaşam ve iş temposuna sokarak daha üst sınıf ailelerin oluşabilecek tehlike ve karmaşadan uzak durmalarına neden olmaktadır. Kentin büyük ölçüde genişlemesi hem kentin karmaşası ve gürültüsünden kaçmak isteyen üst gelir sınıfına mensup bireylerin kendilerini kente ait hissetmemelerine sebep olmakta hem de göç ile gelenlerin kendilerine kent içerisinde yeni yerler edinmeye çalışmalarına neden olmaktadır. Bu durum, toplumun coğrafi merkezinden artan arsa değerlerini ve artan

bina yüksekliğini beraberinde getirir (aktaran, Şentürk, 2016, s. 87). Böylelikle yüksek güvenlikli sitelere duyulan ihtiyaçlar karşısında hem kentin karmaşasından kaçan üst sınıf hem de kentten kopmadan metropol içinde yaşamını sürdürmeye çalışmaktadır.

1.1.1. Kentte Farklı Konut Alanları

1930'lara kadar İstanbul kentinde düzenli ve iç göçü kaldırabilecek yeterli konut alanı bulunmamaktaydı. Kentin bünyesine yeni iş alanlarının kurulması, tarımın ve hayvancılığın yerini daha düzenli sanayi alanlarına bırakması ve 1980 yılı itibariyle neoliberal ekonomik anlayışın ülkeye girmesiyle birlikte kentte büyük ölçüde konut ihtiyacı ortaya çıkmıştır (Çavuşoğlu, 2016; Danış, 2011; Firidin Özgür, 2006). Bu döneme kadar konut ihtiyaçları bireylerin kendi talepleri doğrultusunda karşılanırken, kentin büyümesiyle birlikte devlet teşvikleri başlamıştır. Yine bu dönemde tek katlı evler ve toplu yaşam alanları olan apartmanlar tercih edilmeye başlamıştır. Bu konutlar bir arsaya sahip olabilecek düzeyde olan orta ve çoğunlukla üst gelir grubunun, kendinin ve ailesinin barınabilmesi için yaptırdıkları konutlardır (Koca, 2015, s. 22). Devletin bünyesinde çalışanları için yaptırdığı lojmanlar ve kooperatifler o dönem şehrin en farklı konut alanları arasındaydı.

Kentlerde konut talebinin artması ve konut üretiminin bireysel üretim ile sınırlı kalması karşısında kamu yardımı ile kooperatifler kurulmaya başlamıştır (Koca, 2015, s. 23). Bu kooperatifler öncelikli olarak düzenli geliri olan ve orta sınıfın biraz üstünde yer alanlar için düşünülmüştür ancak talebin fazla olmasıyla birlikte bu yapılar kent içersinde artmıştır. Kooperatif yapıları ise o dönem içerisinde en kalabalık ve farklı kültürlerden insanların birbirleriyle karşılaştıkları yaşam alanlarını oluşturmuştur. Bu dönemde işçi evleri, bireysel yapılaşmalar, kooperatifler ve lojmanlar kentin konut ihtiyacını karşılarken, küreselleşmenin etkisinin hızla yayılmasıyla birlikte bu yerleşim alanları da kent içi yetersiz kalmaya başlamıştır (Kesim Güven ve Kar, 2013).

Kentte farklı konut alanlarının oluşumu Burgess'in ortak merkezli daireler kuramında (Burgess, 1923, ss. 85-97) ortaya koyduğu gibi daha çok iş olanaklarının yakınlığı ile ilgili olarak ortaya çıkmaya başlarken daha önceden yerleşik durumda olan konaklar ve yalılar şehrin farklı bir çehresini simgelemekteydi. Kırsal mekanda tarımın ve hayvancılığın giderek ekonomik yoksunluğa dönüşmesi, sağlık ve eğitim gibi temel ihtiyaçlardan uzak kalmak ve akrabalık ilişkileri nedeniyle büyük kentlere iç göç

başlamıştır. İç göç beraberinde kent çeperinde çarpık yapılaşmaları, devlet arazilerinin üzerine kurulan tapusuz gecekonduların oluşmasına neden olmuştur.

Gecekondular kentin geleneksel yapısı içine girmiş, özel konut alanları meydana getirmeye başlamıştır. Sanayi alanları çevresinde oluşan ilk yapılanma, giderek her sektörden düşük gelirli halk yığınlarının yerleşme alanları haline gelmiştir (Arslan, 1974, s. 109). Kentte farklı kültürlerden gelen insanların ilk karşılaştıkları alan olan apartmanlar yerini gecekondulara bırakmıştır. İç göç sayesinde kurulan gecekondu alanları içinde farklı kültürden insanların bir arada yaşadığı alanları oluşturmuştur. Konut alanları, bu dönemde gelir gruplarına göre farklılaşmanın izlenebileceği biçimler de kazanmaya başlamıştır. Düşük gelir gruplarının biçimlendirdiği gecekondu alanları şehrin belirgin farklı konut alanları olmaya başlamıştır (Arslan, 1974, s. 109). Bu durum kent çeperinin bozulmasına yol açmıştır ve kent içerisinde bir çok sosyo-kültürel etkileşimi barındırır hale gelmiştir.

Kent merkezine yerleşmiş olan kentli orta-üst sınıflar, merkezin yoğunlaşması ile kent dışında kurulan bu güvenlikli sitelere doğru kaymaya başlamıştır (Koca, 2015, s. 28). Yatırımcılar daha çok kentin karmaşasından kaçmak isteyen, belli bir gelir grubuna ve kültürüne sahip bireylerin bir arada olduğu alanları talepleri doğrultusunda oluşturmaya başlamışlardır. Kentlerde konutlar artık ihtiyaca göre değil, taleplere göre inşa edilmeye başlamıştır. Bu durum kentin farklı bir siluete dönüşmesine ve bünyesinde farklı kültürden bireyleri barındırırken onları kendi içinde homojen bir toplumsal yapıya dönüşmesine neden olmuştur.

1.1.2. Yüksek Güvenlikli Siteler

Türkiye'nin kendine özgü sosyo-ekonomik dinamiklerini düşündüğümüzde kentin ve dolayısıyla kentleşmenin pek fazla sanayinin gelişmesiyle bağlantılı olmadığı görülmektedir. 1980 sonrası Türkiye'de birçok alanda yenileşmeye ve daha dışa dönük bir anlayışın belirmesiyle birlikte kent içi toplumsal ayrışmalarda görülmeye başlanmıştır. Bunlarından biri de konut seçimleridir. Toplumda oluşan gelir farklılığından kaynaklanan alt ve üst sınıf ayrılığı mekan ve konut seçimlerine de yansımaktadır. Göçün ve ekonomik nedenlerin etkileri kentte karmaşaya ve adaletsiz sosyal bir düzenin hakim olmasına neden olmuştur. Kentin yatay düzlemde genişlemesi bu bağlamda yeni konut alanlarının oluşmasına ve yeni oluşan bu konut alanlarının

toplumsal sınıflaşmanın mekansal bir uzantısına neden olmuştur (Ayata, 2012; Danış, 2011). Kent içerisinde oluşan bu genişleme hareketi var sayılan kent halkalarını da etkilemiştir. Konut alanları iç içe geçmiş ve mahallenin bir kısmı çevrili ve kapalı sitelerden oluşurken bir diğer kısmı ise apartman ya da gecekondular ile şehrin farklı bir yüzünü oluşturmaktadır.

Kapalı siteler genel olarak, orta ve üst gelir grubundan hane halklarının dışarıya kapalı ve izole, üst düzey ve özel güvenlik önlemleri ile kuşatılmış, belli boş zaman olanakları sunan ve yaşam tarzı kurgusu etrafında biçimlenmiş olan konut alanları olarak tariflenmektedir (Firidin Özgür, 2006, s. 82). Kapalı, yüksek güvenlikli veya izole siteler diye adlandırdığımız bu mekanların isimleri değişse bile sonuç itibariyle hepsinin ortak noktası kentten, kentin kalabalığından ve kendi gibi olmayandan kaçmak isteyen bir üst gelirliler grubunun ikamet ettiği alanı tanımlamaktadır.

Yüksek güvenlikli siteler 1980'lere kadar Türkiye'de pek fazla yaygın olmayan bir konut alanıdır. Özellikle İstanbul'da Osmanlı'dan kalma yalılar ve konaklar şehre hakimdir. Bu açıdan bakıldığında yüksek güvenlikli siteler sosyo-ekonomik değişimlerin beraberinde getirdiği yeni yaşam alanlarındandır. Yüksek güvenlikli siteler İstanbul'da ağırlıklı olarak Üsküdar, Beykoz, Boğaz kenarları ve sırtlarında, Çekmeköy, Zekeriyaköy ve Göktürk gibi beldelerde bulunmaktadır (Firidin Özgür, 2006).

Kent içerisine konut probleminin yaşanması, yükselen orta sınıfın artışıyla beraber kente göçün yaşanması gibi birçok farklı yaşam tarzının hem bir araya gelmesine hem de kent içerisinde bu farklılığın konutlara da yansımasına neden olmuştur. Kentin bir tarafı gecekondulaşma ile yükselirken bir tarafı ise kentten olabildiğince izole olmuş ve kendi içerisinde kentleşmiş yüksek güvenlikli siteler ile çevrelenmiştir. Orta sınıfın daha çok tercih ettiği apartman tarzı konutlar ve kendi içerisinde daha küçük ölçekli güvenlikli ya da çevrili de diyebileceğimiz sitelerde oluşmuştur.

Ayata (2012) ve Danış'ın (2011) da belirttikleri gibi kentin yatay düzlemde genişlemesi toplumsal sınıflaşmanın mekansal bir uzantısına neden olmuştur. Neoliberalleşmeyle birlikte üst gelir grubuna dahil kişiler, yeni edinilen yüksek gelir düzeylerine koşut bir yaşam tarzı arayışına girmişlerdir. Kendilerini kentin geri kalanından ayrıştırma çabası içinde, çoğu zaman reklam ve pazarlama şirketlerinin sunduğu yeni ve pahalı, dolayısıyla da diğerleri için 'ulaşılamaz' olan ürünleri büyük bir

coşkuyla benimsemişlerdir. Bu yeni tüketim kültürü, küreselleşmeyle gelişen iletişim ve ulaşım araçları sayesinde Batı'yla bağları daha da güçlenen ve böylece yeni küresel tüketim trendlerini daha kolay takip edebilen yüksek eğitimli kesimin öncülüğünde değişik şekiller almış, küresel tüketim kültürü imgelerinden beslenenlerin yeni yaşam tarzı arayışlarında vardıkları duraklardan biri de kent çeperindeki duvarlarla çevrili lüks konutlar olmuştur (Danış ve Perouse, 2005, s. 103).

Yüksek güvenlikli sitelerde insanlar fiziksel bir yaşam ortamı satın almanın ötesinde, aynı zamanda prestijli bir yaşam tarzının temsilini de satın almaktadırlar. Bu temsiliyet aynı zamanda sitelerinin ekonomik değerinin belirleyicisi olmuştur. Yeni kentsel elitlerin sınıf konumuna göre tasarlanan bu yeni siteler, sadece bir konut temsili değil, aynı zamanda prestijli bir çevre ile tasarlanmış, tamamen yeni bir yaşam tarzı sunmaktadır (Güven ve Kar, 2013, s. 13). Dışlayıcı yer seçme pratikleri hakim söylemde, güvenlik gerekçeleri ve yaşam tarzı seçimlerine dayandırılmaktadır. Ancak güvenlik gerekçesi dışında kendi gibi olan ile yanı yerde bulunma isteği, kent yaşamından kaçma, üst gelir grubuna aidiyet hissedeceği bir mekan seçimi de yüksek güvenlikli sitelerin tercih edilmesinde büyük önem taşımaktadır.

1.2. İÇ GÖÇ VE KADIN

Göç ve göç hareketleri ülkelere göre farklı sosyo-ekonomik özelliklere bağlı olarak değişiklikler gösterebilmektedir. Türkiye'nin ve Türk toplum yapısını göz önünde bulundurarak kırdan kente göçü yorumlamak daha doğru olacaktır. Göç olgusu beraberinde doğrudan kentleşmeyi getirmektedir ve kentleşme ile iç göçü birbirinden ayırmak İstanbul Şehri için mümkün değildir. Kentleşme, sanayileşmeye ve ekonomik gelişmeye koşul olarak kent sayısının ve kentlerde yaşayan nüfusun artmasıdır (Çalışkan, 2016, s. 311). Kentin ve kentli nüfusun iç göç ile beslenmesiyle birlikte kentleşme ve kentlilik oranı artmaktadır. Kentleşmeye ve dolayısıyla kentliliğe iten nedenlerin başında kırda besi ve tarımın yeteri kadar aileleri doyuramaması, eğitim ve sağlık gibi temel ihtiyaçlara uzaklık ve akrabalık ilişkileri önemli rol oynamaktayken, çeken nedenlerin arasında da kent içi eğitim ve sağlık imkanlarına kolay ulaşım, kent içi iş imkanının daha çok olması ve kent içinde barınmayı ve iş imkanını sağlayacak olan akrabalık ilişkileridir. Ekonomik kalkınma, insan gücü planlaması, kentleşme ve sosyal yapının değişiminde hayati öneme sahiptir iç göç (Gür ve Ural, 2004, s. 24). İstanbul

kentleşmesini besleyen en büyük neden de iç göçtür. İç göç beraberinde kentte yeni yoksulluk alanları açsa da fabrikalar ve özel sektör açısından ucuz emek gücünün temelini oluşturmaktadır.

Türkiye'de kentleşme diğer ülkelere oranla modernleşmenin etkisiyle değil daha çok ekonomik değişmelerin etkisiyle olmuştur. Bu gelişmelerin bir anda tarım ülkesine girmesiyle birlikte ekonomik özgürlüğünü tarımdan ve hayvancılıktan sağlayan kırsal kesiminin topraksız ve ekmeksiz kalmasına neden olmuştur. Sanayileşme ve makineleşme ile birlikte kırda gerek duyulan insan gücü azalmış ve işsizlik baş göstermiştir. Ekonomik koşulların kırsal alanda çıkmaza girmesi yaşayan nüfusu kentlere itmiştir. Yaşanan bu iç göç hareketleri kentte yeni iş olanaklarının doğmasına ve göç eden nüfusun geçimine katkı sağlasa bile nitelikli iş gücünü oluşturmadıkları için yaşam koşullarında bir iyileşme olmamıştır. Yeni iş imkanları doğrultusunda kente göç eden kırsal nüfus kentte umduğunu bulamadığı ve ekonomik imkansızlıkların dahilinde kent içerisinde gece kondu alanları kurmakta, akrabalık ilişkilerini kullanarak hane üzerine hane kurmakta ve kent içerisinde kırsalda yaşadıkları hayatın bir benzerini kurmaya çalışmaktadırlar. Bu durum kültürel açıdan iki farklı kesimin kent içerisinde karşılaşması ve çatışma alanlarının çıkmasına neden olmuştur.

Türkiye kentleşmesinin büyük bir çoğunluğunu iç göç meydana getirmiştir. 1950 sonrası dönemde ise tarımda hızlı makineleşmenin açığa çıkardığı kırsal işsiz kitlenin kentlere göçü Türkiye'yi şekillendirmiştir (Sarı, 2016, s. 282). Neoliberalleşmenin getirmiş olduğu küreselleşmenin içselleştirilmesi, iç piyasalarda makineleşmeye gidilmesiyle birlikte iç göçü daha da arttırmıştır. Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda Anadolu coğrafyasının yüzde 80'i kırsal kesimde yaşarken 2015 itibariyle kent ve kente bağlı ilçe merkezlerinde yaşamın katlanarak arttığı görülmektedir (Önkal, 2016, s.67). Yaşanan bu göçler 2019 Türkiye'sinde zaten kriz içinde olan kırsalın, kenti de berberinde sürüklemesine neden olmuştur. Kent içerisinde artık nitelikli elemanların bile iş gücü içerisinde kendilerine yer bulamamaları, göç ile kentlere gelen ailelerin iş bulmaları intizamsızlığına dönüşmüştür. Nüfus yoğunluğunun kentsel bölgelerde artması bu bölgelerin kırsaldaki insanları kendisine doğru çekmesine neden olmuştur. Öyle ki kırsaldaki birçok kişi için yakın akrabalarının kentlerde yaşıyor olması bile başlı başına kentin çekici gücünü oluşturmaktadır (Güreşçi, 2010, s.78). Kentleşmenin başlarda hızlı olması gerek iş imkanları, gerek ailelerin barınması, gerekse çocukların eğitim imkanlarından geri kalmalarına neden olmuştur. 1980'lerle beraber neoliberal

ekonomi piyasalarının dünya genelinde hızla yayılmasıyla birlikte Türkiye iç piyasaları da göçü daha cazip hale getirmiştir. Kalkınma ve ekonomik büyüme nedeniyle işgücü talebi şehirlere göçe neden olurken, gereğinden fazla işgücü yığılması ile birlikte bir süre sonra göç, ekonomik büyüme ve kalkınma önünde engel oluşturmaya başlamıştır (Gür ve Ural, 2004, s.24). Böylelikle kırsala bir alternatif olan kent çıkmaza girmiştir.

Göç edenler yaşam yerlerini değiştirmenin kendi durumunda; kültürünü, topluluğunu ve belki ailesini terk etmesinden doğacak sakıncaları bastıracak kadar büyük bir düzelme doğurmasını beklediği için göç kararı almaktadır (Öztürk, 2010, s. 250). Göç ettikleri yerde bir tanıdıklarının olması ve daha önce göç edenlerden edinilen tecrübelerle birlikte bu riski göze almaktadırlar. Türk toplum yapısında hemşeri ilişkilerinin güçlü olması kır ve kent arasında yaşanan göç için bir köprü görevi görmüştür. Akrabalık ve hemşerilik ilişkileriyle kurulan bağlar kentte yaşanabilecek olası sorunlarında kolay atlatılmasını sağlamıştır. Bu açıdan baktığımızda kentte ekonominin ve iş piyasasının büyük dalgalanmalar yaşaması, iç göçle birlikte gelen ailelerin cemaatler ve akrabalık ilişkileriyle bir süre kente uyumlarında ve barınma ile iş imkanı bulmalarında yardımcı olmuştur. Günümüzde cemaat ve hemşeri bağlarının kentte ilerleyen zamanla bireyciliğin güçlenmesi neticesinde zayıfladığını ve kentte yoksulluğu elimine edecek mekanizmaların kalmadığı görülmektedir (Sarı, 2016, s. 283). Bu durum kır ve kent kültürünün homojen toplum yapısına dönüştüğünü göstermektedir. Göç eden nüfus artık kente ve kent kültürüne alışmış, kendi düzenini kurmuş, barınma, sağlık ve iş gibi temel ihtiyaçlarını kendi başına giderebilmektedir. Kent açısından baktığımızda göç eden nüfusu kabul etmiş, iş imkanı sunmuş ve nihayetinde beraber yaşamayı kabullenmiştir.

Türkiye'de 1980 yılı itibariyle neoliberalizmin etkisiyle birlikte hızlı bir kentleşme yaşanmıştır (Koyuncu, 2007; Akpınar ve Kahvecioğlu, 2011). Kamusal ve özel alanlarda özelleşmeye gidilmesi ve piyasanın kısmen serbest bırakılmasıyla birlikte İstanbul gibi büyük kentlerde yeni orta sınıf olma arzuları oluşmaya başlamıştır. Yeni oluşan ve genişleyen sınıfların etkisiyle birlikte büyük kentlerde oluşan iş imkanları bu yerleri daha cazip hale getirmiş ve kırdan kente bir iç göçü başlatmıştır.

İş imkanları dahilinde kentlere aileleriyle birlikte göç eden erkekler, çocukların temel eğitim ihtiyaçları veya sağlık imkanlarına ulaşımın kolaylığı olarak temel ve gözle görülür en büyük nedenler arasındadır. Ancak kadınların çalışma durumu da göç

kararında etkilidir. Aileleriyle birlikte göç eden kadınlar kırsalda alışkın oldukları çalışma hayatını büyük çoğunlukla kentlerde kaybetmektedirler. Bunun en büyük nedenlerinden biri eşlerin kadınların kent içerisinde çalışmalarına izin vermemeleri bir diğer büyük neden ise kadınların yeterli eğitime sahip olmamalarıdır. Bu durum kadınların emek piyasasından ve sosyal güvenlik haklarından mahrum kalmalarına ve ev içi karşılıksız emeklerinin piyasaya geri dönmemesine neden olmaktadır. Sanayide kadın işçi talebi görece azdı. Dolayısıyla, kadınların kente gelişleri emek göçü olarak değerlendirilmemiştir (Özbay, 2015, s. 119). Ayrıca bir diğer kadın grubu vardır göç edenler arasında. Bu diğer grup kadınlar ise ailelerinden bağımsız olarak bir tanıdık vasıtasıyla büyük kentlerde iş bularak gerek ailelerini geçindirmek amaçlı, gerekse kırsala geri dönmemek için çalışmaktadırlar. Bu grup kadınların emekleri güvence altına alındığında nitelikli/niteliksiz fark etmeksizin iş gücüne katkıda bulunmaktadır.

Göç olayının kendisi mekansaldır; ama bireysel ya da kitlesel toplumsal hareketleri de ortaya çıkarır (Rittersberger-Tılıç ve Kalaycıoğlu, 2000, s. 26). Bu açıdan bakıldığında bir emek göçü olarak görülmeyen kadın göçleri aileleriyle birlikte gelmelerinden dolayı daha çok ev hanımı olmalarıyla sonuçlanmaktaydı. Göç etmenin en büyük nedenlerinden biri olan ekonomik problemlerdi ve bu problemleri ortadan kaldırma ataerkil toplum yapısında erkeklere devredildiği için göç eden kadınlarda kırsal kesimlerde kalan sıkıntılardan kurtulmayı hedeflemekte ve geldikleri yerlerde yaptıkları işlerden kurtulacakları içinde kente göç etmeyi tercih etmektedirler.

Kentlerdeki iş bölümünün giderek uzmanlaşması ve köyden kente göç eden nüfusun bu iş bölümünde ‘vasıfsız’ kalması ile oluşan işsizlik ve beraberinde gelen yoksullukta kentleşmenin önemli sorunları içinde yer almaktadır (Çalışkan, 2016, s. 312). Yoksulluk alanı içerisinde daha çok kadınlar, çocuklar ve yaşlılar etkilenmektedir. Ancak kadın, kent ve kırsal alan ayrımı olmaksızın en dezavantajlı gruptur. Kadınların özel alan yani ev içindeki emekleri ve kamusal alandaki emeklerini göz önünde bulundurursak erkek egemen bir piyasa ve toplum içerisinde daimi olarak kayıt dışı emek sarf etmektedirler. Gerek kentte, gerek kırda aile namusu ve şerefi en önemli normdur; kadının namusu erkeğin sorumluluğu olarak görülür (Rittersberger-Tılıç ve Kalaycıoğlu, 2000, s. 29). Özellikle göç ile gelen kadınların eğitim seviyelerinin düşük olması, kadının yeri evidir zihniyetinin hakim olması ve erkeklerin kadınların çalışmalarına izin vermemeleri hanelerin kent yoksullarına dönüşmelerine neden olmaktadır. Ancak bu durum erkek içinde geçerlidir. Çoğu göç eden erken vasıflı iş

gücüne katılamadığı için enformel sektörde emek sömürüsüne maruz kalmakta ve genellikle emek yoğun, ücret az işlerde çalışmaktadır.

Türkiye'de mülk edindikleri üretim bilgisi ve süregiden emek etkinliği elinden alınan kadınları, ya kentlere göç ya da mevsimlik tarım işçiliği beklemektedir (Yaman ve Dedeoğlu, 2016, s. 8). Daha önce kendi tarlasında çalışıp, geçinebilen kadınların kentlere ve mevsimlik işçiliğe yönelmelerine neden olmuştur. Kadın iç göçle eve kapanmış ve karşılıksız emek sömürüsü maruz kalmıştır bu zaman içinde. Kadınların çalışma koşulları gerek kent içinde gerekse kırsal bölgelerde giderek güvencesiz ve esnekleşirken, neoliberal sanayi ve istihdam politikaları ucuz kadın emek gücüne dayalı yatırımları teşvik etmektedir (Yaman ve Dedeoğlu, 2016, s. 8). Esnek ve güvencesiz işlerde çalışan kadınlar bu süreç içerisinde toplumda kadınlara atfedilen hane içi gündelik işlerle birlikte daha da emek sömürüsüne maruz bırakılmaktadırlar.

1.2.1. Burgess'in Kent Kuramına Bağlı Olarak Kadınların Kent İçi Hareketleri

Ernest Burgess, ortak merkezli daireler kuramı ile kentsel büyümeyi açıklamıştır. Kenti bir organizmaya benzeten Burgess, onun sürekli olarak büyüyen, gelişen ve çöküntü alanları oluşturarak devamlılığını sürdürdüğünü belirtmiştir. İlk daireyi oluşturan ve merkezi bir özellik taşıyan bu ilk halka etrafında kentin oluşmaya başladığını ve kent içerisinde sınıfsal ayrılıklarında baş göstermesiyle birlikte beraberine yeni halkaların eklendiğini varsaymaktadır (Burgess, 1923). İstanbul kentleşmesini benzettiğimiz bu kuram üzerinden bir inceleme gerçekleştirdiğimizde, ekonomik gelişmeyle başlayan sınıfsal farklılıkların kentte yansımalarını görmekteyiz. Başlarda küçük siteler halinde kentte kendini gösteren bu ayrışma daha da büyüyerek yüksek güvenlikli sitelere dönüşmüştür. Üst gelir grubuna dahil bireylerin kendileri gibi olanlarla aynı mekanda buluşma isteği, beraberinde kent içi karmaşadan kaçma ve diğer sosyal sınıflardan ayrı bir yaşam sürme isteğini beraberinde getirmiştir.

Kentleşme, sanayileşmeye ve ekonomik gelişmeye koşul olarak kent sayısının ve kentlerde yaşayan nüfusun artmasıdır (Çalışkan, 2016, s. 311). Kentin ve kentli nüfusun iç göç ile beslenmesiyle birlikte kentleşme ve kentlilik oranı artmaktadır. Kentleşmeye ve dolayısıyla kentliliğe iten nedenlerin başında kırda besi ve tarımın yeteri kadar aileleri kalkındırmaması, eğitim ve sağlık gibi temel ihtiyaçlara uzaklık ve akrabalık ilişkileri önemli rol oynamaktayken, çeken nedenlerin arasında da kent içi

eğitim ve sağlık imkanlarına kolay ulaşım, kent içi iş imkanının daha çok olması ve kent içinde barınmayı ve iş imkanını sağlayacak olan akrabalık ilişkileridir. Kentleşmenin başlarda hızlı olması gerek iş imkanları, gerek ailelerin barınması, gerekse çocukların eğitim imkanlarından geri kalmalarına neden olmuştur. Ancak kentlerdeki iş bölümünün giderek uzmanlaşması ve köyden kente göç eden nüfusun bu iş bölümünde 'vasıfsız' kalması ile oluşan işsizlik ve beraberinde gelen yoksullukta kentleşmenin önemli sorunları içinde yer almaktadır (Çalışkan, 2016, s. 312). Yaşanan bu durum merkez halka niteliğinde olan fabrika gibi çalışma imkanlarını içinde barındıran bu alandan yani merkezden çevreye doğru bir hareketlilik başlatmıştır.

Yüksek güvenlikli sitelere taşınan ve kentin son halkasını oluşturan yüksek gelirli aileler her ne kadar kentin diğer halkalarında yaşayan sosyal sınıflardan uzak bir yaşam sürmek isteler bile talep ettikleri hizmetlerden dolayı bu kaçışı gerçekleştirememektedirler. Yüksek güvenlikli sitelerde yaşayan ev sahibi kadınlar gündelik ev işlerini talepleri doğrultusunda başka kadınlara belli bir ücret karşılığı devretmektedirler. Gündelik ev işçiliğinin statüsü düşük ve belli bir eğitim seviyesini gerektirmemesi, iç göçle beraber gelen veya kentte var olan bu niteliklere sahip kadınlara yeni bir iş imkanı sağlamaktadır. Dolayısıyla üst gelir grubuna dahil kadınların diğer sosyal sınıftan olan kadınlara istihdam sağladığı yeni bir iş imkanı sunmaktadır. Ancak işi talep eden ve gerçekleştirenin farklı sosyal sınıflara ait olmaları kent içi günlük dikey hareketliliği gerçekleştirmektedir.

Yüksek güvenlikli sitelerde çalışan gündelik ev işçisi kadınlar diğer meslektaşlarına oranla kent içerisinde daha özgürdürler. Çünkü günlük olarak sınıflar arası etkileşimde bulunmakta ve sosyal çevrelerinde özgürce hareket etmektedirler. Orta sınıflarda gündelik ev işi yapan ve apartman tarzı daha mahalle içerisinde çalışan kadınlara oranla kentle etkileşimleri daha fazladır. Belli bir mahalle ya da apartmanda sıkışmadan, çalışmaları eşlerinin kontrolünde olmayan yüksek güvenlikli sitelerde çalışan kadınlar kentin günlük olarak aştıkları halkaları arasında kendilerini avantajlı grubun içine almaktadırlar.

1.2.2. İç Göçün Kadın Emeğine Etkisi

Göç olgusunun özünü oluşturan 'bir yerden bir yere hareket' eylemi, göçü sosyal, ekonomik, kültürel, siyasî, coğrafî ve diğer birçok açıdan ele almayı zorunlu

kılmaktadır (Çağlayan ve Kemik, 2018, s. 144). Türkiye'de yaşanan büyük iç göç hareketini de dolayısıyla bu bağlamdan ayrı düşünemeyiz. Türkiye'de ilk zamanlar düşük düzeyde yaşanan iç göç hareketleri, 1950'li yıllara gelindiğinde toplumu derinden etkileyen bir olgu haline gelmiştir (Çağlayan ve Kemik, 2018, s. 144). Büyük kentlere yaşanan bu iç göçün temeli kır hayatında yaşanan olumsuz ekonomik gelişmelere dayanmaktadır. Daha sonrasında ise eğitim ve hastane gibi temel ihtiyaçlara ulaşımın kolay olması, hemşerilik ilişkileri ve ailevi nedenler takip etmektedir.

Türkiye'de mülk edindikleri üretim bilgisi ve süregiden emek etkinliği elinden alınan kadınları, ya kentlere göç ya da mevsimlik tarım işçiliği beklemektedir (Yaman ve Dedeoğlu, 2016, s. 8). Ancak kadının çeşitli nedenlerle göçe sürüklenmesi büyük kentler içerisinde eve hapsolmasına neden olmaktadır. Belirli bir eğitim seviyesine sahip olmaması ve nitelikli iş gücünde kendine yer bulamaması kadınların ya emeklerinin hane içerisinde karşılıksız kalmasına ya da ataerkil piyasa içerisinde değerinden düşük talep edilmesine neden olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında bir emek göçü olarak görülmeyen kadın göçleri aileleriyle birlikte gelmelerinden dolayı daha çok ev hanımı olmalarıyla sonuçlanmaktaydı. Göç etmenin en büyük nedenlerinden biri olan ekonomik problemlerdi ve bu problemleri ortadan kaldırma erkeklere devredildiği için göç eden kadınlarda kırsal kesimlerde kalan sıkıntılardan kurtulmayı hedeflemekte ve geldikleri yerlerde yaptıkları işlerden kurtulacakları içinde kente göç etmeyi tercih etmekteydiler. Ancak kent yaşamı içerisinde evi bir tek kişinin geçindirmesi zorlaşmaya başladıkça kadınlarda hem mutfak masrafını çıkarmak hem de ev ekonomisine katkıda bulunabilmek için evde parça başına işler ve yine ev içerisinde yaptıkları işlerin devamlarını satmaya başlamışlardır. Piyasadaki açıkları yine temin edenlerin ataerkil yapının idamecileri olmalarından dolayı ek gelir amaçlı çalışmak isteyen kadınların emeklerinin sömürülmesine ve onların kayıt dışı alanların birer müdavimleri haline gelmesine neden olmuştur. Sermaye kadınlara daha düşük ücret ödeyerek, erkeklerde eşleri üzerinde daha fazla denetim hakkına sahip olarak kazanç sağlarlar (Walby, 2016, 70). Kayıt dışı emeğin kullanıldığı birçok alan vardır. Ev hizmetleri bu kayıt dışı emeğin kullanıldığı alanlardan biridir.

Kadınların çalışma koşulları gerek kent içinde gerekse kırsal bölgelerde giderek güvencesiz ve esnekleşirken, neoliberal sanayi ve istihdam politikaları ucuz kadın emek gücüne dayalı yatırımları teşvik etmektedir (Yaman ve Dedeoğlu, 2016, s. 8). Kadının kamusal alana çıkması ataerkil yapıdan kurtulduğu anlamına gelmemektedir. Çalıştığı

koşullar ve emeğinin karşılığını alamamasını dikkate alırsak yine eşit olmayan koşullarda toplum içerisinde varlığını sürdürmeye çalışmaktadır. İstihdam edilen kadınlar ataerkil toplum geleneğini bir baskı olarak hissetmekte ve bir yandan da hane içi görevleri sürdürmek zorunda kalmaktadırlar. Çalışmanın sadece ücretle ve sigortalılık durumuyla değerlendirilmesi, ev içi kadın emeğinin yok sayılması toplum içerisinde günlük ve mevsimlik işlerde çalışıp kayıt altına alınmayan kadın emeği ile aynı durumdadır. Kadının sergilediği bu "doğal" emek görünmeyen ve karşılığı olmayan emek türüne dönüşmektedir (Ecevit, 2014, ss. 24-42). Kadın emeğinin ataerkil piyasa koşullarında ucuz işçi olmalarından dolayı daha çok tercih edilmelerini sağlarken bir yandan da işten çıkarılmalarda kadınları öncelikli konuma getirmektedir. Erkeğin toplumda evi geçindiren konumunda olması kadın emeğini bir kez daha piyasa koşullarında savunmasız bırakmaktadır. İç göçle birlikte kentlere gelen ve yerleşen aileler, yetiştirdikleri çocukları itibariyle de eğitimlerine önem vermediklerinde kadın emeğinin ev ve piyasa içerisinde sıkışıp kalmalarına neden olmaktadır. Büyük kentlerin niteliksiz iş gücüne ihtiyacından fazla nitelikli iş gücüne ihtiyacı vardır.

1.2.3. Kentlerde Kadın Emeği

Ücretli işçilik, bugün Türkiye'de kentli nüfusun geçimini sağladığı en önemli kategoridir (Ecevit, 1990, s. 105). Ancak veriler bunu gösterirken kentli işçilerin içerisinde kadın nüfusu oldukça azdır. Bunun nedeni kadın emeğinin ataerkil sektör içerisinde sömürüye daha yatkın olması, enformel işlere mecbur bırakılmaları ve ücretsiz aile işçiliğidir. Yalnızca kentli kadınlar değil, göç ile gelen kadınlarda kent içerisinde aynı emek sömürülerine maruz kalmaktadırlar. Formel sektöre katılmayan her kadının "yaptığı iş, ücretsiz aile işçiliğidir" (Ecevit, 1990, s. 105). Ancak yasal anlamda ücretsiz ev işçiliğinin bir karşılığı olmadığı için ve ataerkil toplum yapısı içerisinde gündelik ev işlerinin yapılması kadının görevi olarak görüldüğünden dolayı kadınlar ataerkil devlet ve piyasa anlayışı nedeniyle sosyal güvenlik haklarından mahrum bırakılmaktadırlar. Ücretsiz işlere kadının katılımının kontrolünde ev-hane içindeki ataerkil ilişkiler kadar, işyerindeki ataerkil ilişkiler ve devlet de belirleyicidir (Ecevit, 1990, ss. 111-112). Böylelikle özel alanda ataerkil ilişkilere maruz kalan kadınlar özel alanda da bu piyasa ve devlet anlayışıyla karşılaşmaktadır. Ataerkil ilişkiler, yaygınlığını ve yadsınamaz gücünü sadece aile içinde değil, aile dışında da kuvvetli bir şekilde hala sürdürmektedir (Ecevit, 1990, ss. 111-112). Kadının bir sosyal

güvencesinin olması evlendiği erkeğin sigortalılık durumuna bağlıdır. Bu durum hem kadını piyasadan alı koymakta hem de ev içi emeğini metalaştırmaktadır. İşgücü piyasasında ataerkil ilişkiler, kadının hane içi ücretsiz emek sarf edicileri olarak alıkonmalarına neden olmaktadır. Kadınların kentsel ekonomik faaliyetlere niçin az katıldıkları, genellikle onların aile içindeki rol ve bu role bağlı tercihleri ile ve aile içindeki ataerkil ilişkilerle açıklandı (Ecevit, 1990, s. 107). Ancak pek çok kadının bu durumu tercih etmekten çok kültürel ilişkiler nedeniyle iş piyasalarından uzak kalmaktadırlar. Ataerkil toplum yapısı içerisinde kadının ailenin temel geçimlerini sağlayan kişi olmadığı varsayıldığı için piyasa içerisinde çok fazla gözden çıkarılmalarına ve işsiz kalmalarına neden olan bir durum yaşamaktadırlar. Yani kadınlar ataerkil kökenli aile yapısından sıyrılsalar bile ataerkil piyasa koşulları ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Kadın işçilerin, genellikle ikinci grup özellikleri erkeklerden daha çok taşıdıkları için işlerini kaybetme olasılıkları da daha yüksektir (Ecevit, 1990, s. 109). Böylelikle kadın evin idarecisi sayılmaz ve öncelik her zaman erkeğe verilir piyasa içerisinde. Bu durumda piyasada erkeği birincil kadını ise ikincil konuma düşürmektedir.

Örneğin ataerkil piyasa anlayışının dayattığı formel/enformel iş olanakları içerisinde gündelik ev işçisi kadınlar kendilerine özel iş alanı yaratarak işsiz kalma ihtimallerinden korunurlar. Çünkü bu alanın hakimi kadınlardır. Toplum içerisinde bir erkeğin iş amacıyla ev işi yapması hoş karşılanmamaktadır. Tıpkı kadınların çalışma hayatına erkekler gibi katılmalarının yanlış olduğunu belirten ataerkil zihniyet gibi. Bu açıdan baktığımızda aslında ataerkil zihniyet kadın içinde erkek içinde işlemektedir ama çoğunluğu kadın üzerinden ilerlemektedir. Erkek temizlikçiler ve gündelikçiler vardır alanda ancak hem ev sahipleri tarafından bu durum pek hoş karşılanmamakta hem de erkeklerin çok tercih etmediği bir alandır. Erkekler genelde bu alanda büyük firmalara bağlı makineli temizleme sistemiyle temizlik işlerine dahil olmaktadırlar.

Ev ve aile alanındaki ataerkil ilişkiler ile, iş yaşamındaki ataerkil ilişkiler kadın emeğinin marjinalliğine ve emek pazarındaki cinsiyete bağlı ayrımcılığa zemin oluştururlar (Ecevit, 1990, s. 112). Gündelik ev işçisi kadınların istedikleri halde farklı bir meslek grubuna dahil olamamaları ekonomik koşulların yanı sıra, eğitim durumlarının yetersiz olmasından, işe alımlarda cinsiyetçi yaptırımlara maruz kalmalarından, ücret ve prim konusunda yine cinsiyetçi ayrımlarla karşılaşmalarından, iş yerlerinin evlerine uzak olması ve çocuklarını emanet edebilecekleri kimselerin

olmamasından dolayı ve yaşanan en ufak şirket küçülmesine gidilmesinde en başta kadınların gözden çıkarılmalarına varan kadın emeği üzerinde ki kontrolcü ve baskıcı piyasacı yaklaşım ne yazık ki onları bu alana sıkışmaya itmektedir. Kendilerini bu alanda vazgeçilmez ve aranan eleman yaparak mevcut konumlarını sağlamlaştırmaya çalışmakta ve piyasa içerisindeki erkek egemen anlayıştan sıyrılmaya çalışmaktadırlar.

Enflasyon oranlarının yükselmesi, ücret, maaş ve tarımsal faaliyetlerin azalmasıyla birlikte çalışmak için direnen kentli kadınlar mecburi olarak formel sektörden enformel sektöre yönelmek zorunda bırakılırlar (Ecevit, 1990, s. 113). Formel sektör dışı kalan kadınların emeği, hem ev içi hem ev dışında gittikçe artan enformel sektörü giderek genişletmektedir. Kadınlar bu alanda erkeklere nazaran daha büyük bir emek sömürüne maruz kalmaktadırlar. Bu durumda kent içinde ev dışı temizlik, hizmetçilik, çocuk ve yaşlı bakıcılığı gibi enformel sektörde çalışan kadın sayısı artmıştır. Nasıl ki tarım sektöründe günlük ve mevsimlik işlerde çalışan kadınlar enformel sektörün büyük kısmını oluşturuyorsa kentlerde de günlük ev işleri, çocuk ve hasta bakımı ve yatılı hizmetçilikler kent içinde büyük bir enformel sektörü oluşturmaktadır.

Kadınlar düşük statülü ve sigortasız çalıştıklarında kendilerini "ev hanımı" olarak nitelendirmeyi tercih etmektedirler. Kendilerinin de belirttiği gibi bir sosyal güvencen yoksan boşa çalışmaktasın ve piyasaya bir faydan bulunmamakta. Ancak kadınların üretime düşük statülerde katıldıkları gerçeği onların sosyal statülerini arttırmak için hiçbir çaba göstermedikleri anlamına gelmemektedir (Özbay, 1990, s. 127). Kadınların yetiştirdikleri çocuklar ile iş gücüne eğitimli bireyler kazandırmaktadırlar. Değişen ve gelişen toplumsal yapıya eğitimli bireyler katarak sosyal hareketliliği sağlamaktadırlar ve kent içinde enformel sektörde çalışan kadınların formel sektörde çalışan çocukları olarak yansımaktadırlar. Kente sağladıkları bu olumlu gelişme yadsınamaz.

Kadınlar ev işlerini üretime katıldıklarında bile sürdürmek zorundadırlar (Özbay, 1990, s. 118). Ataerkil toplum yapısında hane işleri, çocuk bakımı ile hasta ve yaşlılarla ilgilenme kadının doğal göreviymiş gibi devredilmiştir. Gelişen ve değişen dünya düzeninde kadınlar yavaş yavaş emek piyasası içerisine girmiş ve erkeklere rakip olacak seviyeye gelmiştir. Bunu aldıkları eğitimler ile pekiştirip nitelikli iş gücü içinde varlıklarını göstermişlerdir. Öte yandan gerek formel sektörde olsun gerekse enformel

sektörde çalışan kadınlar için değişmeyen tek düzen ev ve eve ait sorumlulukların kadınlar üzerinden alınmamasıdır. Ev içi iş bölümünün önemi, toplumsal cinsiyet anlayışı ve feminist söylemlerle bu durum değiştirilmeye çalışılsa bile halen sabah ücretli emek gücüne destek veren kadınlar akşamları görünmeyen ev içi emek sömürüsüne maruz kalmaktadırlar.

1.3. KENTTE KAYIT DIŞI GÜNDELİK EV İŞÇİLİĞİ EMEĞİNİ TARTIŞMAK

Kentte kayıt dışı gündelik ev işçiliği emeğini tartışmadan önce gündelik ev işçiliği kavramının tarihçesini ve tanımını belirtmek gerekmektedir. Tarihçesi açısından gündelik ev işçiliği Özbay'ın (2015) aktardığı şekliyle kökenleri köleliğe dayanmaktadır. Osmanlı Devleti zamanlarında köleliğin kalkmasıyla bu durum yerini evlatlıklara ve çamaşırcılara bırakmıştır.

Ancak araştırmacılar ev içi çalışan kadınları, gündelik ev işçisi, çamaşırcı ve evlatlıklar "çalışan kadın" olarak değerlendirmemişlerdir (Özbay, 2015, s. 118). Bunun en büyük nedeni ev ve eve ait tüm sorumlulukların ataerkil toplum yapısı içerisinde kadından beklenmesidir. Bu tür ev içi çalışan kadınların emekleri bir de ataerkil piyasa anlayışında kayıt dışı tutulup ve nitelik gerektirmeyen iş gücü arasında değerlendirildiğinde emekleri metalaştırılmaktadır. Yine Özbay'ın (2015) gündelik ev işçiliği ile ilgili düşüncelerini devam ettirdiğimizde 1960'ların sonlarına doğru gündelik ev işçiliği orta sınıftan hanelerin içine kadar yayılmıştır. Gündelik ev işçilerinin çoğunun kır kökenlidir. Kökleri enformel sektöre dayanan gündelik ev işçiliği ve ev içi yapılan işte emeğin görünür olmaması göçün ikinci neslinden olsalar bile üzerlerinde bıraktığı olumsuz etkilerin devamı niteliğindedir. Değişen ve gelişen toplum yapısıyla birlikte üst gelir grubuna dahil aileler gündelik ev işlerini yanlarında çalışan yatılılara ve gündelik ev işçilerine devretmişlerdir. Evlerde geçirilen süreye göre isimleri değişse bile yaptıkları iş ucuz gündelik ev işçiliğidir. Tarihsel açıdan baktığımızda gündelik ev işçiliği emeğini talep eden her zaman üst gelir grubuna dahil aileler olmuştur. Daha çok üst gelir grubuna dahil ailelerde görülen günlük ev pratiklerinin ücret karşılığında bir başkasına devredilmesi hem toplumsal statülerinden hem de ataerkil toplumsal ilişkilerin doğurduğu gerilimleri bir nebze hafifletebilmek için geçmişten günümüze kadar olan sürede piyasadan hizmet satın almaya yönelmişlerdir (Kandiyoti, 1990; Bora, 2010).

Gündelik ev işçiliği mesleğini yeniden yorumladığımız zaman, değişen ve gelişen kent yapısı içerisinde hane içi işlerin ataerkil anlayışta kadından beklenmesi onların piyasa içerisinde var olabilmesi için kendisine yüklenen ev içi bakım ve günlük işleri yine bir kadına devretmesiyle mümkün olabilmektedir. Bu açıdan baktığımızda her iki sınıfa ait kadının toplum ve piyasa içerisinde var olabilmesi yine birbirleri arası ortak ilişkilere bağlıdır. Bu bağ sayesinde iki kadında iş gücü piyasası içerisinde varlıklarını sürdürebilmektedirler. Kadınların hane içi işlerinde başkalarından destek almaları yeni bir istihdam ortamı yaratmaktadır. Hane içi iş bölümün olmaması hem piyasada hem de ailelerinde yaşadıkları toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri gündelik ev işçiliğinin, sabahları ücret karşılığı yaptıkları işleri akşamları ise ücretsiz ev işçiliğine dönüşen emeklerinin bir yansımasıdır. Türkiye'de kadınların istihdama katılımları sadece sınırlı değildir aynı zamanda katılanlar açısından düzensiz ve korunmasız istihdam biçimleri ağır basmaktadır (Erdoğdu ve Toksöz, 2013, s. 7). Bu meslek gruplarından bir tanesi de gündelik ev işçiliğidir.

Ev hizmetlerinde iş tanımı belirsizdir. Bu belirsizlik hangi işin, ne kadar sürede, kaç kişi tarafından, nasıl yapılacağının bilinmemesi ile sınırlı değildir. Gündelikçilik ve bakıcılıkta bu konuda yasal bir düzenleme zaten yoktur (Erdoğdu ve Toksöz, 2013, s. 17). Yasal düzenlemesi olmayan gündelik ev işçiliği bir de diğer işler gibi belli bir iş yeri mekanına sahip değildir. Gündelik ev işçileri için bir iş yeri olan mekan ev sahibi için hanedir. Bu yüzden de işçi/işveren ilişkisine dayanan yazısız bir sözleşme vardır aralarında. Bu konuda genellikle işveren ve işçi arasında görevler ve işe başlangıç saatleri arasında bir görüşme yaşanmaktadır. Bu görüşmeler beraberinde piyasa koşullarına göre ücret belirlenmesi ve işverenin tutumuna göre sigortalılık durumunu belirlemektedir.

Ev hizmetlerinin evde aileye ait alan içerisinde yürütülmesi, bu isi yapanların çalışan bir kesim olarak algılanmamasına neden olmuş ve sırf bu yüzden ev hizmetleri çalışanları uzunca bir dönem is hukukunun kapsamı dışında bırakılmışlardır (Karaca ve Kocabaş, 2009, s. 166). Bu durum gündelik ev işçiliği mesleğini piyasa koşulları içerisinde kayıt dışı kadın emeğine hapsetmiştir. Gündelik ev işçilerinin belli bir sigortalılık durumlarının olmaması, işyerinde yaşanacak kazalarda örneğin; camdan düşme, elektrik çarpası ve ağır kaldırırken yaşanacak sakatlıklarda işçiyi savunması bırakırken, işveren için ise hiçbir hukuki yaptırımı olmamaktadır. Bir diğer yandan ise

meslek olarak görülmeyen gündelik ev işçiliğinde çalışan kadınların örneğin; bel rahatsızlıkları ve kimyasallardan kaynaklanan astım, bronşit gibi hastalıklara yakalandıklarında yine herhangi bir yasal hakları bulunmamaktadır. 20. Yüzyıl boyunca yapılan düzenlemelere rağmen, hala birçok ülkede ev hizmetlerinin aile hukuku kapsamında olduğu ve is hukuku kapsamına alınmadığı görülmektedir (Karaca ve Kocabaş, 2009, s. 167). Gündelik ev işçiliğinin kayıt altına alınmaması ve yasalar tarafından tanınmaması kent içi kadın emeğinin ve sorunlarının ataerkil devlet ve piyasa anlayışında hala göz ardı edildiğinin bir göstergesidir. Türkiye'de kadın istihdamının net verilerden uzak olması ve ev işlerinin hala bir meslek sayılmamasına neden olmaktadır. Bu durum kadının emeğinin sömürülmesinin ve yasal haklarının olmamasından dolayı piyasa karşısında savunmasız kalmasına neden olmaktadır.

Tarihçesi açısından ev işçiliği ve ev işleri günümüze kadar isim değiştirerek gelmiştir. Ancak Uluslararası Çalışma Konferansı'nın 2011 yılının Haziran ayında 189 sayılı Ev İşçileri Sözleşmesi'ni ve 201 sayılı Tavsiye Kararı'nın benimsenmesiyle birlikte kanunlar önünde mesleki bir belirleme ve görevlerde tanımlamalar kabul görmüştür. Ev işçiliği söz konusu sözleşmelerle ilk kez insana yakışır işlerin teşvik edilmesini hedefleyen uluslararası standartlar getirmektedir (Erdoğdu ve Toksöz, 2013, s. 17). Ancak hala yasalarda gündelik ev işçiliğinin tam manada bir karşılığı yoktur ve bu durum her geçen gün kayıt altına alınmayan kadın emeğinin sömürüsünün devam ettirilmesi anlamına gelmektedir.

Refah, kadının kendi hanesinde yerine getirmesi beklenen ev ve bakım hizmetleri aracılığıyla sağlandığı için kadınların ekonomik şartlar zorlamadıkça ev dışında gelir getirici işlerde çalışmasına onay verilmez (Erdoğdu ve Toksöz, 2013, s. 7). Kadın emeği üzerindeki bu denetim ataerkil toplum yapısı içerisinde onların piyasa dışında kalmasına, piyasaya girseler dahi eşit koşullarda çalışamamalarına ve emeklerinin değersizleştirilmesine neden olmaktadır.

Kentlerde orta ve üst sınıflardan kadınlar eğitim görme ve uzman mesleklerde çalışma şansına sahiptir. Ancak alt sınıflardan eğitimsiz ve vasıfsız kadınlar için çalışma alanları sınırlıdır. Kadına "uygun" görülen ve erkeklerle aynı mekanları paylaşmadıkları işler olmalıdır düşüncesi ataerkil toplum anlayışında yaygındır (Erdoğdu ve Toksöz, 2013, s. 7). Göçle birlikte kente gelen kadınlar eğitim ve mesleki beceri kazanma

haklarından mahrum bırakılmışlardır. Bu durum ilerleyen zamanlarda kent içerisinde piyasaya girmelerini geciktirmiş, kalifiye eleman aranan yerlerde tercih edilmemelerine neden olmuş ve onları enformel sektörün aranan elemanları yapmıştır.

Bir yandan ev "hizmetlerinin doğası" diğer yandan "kadın istihdamı" ev hizmetlerinde çalışanların çok çeşitli sorunlarla karşılaşmasına neden olmaktadır (Özçam ve Fidan, 2017, s. 96). Belirli iş tanımlarının bulunmaması ve evin diğer çalışma alanlarından farklı olarak özel alana hitap etmesi gündelik ev işçilerinin piyasa dışında çalıştıkları evde de yaşadıkları eşitsizliği arttırmaktadır. Gündelik ev işçisi ve ev sahibi patron kadın arasında yaşanan kadınlık iktidarları çekişmeleri sınıfsal ve cinsiyetçi eşitsizlikleri doğurmaktadır. Gündelik ev işçiliği işverenlerinin adeta gölgesi gibidir. Evdeki düzenin beğenildiği zamanlarda unutulan, eksiklikler görüldüğünde anımsanan günah keçileridir (Özbay, 2015, s. 122). Bu anlamda gündelik ev işçisi kadınlar işlerini ne kadar iyi yaparlarsa yapsınlar yasalar ve piyasa ile desteklenmedikleri sürece sınıfsal ve cinsiyetçi ayrımcılığa maruz kalmaya devam edeceklerdir.

1.3.1. Türkiye'de Gündelik Ev İşçiliğinin Yasallaşması

Türkiye'de ev işleri ve ev işçisi kavramının yerine geçmek üzere ev hizmetleri ve ev hizmetlisi kavramları kullanılmaktadır. 4857 sayılı İş Kanununun 4. Maddesine göre, ev hizmetlerinde çalışanlar kanun kapsamı dışında bırakılmıştır (Erdoğdu ve Toksöz, 2013, s. 19). Gündelik ev işçileri bireysel işverenlerine göre çalışma tipleri farklılaşmaktadır. Kendilerini günlük ev işleri yaptıkları için gündelikçi olarak nitelendiren aylıkçı çalışanlarda vardır. Baktığımız zaman gündelik ev işleri dört ayrı çalışma biçimine ayrılmıştır. İlk çalışma biçimi bireysel işverene bağlı haftanın belli bir günü ancak sürekliliği olarak haftada bir gün çalışmak, ikinci çalışma biçimi yine belli bireysel işverene haftanın farklı günleri iki kere gitmek, üçüncü çalışma biçimleri belirli bireysel işverene on beş günde bir gün gitmek ancak yine süreklilik esasına dayalıdır ve sonuncusu ise haftanın beş-altı günü sürekli olarak belirli bireysel işverene daimi olarak çalışmaktır (Bora, 2010; White, 2015). Bu tip çalışma biçimi kadınlar arasında aylıkçı olarak adlandırılmaktadır. İşi sürekli ve devamlıdır ancak sürekli günlük çalışan kadınlarla aynı sosyal güvencesizliğe ve işten çıkarılma riski ile karşı karşıyadırlar. Yatılı olarak çalışan kadınlar bu grup içinde ayrı tutulmaktadırlar. Çünkü yatılı çalışan

kadınlar genellikle gündüz yardıma gelen kadının yaptığı işlerden farklı olarak daha çok çocuk bakımı ile ilgilenmekte, rutin ev işleri beklenmemektedir. İşveren ile anlaşmasına bağlı olarak günlük ev işlerine yardım eden yatılı kalan kadınlarda vardır ancak gündelik ev işçileri gibi detaylı temizliğe karışmadıkları, sadece görünen kısımlar diye nitelendirilen ortalık toplama yaptıkları belirtilmiştir. Bir işin ev hizmeti sayılabilmesi için doğrudan evin kendisine ve yaşam koşullarına yönelik olması gerektiği belirtilmektedir. Ev hizmetleri çalışanları ise, uşak, kahya, hizmetçi, temizlikçi, aşçı, çocuk bakıcısı, bahçıvan, şoför, bekçi, hayvan bakıcısı gibi evin gündelik işleyişine ilişkin faaliyetleri yürüten kişilerdir (Erdoğdu ve Toksöz, 2013, s. 20). Uluslar arası Çalışma Örgütü ise bu durumu 189 Nolu ILO Sözleşmesinde ev işini "hane veya hanelerde veya hane veya haneler için yapılan iş" olarak geniş bir biçimde tanımlamış ve "bir istihdam ilişkisi içinde ev işi yapan kişiler"i de ev işçisi olarak nitelendirmiştir (Madde 1(a) ve (b)) (Erdoğdu ve Toksöz, 2013, s. 20). Hukuki alanda tanımlanan kavramlar ile ILO'nun belirttiği kavramların birbirini tutmaması ataerkil zihniyetin toplumun her alanında görülmesinden kaynaklıdır. Ataerkil zihniyet ile düzenlenen kanunlar bu alanda da kadın emeğinin değersizleştirilmesini, mesleki statü eksikliğini ve emeğinin metalaşmasına neden olmaktadır.

Gündelik ev işlerinde ki belirsiz çalışma aralıkları, geçici bir biçimde ise süreksiz çalışma sayılmaktadır. Ancak ev işindeki çalışma iki haftada bir de olsa düzenli olarak belirli bir işveren için yapılıyorsa sürekli çalışma olarak değerlendirilmektedir. Bir işin ev hizmeti sayılabilmesi için doğrudan evin kendisine ve yaşam koşullarına yönelik olması gerektiği belirtilmektedir. Ancak alana baktığımızda kadınlar bu haklarından dahi mahrum bırakılmaktadırlar. Gelecek kaygısı yaşayan gündelik ev işçisi kadınlar sigortalarını dışarıdan kendileri ödeyerek, kendilerine güvenceli bir yaşlılık hayatı kurmaya çalışmaktadırlar. Çoğu işveren, "gündelikçilerin" belirli günlerde aynı işverene sürekli gündeliğe gitmelerinin sigorta kapsamında olduğunun, bu durumun işverenin birden fazla olması halinde bütün işverenler açısından geçerli olduğunun ve kayıt dışılığın tespiti halinde yaptırımlara tabi olduğunun farkında değildir (Toksöz, 2018). Bir işin ev hizmeti sayılabilmesi için doğrudan evin kendisine ve yaşam koşullarına yönelik olması gerektiği belirtilmektedir. Ev hizmetleri çalışanları ise, uşak, kahya, hizmetçi, temizlikçi, aşçı, çocuk bakıcısı, bahçıvan, şoför, bekçi, hayvan bakıcısı vb. evin gündelik işleyişine ilişkin faaliyetleri yürüten kişilerdir (Erdoğdu ve Toksöz, 2013, s. 26). İşverenin iş yerinin, özel alan olması ancak ihbarlar dahilinde denetlemeye

tabi tutulur. Gidilen mekanın bir hane bir özel alan olduğu unutulmaksızın denetlenir ve işveren mağdur edilmemeye çalışılır (Erdoğdu ve Toksöz, 2013, s. 28). 30 Haziran 2012 tarihinde 28339 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu, Avrupa Birliğinin 12 Haziran 1989 tarihli ve 89/391/EEC sayılı Direktifinin mevzuata kazandırılmasının yanında iş sağlığı ve güvenliği alanında, Türkiye'nin kabul ettiği 155 ve 161 Sayılı ILO Sözleşmelerine uygun bağımsız bir Kanun düzenlenmesi amacını gerçekleştirmeyi hedeflemektedir (Erdoğdu ve Toksöz, 2013; ILO, 2011). Bu kanun kapsamında işveren ve işçi ayrımı olmaksızın herkese uygulanmasıdır. Böylelikle İş Yasası kapsamına girmeyen işyerlerinde çalışanlar da iş sağlığı ve güvenliği korumasına alınmışlardır (Erdoğdu ve Toksöz, 2013; Kümbetoğlu ve Akpınar, 2015). Ancak ev işçileri çalıştıkları mekanlar her ne kadar özel konut olsa dahi denetlenmesi uygun olmaz görüşüyle yasa kapsamı dışında bırakılmıştır. Camdan düşme, kimyasal zehirlenme, merdivenden düşme, elektrik çarpması ve ağır yük indirme-kaldırmadan kaynaklanacak olan mesleki sakatlıklar ve hastalıklardan doğan haklarından yararlanamamaktadırlar (manav, 2015; Önder, 2013).

Genel olarak bakıldığında Borçlar Kanunu yani 4857 sayılı İş Kanunu, 854 sayılı Deniz İş Kanunu ve 5953 sayılı Basılı iş Kanununu oluşturmakta ve 2100 sayılı Sosyal Sigortalar kanunu, 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununu da içine alarak ev hizmetleri, ev hizmetlileri ve ev eksenli çalışanlarını öncelikli olarak yasa önünde kabul etmekte, ev hizmetlilerine göre bir sınır çizmekte ve daha sonra o sınır içinde onları dışarıda tutmaya yöneliktir. Cinsel tacizden, iş kazalarından, sosyal sigorta haklarından yasalar ve işveren önünde korumasız bırakılmaktadırlar. Sigortalılık durumları tamamen işverenlerin vicdanlarına kalmış, gerek uzun yıllar aynı hane ile çalışmaktan kaynaklı olsun gerekse maddi yetersizliklerden dolayı işlerini kaybetmemek için bu haksızlıklara boyun eğmek zorunda bırakılmaktadırlar. 4857 sayılı İş Kanunu, 6098 sayılı Borçlar Kanunu, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu iş Sözleşmesi Kanunu kapsamındaki ev işçilerini ilgilendiren düzenlemeler, uygulayıcılar tarafından bile tam bir açıklıkla kavranılmış değildir (Erdoğdu ve Toksöz, 2013, s. 19).

1.4. EV İŞLERİNİN KADINA ATFEDİLMESİ SORUNSALI VE FEMİNİST KURAM

Türkiye'de aile bir sosyal güvenlik kaynağı olarak görülmekte ve kadının geleneksel olarak anne ve eş olarak kurgulanan idealleştirilmiş toplumsal rolüne dayanmaktadır (Dedeoğlu ve Elveren, 2017, s. 29). Bu ataerkil toplum anlayışı kadının özel alanda sıkışmasına ve zoraki bir rol üstlenmesine neden olmaktadır. Aile içi iş bölümünden yoksun, kamusal alanı erkeğe bırakmış ve kadını özel alanda karşılığı olmayan emek ile hem piyasa içerisinde hem de hane içerisinde emeğini metalaştırmıştır. Ataerkil toplum yapısı içerisinde ev kadının kutsal mekanı olarak değerlendirilir. Ev kadına atfedilen özel bir mekandır. Bu da kadının özel alan ve kamusal alanda ki yerinin ataerkil bakış açısıyla belirlendiğini gösterir. Kamusal alan daha çok erkekler için özel alan yani ev kadınlar için ayrımını doğurur. Kadın dışarıda gelir getiren bir işte çalışsa da, ev işlerinden ve çocuk bakımından yegane sorumlu kişi olmaya devam etmektedir (Rittersberger-Tılıç ve Kalaycıoğlu, 2000, s. 30). Çünkü bu anlayışta kadını mutfak masraflarına katkıda bulunması amacıyla çalışmasına izin verilmektedir. Evi geçindiren erkektir anlayışı ile kadının ücretli bir işte çalışsa dahil, emeğinin değersizleştirilmesiyle birlikte ev ve çocuklar gibi tüm sorumluluk yine kadının üzerine bırakılmaktadır. Kadınlar için önerilen istihdam biçimlerinin aynı zamanda kadınların hane içindeki karşılıksız emekleriyle birlikte yürütülebilecek nitelikte olması dikkat çekicidir (Toksöz, 2015, s. 165). Böylelikle hem ataerkil piyasa anlayışı kendi için ucuz iş gücünü oluştururken hem de hane içi gündelik ev rutinleri yine kadın ile devam ettirilmektedir. Aile içi iş bölümü yoksunluğu sosyalist feministlerin bahsettiği gibi tam da kadının hane içi emeğinin her alanda sömürülmesinin önüne geçmek istemesiyle ortaya çıkmıştır. Ücretsiz ev içi emeği sergilerken bir yandan da ücretli olarak çalışan kadının emeğinin erkek tarafından sömürülmesi olarak belirtmiştir sosyalist feministlerde. Kadınlar ücretli olarak ev dışında çalışıyor olsalar bile ev içi işlerde erkeklere oranla daha fazla çalışmakta ve bu emeğin karşılığını alamamaktadırlar. Kadınların ücretli emek gücündeki dezavantajlı konumları evlilik ilişkilerinde, ailedeki konumları ise ücretli emek gücünde savunmasız kalmalarına neden olmaktadır (Walby, 2012, s. 19). Savunmasız kalan kadın emeği hem hane içerisinde hem de piyasa içerisinde kayıt dışı kalarak, enformel sektörün istediği ucuz iş gücünü oluştururlar. Kadınlar, ücretli emeğe katılmadan önce ev işini geçimleri karşılığında yaparken, ücretli emeğe katıldıklarında artık hiçbir karşılık almadan

yapmaktadırlar, çünkü kendi geçimlerini ücretli kesimde sağlarlar (Molyneux, 2012, s. 119). Bu durum kadının toplumun her alanında yaşadığı toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin farkına varmasına neden olur. Bu durum ancak kadınların bilinçlendirilmesinde, toplumun her kesiminde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kaldırılmasında ve yetiştirilecek olan yeni nesle bu bilinçle yaklaşılmasını gerektirmektedir.

Hane içi yükün eşit dağılması, hem ev içi hem ev dışı işlerde kadın ve erkeğin ortak çalışması ve özellikle çocukların eğitimi için ortak üstlenilen sorumluluklar, "Karşılıklı fedakarlık" ideolojisinin egemen olduğu bu ailelerde kadının ekonomik üstünlüğünün gelenekselliği eşitlikçi yönde zorladığı göstermektedir (Bolak, 1990, s. 221). Ataerkil toplum yapısından uzaklaşılıp daha cinsiyet eşitliğine dayalı toplum yapısına yaklaşılmaya çalışılmıştır. Bu değişiklikler 'erkeğin hane reisi olduğu aile' idealinden 'evrensel aile' modeline doğru hareket edildiğinin önemli bir göstergesi olarak okunabilmektedir (Dedeoğlu ve Elveren, 2017, s. 35). Toplumsal cinsiyet bağlamında gerçekleştirilen reformlar ve çıkarılan yeni düzenlemeler eşitliğin yasalarla desteklenmesinin aslında toplumsal alana inilmedikçe gerçek anlamda bir eşitliğin gerçekleşmeyeceğinin bir göstergesidir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin anayasal düzlemde kaldırılması çabası 2001-2004 tarihleri arasında anayasada yapılan reformlarla iyileştirilmeye gidilmiştir. Anayasanın 10. Maddesinde yapılan değişiklik ile devlet sadece kadınlar ve erkekler arasındaki eşitliğin sağlanması ile değil, aynı zamanda bu eşitliğin uygulanması için her alanda eşitlik tedbirleri almakla sorumlu kabul edilmiştir. Fakat bu olumlu gelişmelere rağmen Türkiye'de birçok kadın işgücü piyasasının dışında veya enformel çalışanlar olarak Kanun'un kapsamı dışında kalmaktadır (Dedeoğlu ve Elveren, 2017, s. 34).

Kadınların erkek tahakkümünden sıyrılıp kendi varlıklarını kanıtlayabilmeleri için, şiddetten uzak, ailelerini kalkındırabilmek ve en temel ihtiyaç olan eğitimin devamlılığı, topluma yeni iş gücü kazandıracak çocukların yetiştirilmesi için çalışmaya ihtiyacı vardır. Araştırmada, katılımcılar bu savı desteklemişlerdir. Kadınların ev içi ve ev dışındaki konumları bir bütünsellik içerisinde ele alınmalıdır. Kadınların emeğinin değersiz kılınması ve erkeklerle eşit düzeyde iş piyasası içerisinde yer alması ancak bu iki alanda da eşitsizliklerin giderilmesiyle mümkündür (Özar, 2015, s. 225). Kadınların gelir elde etmesi onları aileleri ve toplum içerisinde daha güçlü kılmaktadır. Bu yüzden kadınların gerek uzmanlık alanları olsun gerekse toplumda onlardan beklenen görevleri yeni iş fırsatına çevirmeleri olsun çalışmaları, üretmeleri ve kamusal alanda var olmaları

gerekmektedir. Eğitim seviyeleri ve uzmanlık alanları ne olursa olsun o kadınların büyüttüğü çocuklar eğitimli ve belirli uzmanlık alanına sahip, orta sınıfta bir hayata başlayıp, kendi emekleri ile daha üst sınıflara çıkabilecek nitelikli nesiller olarak yetiştirilmektedirler.

Hangi sektörlerin, hangi işlerin kadınlara uygun olduğuna dair patriarkal zihniyet yapısı, işverenlerin işe alım tutumlarını belirlemekte ve kadınlar açısından istihdam fırsatlarını sınırlamaktadır (Toksöz, 2015, s. 164). Cinsiyetçi yapılanmanın açığa çıktığı ataerkil piyasa anlayışında kadınların emek çok ücret az, çalışma saati uzun güvenceden yoksun ortamlara çekmektedir. Kadının toplum içinde yeniden üretimi sağlayıcı olarak benimsenmesi, hamilelik, uzun çalışma saatleri, vardiya düzenleri ve çocukların bakımı gibi görevlerin ana idamecisi olarak atfedilmesinden dolayı işverenlerin tercih sırasında ikinci plana düşmektedirler. Kadınların gündelik ev işlerinde çalışmalarında en büyük nedenlerden biride erkeklerin bu alana girmemiş olmalarıdır. Bu alan kadınların tekelindedir. Patriarkal zihniyetin olumsuz baskılarını bir nevi olumlu bir sürece çevirmişlerdir. Genelde evlerine yakın evlere gitmeyi tercih etmeleri, gittikleri eve çocuklarını da götürebilmeleri ve çocuklarının bir problemi olduğunda işlerini bırakıp çocuklarına yardım edebildikleri için seçtiklerini belirtmektedirler.

1.4.1. İkili Sistem Kuramı

İkili sistem kuramı ya da bir diğer adıyla sosyalist feminizm kuramı Marksist feminizm ve radikal feminizmin bir sentezinden oluşmaktadır. İkili sistem kuramı yaklaşımında ne radikal feministlerin ataerkillik adı verilen kadınların erkeklerin tahakkümü altında olduğu anlayışı tam olarak kabul edilir ne de Marksist feministlerin kapitalist üretim sistemlerinin kadının ücretsiz ev içi emeğine dayalı olduğu anlayışı. Bu yüzden öncelikli olarak ikili sistem kuramını anlayabilmemiz için radikal feminizmi ve Marksist feminizmi incelememiz gerekmektedir (Walby, 2014; Hooks 2012).

Radikal feminizmin temel tanımlayıcı unsuru erkeklerin kadınlara tahakküm eden ve kadınların egemenlik altına alınmalarından çıkar sağlayan esas grup olmalarıdır (Walby, 2014, s. 14). Bu sisteme ataerkillik adı verilir. Ataerkillik, maddi bir temeli olan ve erkeklerin kadınlar üzerinde hakimiyet kurmasını sağlayan, erkekler arasındaki hiyerarşik ilişkiler ve dayanışmayı içeren, toplumsal ilişkiler dizisi olarak

tanımlamaktadırlar (Hartmann, 2012, s. 171). Hartmann'ın (2012) da belirttiği gibi Radikal feminist literatür çok büyüktür ve kolayca bir özeti yapılamaz. Radikal feministler için "kişisel olan politiktir" anlayışı vardır. Bu anlayışla birlikte kadının özel alanı yani ev ve ev işlerinin kimin yapacağı konusu erkek egemen bir sistemin içinde gündeme gelmiştir. Radikal feministler erkeklerin kendilerini toplumda nasıl üstün konumlandırdıklarını, kadın cinselliği ve bedeni üzerinde tahakküm kurmalarını ve bunların temel nedeninin erkeğin kadına şiddet uygulamada kendini üstün konumda gördüğü görüşü yatmaktadır. Bu bağlamda radikal feministler geleneksel yaklaşımlardan farklı olarak, kadınları denetim altında tutan bir sistemin parçası olarak değerlendirilmektedirler (Walby, 2014, s. 15).

Marksist feminizm ile radikal feminizmin ayrışma noktasında Marksist feministler ataerkilliği bağımsız bir sistem olarak görmezler. Marksist feministlere göre ataerkillik tamamen kapitalizmin ürettiği bir parçadır. Kadınlar üzerindeki erkek egemenliği sermayenin emek üzerindeki egemenliğinin bir sonucudur (Walby, 2014, s. 15). Cinsiyet eşitsizliklerinin doğasını belirleyen toplumsal yapının farklı unsurları, bu farklı unsurların ekonomik temellerle sınıfları ve doğal olarak temel sınıf eşitsizliklerini doğurmaktadır. Marksist feminizmde aile ve kapitalizmle doğrudan ilişki kurulur. Genellikle kadın yeri ev ve yaptığı iş ücretsiz ev işçiliğidir. Böylelikle kadınlar erkeklerin yemek ve çamaşır gibi günlük bakım ihtiyaçlarını ucuza mal ederek sermayeye kazanç sağladığı ve sonraki nesli ürettiği düşünülür (Walby, 2014, s. 15). Buradan da toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve ev içi emeğin ücretsiz hale getirilip sömürülmesine nende olduğu belirtilmektedir. Kadın sorununa ilişkin Marksist tartışma üç temel biçimi benimsemiştir. Bunların hepsi kadının üretim biçimine katılımı ve bağlantılarıyla alakalıdır. Kadını işçi sınıfının bir parçası olarak tanımlar. İlk Marksistler kadını kapitalizmin tüm ücretli işgücü içine çekmekte ve bu sürecin cinsiyete dayalı iş bölümünü yıkmakta olduğunu düşünmüşlerdir. Çağdaş Marksistler kadınları kapitalizmin içindeki günlük yaşam çerçevesinde ele almıştır. Yani kapitalist sistem her şeyi yeniden üretir. Üçüncü olarak ise ev işi ve onun sermaye ile olan ilişkisini ele almışlardır (Hartmann, 2012, s. 159).

İkili sistem kuramı günümüzde cinsiyet eşitsizliklerinin temelinde kapitalist sistem ve ataerkil toplum yapısının bir sonucu olarak yorumlanmaktadır. Hartmann'ın (2012) yorumunda bu ikili sistemin ataerkil ilişkileri, ideolojik düzeyin ve bilinçaltının

bir sonucu değil erkeklerin kadınların emeklerine el koyması olarak yorumlar. Ücretsiz ev içi emeği sergilerken bir yandan da ücretli olarak çalışan kadının emeğinin erkek tarafından sömürülmesi olarak belirtmiştir. Kadınlar ücretli olarak ev dışında çalışıyor olsalar bile ev içi işlerde erkeklere oranla daha fazla çalışmakta ve bu emeğin karşılığını alamamaktadırlar. Kadınların ücretli emek gücündeki dezavantajlı konumları evlilik ilişkilerinde, ailedeki konumları ise ücretli emek gücünde savunmasız kalmalarına neden olmaktadır (Walby, 2012, s. 19).

Sermaye kadınlara daha düşük ücret ödeyerek, erkekler de eşleri üzerinden daha fazla denetim hakkına sahip olurlar. Hartmann (2012) ve Walby'nin (2012) ortak yorumunda ikili sistem kuramında toplumsal cinsiyetin temelinde cinsiyete dayalı iş ayrımı vardır. Bu ayrım sayesinden toplumun her alanında erkeklerin kadınlar üzerindeki hakimiyeti artmaktadır. Kadınların piyasa içerisinde sergiledikleri ücretli emeğini baskılayarak kadınlardan kendilerini avantajlı konuma getirirler. Erkekler kadınlara göre piyasada daha örgütlü halde çalışmaktadır. Örneğin Delphy'ye (2012) göre evde kadınların emeğinin sömürülmesi erkek egemenliğin yapı taşıdır. Kapitalist ilişkileri ev içi ücretsiz emek ile değerlendirir ve ev işini ataerkil sömürü olarak tanımlar. Böylelikle kapitalist sistem içerisinde çalışan erkek hem kadının bu sistem içerisinde çalışmasını engeller hem de örgütlü bir çoğunluk ile ev içi işleri kadının üzerine yıkarak ataerkilliği besler (Walby, 2012, s. 118).

1.5. "BİRİNİN EVİ DİĞERİNİN İŞİ" KAVRAMINI TARTIŞMAK

Kentin iki farklı sınıfının temsil edildiği mekanlarda çalışan gündelik ev işçisi kadınlar ve yüksek güvenlikli sitelerde yaşayan kadınların ortak kesişim yerleri evdir. "Birinin evinin diğerinin iş yeri" olması hane içerisinde farklı kadınlık okumalarını beraberinde getirmektedir. Bu farklılaşmalar öncelikle üst sınıfa ait kadınların kentin bütününden farklı bir hayat sürmeleri ve kendileri gibi aynı olanlarla bir arada yaşama istekleriyle diğer sınıftan kadınlardan ayrılmaktadırlar. Mekan seçimlerinin kadınlık algılarını etkilemediği aşikar bir gerçektir. Kadınlar hangi sosyal sınıfa ait olursa olsun ataerkil zihniyette onların özel alanlarından dışarı çıkmalarını istemez, eş ve annelik gibi kadınlık rollerinin idamesini ve sürekliliğini beklemektedirler. Ev işini yapanlar ve talep edenler kadınlardır ve ev işinin yapıldığı yer yine kadınların konumlandırıldığı

"özel" alanlar, yani evlerdir (Üstek, 2012, s. 2015). Ataerkil toplum yapısı içerisinde günlük ev pratiklerinin kadınlar üzerinden devam ettirilmesi toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ilk başladığı alandır. Yaşanan yerin belirlediği toplumsal pratikler, değişik türden olanaklara ve kısıtlamalara yol açarak bu kadınların yaşamlarını, iş, sınıf, cinsiyet, cemaat, ataerkillik ve gündelik toplumsal ilişkiler konusundaki deneyimlerini artırma yoluyla biçimlendirirler (Özyeğin, 2005, s. 15). Kadınların günlük pratikleri özel alana sıkışmakta ve kamusal alana katılımı kısıtlanmaktadır. Teknolojinin kadın emeğini ev içi harcadığı vakti kısaltma vaadiyle ürettiği pratik makineler yapılan günlük ev işini kolaylaştırsa bile işi yapan kişi değiştirmemektedir. Ataerkil piyasa anlayışında tüm temizlik, kolay ev aletleri, çocuk bakım ürünleri vb. şeyler hep kadına yönelik satış planlamaktadır. Bu durum kadının kamusal alana çıkmaya çalıştıkça eve hapsedilmesinin bir başka yoludur.

Kadının hangi sınıftan olursa olsun ev içi ücretsiz emeğinden kaçamadığını gördüğümüz bu araştırmada sınıfsal farklılıklar ve ekonomik düzey dahilinde bu emeğin ücretle satın alınabileceğini görmekteyiz. Yüksek güvenlikli sitelerde yaşayan üst gelir grubuna dahil kadınlar kendi ücretsiz emeklerinin yerine ev işlerinde ücretli olarak elaman çalıştırmayı tercih etmektedirler (Özyeğin, 2005, s. 15). Bu talep karşısında piyasada kadının kadına istihdam sağladığı yeni bir alan ortaya çıkmaktadır. Ancak piyasanın ataerkil ilişkiler kontrolünde olması oluşan bu yeni iş grubunun enformel sektöre dönüşmesine neden olmaktadır.

Türkiye'de de ücretli ev emeği cinsiyet ve sınıf eşitsizliğinin önemli bir kesişme noktasında yer alır. Ücretli ev emeği hem sınıf hem de cinsiyete bağlı geleneksel iş bölümünün yeniden üretilme süreçlerine temel oluşturur (Özyeğin, 2005, s. 36). Bu temel üzerine kurulan ilişkiler iki farklı sınıftan kadının aynı evde karşılaşmasında sınıf temelli eşitsizliklerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Ev işleriyle bağını koparan, sorumluluk alanının dışına iten cinsiyetçi işbölümünün kendine yüklediği görevlerden kurtulan arınan bir kadın ile ikinci bir sorumluluğu yüklenen bir kadın grubu karşı karşıya gelmektedir (Fidan ve Özdemir, 2011, s. 87). Kent içerisinde kendi sosyal grubu ile birlikte olmak isteyen ve diğer sosyal sınıflardan olanlarla en azından yaşam alanı içerisinde beraber olmak istemeyen üst gelir grubundan kadınlar, ücretli ev emeğini talep ederek bu isteklerinden vazgeçmek durumunda kalırlar. Böylelikle yüksek güvenlikli sitelerin içine giren bu farklı kültür ve sınıftan kadınlar, kent içinde var

olduğu düşünülen halkalar arası hem bir hareketliliği sağlarken hem de ev sahiplerinin kentin diğer kalan kesiminden kaçmak isterken aslında her gün istemeden de olsa içlerine aldıklarını göstermektedir. Bu ataerkil dinamiği görebilmek ev hizmetlerini ve cinsiyet ile sınıf ilişkilerini biçimlendirişini anlamak açısından çok önemlidir (Özyeğin, 2005, s. 35). Kadınlık toplumda ev üzerinden tanımlanır ve yeniden üretilir. Bu nedenle özel alana ait tüm işler kadının toplum içerisinde yorumlanmasında önemli bir noktayı oluşturmaktadır. Eve ve eve ait tüm işlerin kadın ile ilişkilendirildiği noktada kadının ait olduğu toplumsal sınıfı ve kültürü, içinde bulunduğu kuşak ile eğitiminin göz ardı edilmemesi önemli bir noktadır. Kadının özel alan ile ne kadar temas ettiğinin bu temellere bakılarak değerlendirilmelidir. Üst sınıftan kadınların, bu temeller dikkate alındığında ev işleri ile ne kadar temas ettiğini değerlendirdiğimiz de ücretli ev işi kavramının başka bir boyut aldığını görmekteyiz.

Ev hizmetleri, çalışan-çalıştıran arasında farklı bir ilişki ve iktidar sürecini belirginleştirmektedir. Bireylerin özel alanında yaptıkları faaliyetler, sosyal dokuda ataerkil sistemin kendisine yüklediği evin kadını tarafından talep edilmekte, yönetilmekte ve denetlenmektedir (Fidan ve Özdemir, 2011, s. 85). İki kadın arasındaki ilişki toplum içerisindeki iktidar ilişkilerinin en somut örneklerinden biridir. İki farklı sınıftan kadının ücretli ev işçiliğinin vuku bulduğu ev ortamında kendi kadınlık normları, farklı kültürlerden gelişleri ve sosyal statüleri gündelik hayatta yeniden nasıl kurulduğunu görebilmemiz için uygun bir mekandır.

Yüksek güvenlikli sitelerde yaşayan üst sınıfa ait kadınlar haneleri içerisinde her ne kadar gündelik ev işlerini başka kadınlara belli bir ücret dahilinde devretseler bile elamanları olan bu kadınları birer tehdit olarak görmektedirler (Kandiyoti, 2013). Evin hakimiyetini kaybetmek istemeyen ev sahibi kadınlar bu anlamda gündelik ev işçisi kadınlar ile çatışmaktadırlar. Gündelik ev işçisi kadınların hem farklı bir sınıftan olmaları hem de farklı bir kültürden gelmeleri hane içerisinde başka bir kültürün hakim olmasını istememektedirler. Günlük olarak yapılacak yemeklerin ve işlerin bir listesini oluşturarak gündelik ev işçisi kadınların oluşturduğu tehdidi hafifletmektedirler (Makal, 2009). Ancak bir yandan da devretmek istedikleri günlük ev pratiklerinin sürekli kendilerine sorulması, işlerin aksaması ve varsa evdeki çocukların idaresinin de gündelik ev işçisi tarafından yapılması istenir. Bu durumun üst gelir grubuna dahil kadının ataerkil toplum yapısı içerisinde kadına yüklenen rolü içerisinde sıkışmasının

bir temsilidir. Yine üst gelir grubuna dahil kadının eşi evde aksayan işleri, örneğin beğenmediği bir ütüyü ya da beğenmediği bir yemeği işçisinden kaynaklı olduğunu bildiği halde kendi eşini sorumlu tutmaktadır. Erkek eş her ne kadar yapılan işlerin belli bir ücret dahilinde başka bir kadına devredildiğini bilse de düzenin devamlılığını eşinden beklemektedir (Özbay, 1990; Özbay, 2015).

Gündelik ev işçiliğinde çalışılan yerin bir iş yeri değil ev olması yapılan işin belirli bir mesleki tanımının da olmamasını beraberinde getirmektedir. Günlük, haftalık ve aylık olarak devam ettirilen gündelik ev işçiliğinde klasik anlamda bir iş yeri olmaması yapılacak olan işlerim yarım bırakılmasını veya ertesi güne devredilmesini engellemektedir. İşe giriş çıkış saatler ve mesai gibi kavramların ortadan kalkarak işçi/işveren arası sözlü bir anlaşmaya tabi tutulmasına neden olmaktadır.

Gündelik ev işçiliği cinsiyet ve sınıf dinamiklerini biçimlendirmekte önemli rol oynar (Özyeğin, 2005, s. 14). Yaşanan tüm bu durumlar gündelik ev işçisi kadınların aleyhine görünse bile sınıf ayrımcılığını en iyi şekilde yorumlayarak kendi lehine çevirmektedirler. Gündelik ev işçisi kadınlar sınıfsal farklılıkları "benim ondan neyim eksik" düşüncesiyle ücretli ev emeği yeni bir sınıf kadını yaratmaktadır. Sınıf tabanlı karşıt kadınlık biçimlerinin yapılanmasında ev hizmetlerinin rolü Türkiye'de, kadınlar arasındaki sınıf ilişkilerinin, onların kentli/modern ve kırsal/geleneksel rolleri bağlamında dile getirilmelerinden dolayı daha da karmaşıklaşır (Özyeğin, 2005, s. 37). Gündelik ev işçisi kadınlar emekleri karşılığında aldıkları ücretle bu sınıfsal eşitsizliği bir nebze kendi aralarında hafifletmektedirler. Gündelik ev işçisi kadınlar yaşadıkları bu durumu fark ettiklerinde bir bilinçlenme yaşarlar. Bu yüzden öncelikli olarak geleceklerini güvence altına almak ister. Bu güvenceyi sosyal sigortalılık hakkıyla emekliliklerine çevirirler ve yaşlandıklarında gündelik ev işçiliği devam ettiremeyecekleri için sabit bir gelire ihtiyaç duymaktadırlar. Daha sonrasında edindikleri mülk ile kentin orta sınıfına ait kesimlerine yerleşerek yaşadıkları bu sınıfsal eşitsizliği bozmaktadırlar. Enformel sektörün İstanbul gibi metropol bir kentinde gündelik ev işçiliği büyük bir piyasayı oluşturmaktadır. Ancak gündelik ev işçisi kadınlar her ne kadar enformel sektörün birer çalışanı olalar bile yetiştirdikleri çocukları ile formel sektörün yeni elemanlarını yetiştiren kadın işçilerini oluşturmaktadırlar.

Yüksek güvenlikli sitelerde çalışan gündelik ev işçisi kadınlar kent içinde bir özgürlüğe sahiptirler. Çalıştıkları mekanları ve işleri kendi seçme özgürlükleri vardır. Sabit bir mekanda örneğin; apartman temizliği yapan kadınlardan farklı olarak kente katılmaktadırlar. Ulaşım, alışveriş, sosyal çevre gibi gündelik rutinlerde kent içerisinde özgürdürler ve yine apartmanlarda temizliğe giden kadınlardan farklı olarak çalıştıkları mekanların dışına eşleri olmadan ve mahalle baskısı olmadan sınırları aşarak çalışmaktadırlar. Gündelik ev işinde çalışan kadınların kentsel deneyimleri bu bakımdan birbirinden farklılık göstermektedir.

Feminist tartışmalar içerisinde, gündelik ev işçisi kadınların emeğini satın alan kadınlar cinsiyete göre ataerkil emek ayrımıyla mücadele etmeyerek onu kalıcı hale getirdikleri için eleştirilirler (Özyeğin, 2005, s. 37). Bu durum kadınlıklar üzerinden ataerkil düşüncenin devamlılığını sağlar ve kadınlar arası iktidar ilişkisinin göstergesidir. Süregelen zaman içerisinde ataerkil toplum yapısı ve kadınların kültürel, ekonomik ve eğitim süreçleri içerisinde bu durumu nasıl değiştirdiği, nasıl yorumladıkları ve birbirlerine karşı ne gibi stratejiler geliştirdikleri önemlidir. Kadınlık, erkeklikten olduğu kadar, başka kadınlıklardan da farklılıkla çizilir (Bora, 2012, s. 22). Farklı sınıftan kadınlar arası ilişkiyi içinde bulunduğu toplumsal ilişkiler bağından ayrı düşünemeyiz ve her toplum yapısına özgü kadınlık ilişkileri kurulmaktadır. İki farklı kadınlığın, üstelik de kadınlığın kurucu mekanı olarak düşünülebilecek evde karşılaşmasının bir biçimi olan ücretli ev hizmeti bu nedenle, toplumsal cinsiyetin inşasına ilişkin bir kavrayış geliştirmeye çalışırken, son derece işlevsel bir bağlam oluşturur (Bora, 2012, s. 23). Kadınlar, Bora'nın (2012) da belirttiği gibi kadınlığın kurucu mekanında yani ev içerisinde birbirlerini kadınlıkları üzerinden değerlendirirler. Üst gelir grubuna dahil kadınlar bunu sınıf temelli gerçekleştirirken, alt/orta gelir grubuna dahil gündelik ev işçisi kadınlar bunu cinsiyet temelli gerçekleştirir. Sınıf temelli değerlendirmelerde genelde üst sınıf kadınlar alt/orta sınıftan kadınların ücret karşılığı ev işçiliği yapmalarını statüsü düşük işçi olarak değerlendirmektedirler. Alt/orta sınıfa mensup kadınlar ise üst gelir grubuna dahil kadınları evlerinde kendi işlerini yapamayan, bunu para karşılığı bir başkasına yaptıran cinsiyet temelli kadınlık yargılamasıyla yapmaktadırlar.

1.6. ARAŞTIRMANIN SORUNSALI

Bu çalışmanın sorunsalı gündelik ev işçisi kadınların yüksek güvenlikli sitelerde çalışırken günlük hayatlarını nasıl deneyimlediklerini anlamaya yöneliktir.

Araştırmanın soruları şu şekildedir:

- Gündelik ev işçisi kadınların eğilimleri ve birikimleri orta sınıf olmaya yönelik midir?
- Gündelik ev işlerinin yasalarda tanımlı bir iş kavramları var mıdır?
- "Birinin evi diğerinin işi" kavramı iki farklı sınıftan kadının arasında bir farklılığa yol açmış mıdır?

Şeklindedir.

Bu araştırmanın konusu, yüksek güvenlikli sitelerde çalışan gündelik ev işçisi kadın emeğinin kentsel ve sınıfsal ilişkilerin yanı sıra farklı kadınlık tanımlamaları üzerinden karşılaştırmalı bir bakış açısıyla tartışılmasıdır. Gündelik ev işlerinde çalışan kadınların bu mesleğe başlamalarına iten nedenler, piyasa koşullarına karşı duruşları, enformel sektörün çalışanlarının formel sektöre yönelik çocuk yetiştirmeleri, patronlarıyla ev içerisinde yaşadıkları "kadınlık" deneyimleri ve sorunları ve tüm bu süreçte neler yaşadıkları sosyolojik bakış açısıyla incelenmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde Burgess'in kentte olduğu var sayılan sınıfsal halkalar üzerinde kadınların iç göçle birlikte kente yerleşmesini ele almaktadır. Devamında iç göçün kadın emeğine etkisi, kadınların kent içi emeği ve gündelik ev işçiliğinin yasalar kapsamında nasıl değerlendirildiğini incelenmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde ise feminist metodoloji ile gündelik ev işçiliği kavramının feminist kuramlarla tartışılması, farklı sınıftan kadınların aynı evde karşılaşmalarından doğan farklı kadınlık alanları üzerinde tartışma yürütülmüştür. Son bölümde ise yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular ve analizleri ile sonuç bölümü yer almaktadır.

1.7. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Türkiye'de 1980 yılı itibariyle neo-liberalizmin etkisiyle birlikte hızlı bir kentleşme yaşanmıştır (Koyuncu, 2007, Yada Akpınar ve Paker Kahvecioğlu, 2011). Yaşanan bu değişimler iç göçü beraberinde getirmiştir. Göçün ve ekonomik nedenlerin etkileri kentte karmaşaya ve adaletsiz sosyal bir düzenin hakim olmasına neden olmuştur. Kentin yatay düzlemde genişlemesi bu bağlamda yeni konut alanlarının oluşmasına ve yeni oluşan bu konut alanlarının toplumsal sınıflaşmanın mekansal bir uzantısına neden olmuştur (Ayata, 2012, Danış, 2011). Kentte oluşan bu yeni yaşam alanları göçle beraber gelen niteliksiz iş gücü için yeni bir iş imkanı sağlamaktadır.

Yüksek güvenlikli sitelerde yaşayan üst gelir grubuna dahil kadınlar kendi ücretsiz emeklerinin yerine ev işlerinde ücretli olarak elaman çalıştırmayı tercih etmektedirler (Özyeğin, 2005, s. 15). Bu talep karşısında piyasada kadının kadına istihdam sağladığı yeni bir alan ortaya çıkmaktadır. Ancak piyasanın ataerkil ilişkiler kontrolünde olması oluşan bu yeni iş grubunun enformel sektöre dönüşmesine neden olmaktadır. Türkiye'de de ücretli ev emeği cinsiyet ve sınıf eşitsizliğinin önemli bir kesişme noktasında yer alır (Özyeğin, 2005, s. 36). Araştırmada yüksek güvenlikli sitelerde çalışan gündelik ev işçileri ile yine aynı yüksek güvenlikli sitelerde yaşayan ev sahibi kadınların Bora'nın (2012) belirttiği gibi kadınlığın kurucu mekanı olan ev içerisinde karşılaşması feminist teori ile tartışılmıştır. Birinin evinin bir diğerinin işi olması kavramı hem sınıf hem de cinsiyet temelli olarak iki kadın arasında yaşanan etkileşimlerin tartışılmasıyla devam etmiştir. Gündelik ev işçisi kadınların yaşadıkları sınıfsal ve cinsiyetçi ayrımların onların gündelik pratiklerine nasıl yansıdığı, ne gibi dönüşümler yaşadığı ve bu pratiklerin sonuçları yapılan derinlemesine görüşmelerle ortaya çıkarılmıştır.

Araştırmanın amacı; sadece neden sonuç ilişkisini açıklamak olarak değil, sosyal hayatın, günlük deneyimlerin, ilişkilerin anlamını derinlemesine kavramak ve tanımlamak olarak kabul edilmiştir (Kümbetoğlu, 2008, 56). Böylelikle toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, ataerkil piyasa anlayışında kadın emeği ve sınıfsal farklılaşmanın, farklı kadınlık okumaları üzerinden toplumda nasıl değişmelere neden olduğu bir tartışma hedeflenmiştir.

Araştırma literatürde orta sınıfa mensup gündelik ev işçisi kadınların bir üst sınıfa mensup kadınlarla sınıfsal ve cinsiyet eşitsizliği temelinde yaşadıkları sorunlar ve gelişmelerle birlikte, piyasaya yönelik mücadelelerine ilişkin tartışılan başka bir araştırmaya rastlanılmamış olması yönünden önemlidir.

BÖLÜM 2. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Feminist metodolojinin amacı kadınların sosyal hayatın bilgisine, gündelik hayatlarında ve kişisel deneyimlerinde nasıl ulaştıkları ve bunları sosyal gerçekliklerle nasıl ilişkilendirildiği ile ilgilidir. Araştırmanın sorunsalı gündelik ev işçisi kadınların yüksek güvenlikli sitelerde çalışırken günlük hayatlarını nasıl deneyimlediklerine ilişkin tecrübelerini anlamaya yöneliktir. Feminist araştırmaların temel gerekliliklerinden olan "içeriden bakış" açısıyla gündelik ev işçisi kadınları sosyal hayatlarında gündelik deneyimleri nasıl yorumladıklarını, araştırmanın temel soruları olan "Gündelik ev işçisi kadınların eğilimleri ve birikimleri orta sınıf olmaya yönelik midir?" ve "Birinin evi diğerinin işi" kavramı iki farklı sınıftan kadının arasında bir farklılığa yol açmış mıdır?" yöneltilmiştir.

Feminist araştırmalarda geleneksel modelleri de reddetmeden bir kadın bakış açısı geliştirmek gerektirmektedir. Her alanda kadınlara yönelik destekleyici ve alanı besleyici araştırmalar yapmak gerekmektedir. Burada görünmeyenleri görmek, farklı kültür ve sınıflardaki pratikleri yansıtmak, farklı iş ve meslek deneyimlerini tüm toplumsal gerçekliği içerisinde anlamak önemli bir noktadır. Araştıran ve araştırılanın birbirine katkı sağlaması amaçlanır ve kadınların her alanda ki günlük pratiklerini sadece ne olduğunu ortaya çıkarmaktan çok nasıl olduğunu ve neleri değiştirdiğini anlamaya yöneliktir.

2.1. FEMİNİST METODOLOJİ

Feminist metodoloji ve araştırma içerisinde geleneksel bilimsel yöntemlerde vurgulananın aksine gündelik hayat ve kişisel deneyimlere önem verilmektedir. Feminist metodoloji sosyal yaşamın bilgisinin nasıl üretildiği ve bu bilginin kadınların sosyal gerçeklikleri ile nasıl ilişkilendirileceği ile ilgilidir (Öztan, 2015, ss. 276-277). Feminist metodolojide temel amaç olayları sadece gözler önüne sermek değil, ihtiyaçları kamuoyuna sunmaktadır. Geleneksel bakış açılarında ise nitel araştırmalar, olgunun ya da araştırma nesnesinin neden o durumda olduğunu, nasıl o duruma geldiğini, görünenin ardındaki gerçekliği derinlemesine inceler. Yani, nitel araştırma "gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel bilgi toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma" (Yıldırım ve Şimşek,

2008, s.39) türüdür. Geleneksel bakış açılarının aksine feminist bakış açısıyla kadınların, dönüşüm, güçlendirme ve geliştirme amacı gütmektedir. Bu bakış açısıyla genelleme yaparak tüm insanların iyi ve kaliteli yaşam sürmelerini ve araştırmalar sonucu çıkan sonuçları sadece sergilemek yerine onların dönüştürücü etkisini kullanarak kadınlar ve tüm insanlar adına yararlı olabilmeyi amaçlamaktadır.

Feminist yöntem feminist teoriye dayanarak, kadınların deneyimlerini, toplumsal olarak yüz yüze oldukları eşitsizlikleri, bunların yaşamlarını nasıl etkilediğini ve biçimlendirdiğini anlamak için bir araçtır (Kümbetoğlu, 2011, ss. 475-476). Feminist yöntemi bir araç olarak kullandığımız araştırmalarda temel amacımız literatüre ve gelecek çalışmalara ışık tutmak, katılımcıların problemlerini en tarafsız şekilde gösterebilmek ve araştırmalar sonucunda ise kadın sorunlarına eleştirel bir dil ile toplumun kayıtsız kalmamasını sağlamaktır.

Feminist araştırmaların ortak özelliği, feminist düşüncenin motive ettiği ilgi alanları çerçevesinde yürütülmeleri ve bu perspektifin bütün bir araştırma sürecine rehberlik etmesidir (Öztan, 2015, s. 276). Bu çalışmada feminist düşüncenin motive ettiği gündelik ev işçisi kadınların gündelik hayatları, iş deneyimleri ve sosyal çevreleriyle olan ilişkileri bu fikirden kopmadan incelenmeye çalışılmıştır. Kümbetoğlu'nun da (2011) belirttiği gibi feminist yöntem bir araçtır; feminist teorinin, feminist politikaların ve kadın deneyimlerinin biçimlendirdiği eleştirel bir araç. Bu araç, sosyal gerçekliğin daha iyi resmedilmesine, toplumsal cinsiyet rolleri ve ilişkilerinin daha iyi kavranmasına, belirli alan ve aktörlere gözlerin kapanmamasına yaramaktadır (Kümbetoğlu, 2011, s. 482). Araştırma kapsamındaki gündelik ev işçisi kadınların, gündelik ev işçiliği mesleği içerisinde orta sınıftan kadın olmaları konusunda bir farklılık göstererek literatüre katkıları yadsınamaz. Ancak nitel araştırmacının tümevarım yöntemiyle ulaştığı bu sonuç araştırma nesnesinin çok boyutlu ve değişken yapısı nedeniyle araştırmanın genellenebilir olmasına engel teşkil edebilmektedir.

Feminist araştırmanın amacını sadece, olguların neden-sonuç ilişkisini açıklamak olarak değil, kadınların gündelik hayat pratiklerini, yaşam öykülerini, sosyal hayattaki deneyimlerini, ilişkilerinin anlamını derinlemesine kavramak olarak kabul edersek, bu bilgilerin ayrıntılı biçimde derlenebilmesine olanak veren derinlemesine

görüşme, gözlem, sohbet tekniklerine dayanan yöntemin seçilmesi söz konusudur (Kümbetoğlu, 2011, s. 482).

Harding'den aktaran Öztan; araştırmacının araştırma konusunun bir parçası kabul edilerek, kadın bakış açılarının çalışılması ve bilinmesinin feminist araştırmaya rehberlik ettiğini ifade etmektedir (2015, s.276). Kadın sorunlarının gündelik ev işçisi kadın emeği kolunu dert edinen bu araştırmada, daha önceki deneyimler ve örneklem grubuna yakınlığımdan dolayı bir araştırmacı olarak feminist metodoloji içerisinde rahat hareket edebilme ve düşünebilme imkanı tanımıştır. Katılımcı gündelik ev işçisi kadınların benimle olan ilişkileri araştırma boyunca samimi ve içten bir hal alarak daha objektif bir gerçeklik ortaya çıkarmama neden olmuştur. Feminist kuramın kurallarını belirleyen en önemli özelliklerinden biri içerden bakıştır (Kümbetoğlu, 2008, s. 53). Bu bağlamda araştırma kapsamında katılımcı gündelik ev işçisi kadınlarla kurulan ilişkileri kolaylaştırmış, özel bilgi ve anılarını paylaşmalarında gizlilik korkusu olmadan alana katkı sağlamalarına neden olmuştur. Bu perspektif, feminist araştırmaların metodolojik özgüllüğüdür çünkü bilimsel teorinin genel yapısının, kadınlar ve toplumsal cinsiyete ilişkin araştırmalara nasıl uygulanabileceğini gösterir (Öztan, 2015, s.276).

Araştırma kapsamında görüşülen katılımcı gündelik ev işçisi kadınlar aileleri, sosyal çevreleri ve iş hayatlarında yaşadıkları tüm eşitsizlik ve hayat mücadelelerini en samimi duygularıyla anlatmışlardır. Araştırmada sözlü tarih çalışması yöntemi kullanıldığı için katılımcının duygu, düşünce ve fikirlerine sorular yoluyla müdahale edilmemiştir. Bu durum hem araştırmanın objektifliğine hem de katılımcı gündelik ev işçisi kadınların özel ve kamusal alanda yaşadıklarını rahat anlatmalarına imkan tanımıştır.

2.2. FEMİNİST METODOLOJİ ve GÖRÜŞME FORMLARINDA GÜNDELİK EV İŞÇİSİ KADINLAR

Feminist yöntemde kadınların her günkü pratiklerinin sosyal, ekonomik, politik yapılarla nasıl belirlendiği ve bu alanlardaki eşitsizlikler, ayrımcılık ve çelişkilerin ortaya konması ile mümkün olabileceği ile açıklanmaktadır (Kümbetoğlu, 2011, s. 478). Araştırma kapsamında görüşme sağlanan gündelik ev işçisi kadınların, günlük olarak kent içerisinde farklı sosyal sınıflarla olan karşılaşmaları, onların sınıfsal ve cinsiyetçi

ayrımlar ile günlük hayatlarının pratiklerini, nasıl yorumladıklarını açıklayabilmemizde yardımcı olmaktadır.

Derinlemesine görüşme, araştırılan konunun bütün boyutlarını kapsayan, daha çok açık uçlu soruların sorulduğu ve detaylı cevapların alınmasına imkan veren, yüz yüze, birebir görüşülerek bilgi toplanmasına imkan veren bir veri toplama tekniğidir (Tekin, 2006, s. 101). Katılımcı gündelik ev işçisi kadınlar için veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış bir adet görüşme formu kullanılmıştır (Bkz. Ek1). Feminist araştırmacılar sosyal olarak inşa ettiğimiz dünyayı, kadınların deneyim ve bilgilerinden anlayabileceğimizi iddia ederler (Kümbetoğlu, 2008, s. 53). Bu anlayıştan yola çıkarak gündelik ev işçisi kadınlara yönelik hazırlanan görüşme formunda; şehre geliş hikayeleri, işe başlama öyküsü, iş yeri ve görevleri, işçi hakları, ücret piyasası, kişisel zaman ve aile hayatlarına yönelik sorular düzenlenmiştir. Şehre geliş ve işe başlama hikayeleri sorularak, kente tutunma biçimleri ve gündelik ev işçiliğini tercih etmelerindeki ekonomik, sosyal ve çevresel faktörleri anlamak amaçlanmıştır. İş yerleri ve görevleri ile ilgi sorularla sınıfsal ve cinsiyetçi ayrımlara maruz kaldıkları alanlardaki deneyimlerinden bilgi alınmıştır ve gündelik ev işçiliğinde ücret piyasasını kurdukları ilişkisel ağlar ile nasıl düzenleyerek, sınıfsal bir direnme örneğini deneyimlediklerini anlamaya çalışılmıştır. Son olarak ise kişisel zamanları ve aile hayatları ile günlük olarak elde ettikleri toplumsal pratiklerin kendi hayatlarına nasıl yansıdığını ve ne gibi değişimlere neden olduğu bilgisine ulaşılmaya çalışılmıştır.

Araştırmacı sadece araştırma öznesine değil, kendi deneyim ve bilgilerine bakarak, bunları araştırdığı kişilerle paylaşarak, ortaklaşa bir biçimde yaratılmış bir etkileşim süreci yaratabileceği teknikleri, yolları ve tarzları tercih eder (Kümbetoğlu, 2008, s. 56). Bu yüzden katılımcı gündelik ev işçisi kadınlar ile yapılan görüşmeler işyerlerinde gerçekleştirilmemiştir. İşlerinin aksamasına ve patronları ile aralarında doğacak olan olumsuzlukların önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Katılımcı gündelik ev işçisi kadınların belirlediği mekanlarda ve saat aralığında görüşülmüştür. En sağlıklı bilgi alınabilmesi ve gündelik ev işçisi kadınların çevresel faktörlerden etkilenmeden, örneğin tanıdıklar ve patronlar gibi, görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Feminist araştırmacı, araştırmanın amacına yönelik olarak sadece neden sonuç ilişkisi ile bağ kurmaz, amaca en iyi hizmet edecek olan derinlemesine görüşme, gözlem, odak grup tekniklerine dayanan niteliksel yöntemi tercih ederler (Kümbetoğlu, 2008, s. 56).

Görüşme sürecinde ortaya çıkarılması planlanan verilere yönelik sorular ve başlıklar düzenlenmiştir. Rehberlik edecek olan form hazırlanmış ancak araştırma sözlü tarih çalışması ve açık uçlu sorulara dayanan derinlemesine görüşme tekniğine dayandığı için görüşmenin akışı içerisinde katılımcı kadınlar yönlendirmelere ve müdahalelere maruz bırakılmadan sohbet tarzında görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcı gündelik ev işçisi kadınlarla araştırma esnasında kendileriyle görüşmemi sağlayan diğer katılımcılar sayesinde bir samimiyet kurulmuştur. Kurulan bu samimiyet görüşmelerin daha içten ve sohbet havasında geçmesini sağlamıştır. Sohbet tarzı görüşmelerde soruların çoğu o anda var olan, oluşan bağlamdan çıkarılmış (Kümbetoğlu, 2008, s. 73) ve sonrasında diğer katılımcılara da benzer sorular sorularak görüşmenin akışına müdahalede bulunulmamıştır.

2.3. YÜKSEK GÜVENLİKLİ SİTELERDE GÜNDELİK EV İŞÇİSİ KADINLARI ve PATRONLARINI İNCELEMEK

Klasik teorik araştırmalarda ve yöntemlerde, özellikle sosyolojik bakış açılarında kavramlar üzerinde genellemelere başvurulur. Bu genellemeler bilimsel araştırma alanlarında ve ataerkil anlayışında hakim olduğu alanladır. Oysa feminist yöntem sayesinde genel kabullerin ve kavramların ötesine giderek yeniden bir değerlendirme yapmamızı sağlar. Bu sayede araştırmanın temel konusunu oluşturan genel "kadınlık" kavramlarının ötesine geçerek kültürel, gündelik yaşantıda ve sosyal çevreninde etkileriyle birlikte yeniden kadınlık bilgileri üretebiliriz.

Ev sahibi kadınların çalışanları ile kurduğu ilişki araştırma kapsamında farklılıklar gösterdiği gözlemlenmiştir. Kadınların erkek çalışanları ile kurdukları iletişim her zaman mesafeliyken, kadın çalışanları ile kurdukları ilişki çalışanın statüsüyle bağlantılı olarak değişmektedir. Ancak ev işlerini devrettiği, evin tüm idaresini bir başka kadına devretmesi noktasında evde bir "kadınlık" çatışmasının yaşandığı gözlemlenmiştir. Gündelik ev pratikleri çerçevesinde evin içerisinde hiyerarşik bir düzenden, sınıfsal çatışmalardan ve kültürel farklardan çok kadınlık çatışmaları yaşanmaktadır. Ev sahibi kadın genellikle bu durumu kendisinin talep etmesine karşın hanesine bir saldırı olarak görmektedir. Her ne kadar gündelik ev pratiklerinden kurtulmak istese de içinde büyümüş olduğu ataerkil toplum yapısı ev

sahibi kadının evin düzenini idame ettiricisi konumuna geri getirmektedir. Farklı sosyal sınıflar ve kültürlerin de bir araya gelmesiyle birlikte aynı ev içerisinde iki farklı kadınlık uygulamaları görülmektedir. Bu durum kimi ev sahibi kadının meşguliyetleri dolayısıyla işine yararken kimi ev sahibi kadının eşi tarafından baskılanmasına neden olmaktadır. Bunların ışığında kurulan işçi ve işveren ilişkisi ise her zaman tek ayağı eksik bir zemin üzerinde kurulmaktadır.

Katılımcı ev sahibi kadınlar ile gündelik ev işçisi kadınların kurdukları ilişki de, gündelik ev işçisi kadının tutumu önem taşımaktadır. Ailevi ve maddi sorunlarını patronları ile çok fazla paylaşmaları ve onların deyimi ile "sızlanmaları" ev sahibi kadınlar için alışıldık ve bir o kadar bıktırıcı bir izlenim bırakmaktadır. Ancak bu tür davranışlar sergileyen gündelik ev işçisi kadınları yanlarında çalıştırmayı tercih etmediklerini belirtmektedirler. Farklı bir açıdan ise bu tür sorunlarla pek ilgilenmiyor gibi görünseler de kendileri gibi üst sınıftan diğer ev sahibi kadınlarla bir araya geldiklerinde konu evden açıldığında işçilerinin problemlerinden birbirlerine bahsettiklerini görülmüştür. Bu durumun aynısını gündelik ev işçisi kadınlarda patronları hakkında yapmaktadırlar. Görüldüğü gibi her iki kadında sosyal çevreleri ile yaşadıklarını paylaşmaktadır. Gündelik ev işçisi kadınlar patronlarını "ev işi" yapmamalarından dolayı kadınlıkları üzerinden değerlendirirken, ev sahibi kadınlar ise gündelik ev işçisi kadınları sınıfsal eşitsizlikleri üzerinden değerlendirmektedir. Ailevi ve maddi problemlerinden çok bahsetmeyen, işinin gerekleri dışında patronları ile iletişim kurmayan gündelik ev işçisi kadınları daha çok tercih etmektedirler. Her iki kadınında tutumları aynı olduğu zaman ise genelde aralarında sahte bir samimiyet ilişkisi kurulmakta ve birbirlerine hitap şekilleri bir nebze yumuşayarak hanımdan ablaya ya da isimle hitap etmeye dönmektedir. Bu tür çalışan gündelik ev işçisi kadınları "işini yapar gider", "gereksiz karışmaz" ve "işini iyi yapıyor, gerisi beni ilgilendirmez" olarak tanımlamaktadırlar.

Yüksek güvenlikli sitelerde yaşayan ev sahibi kadınların görüşme formları düzenlenirken öncelikle açık uçlu sorulara dayanan derinlemesine görüşme tekniği kullanılması öngörülmüştür. Ancak katılımcı ev sahibi kadınların görüşme zamanlarını kısıtlı tutmak istemeleri ve görüşmeleri kayıt altına alınmasını istememelerinden dolayı soru formu değiştirilmiştir. Görüşme formu soruları yapılandırılmış açık-uçlu görüşme tekniği ile yeniden düzenlenmiştir. Bu görüşme tekniğinde araştırmacı görüşme süreci üzerinde daha fazla kontrol sağlayabilir, fakat esneklik ve kendiliğindenlik önemli

miktarda azalır (Kümbetoğlu, 2008, s. 76). Bu şartlar altında görüşmeyi kabul eden katılımcı ev sahibi kadınlara yöneltilen sorular ise; hane seçimleri, günlük ev rutinleri, işçi çalıştırma prensipleri ve işçi hakları üzerinden yürütülmüştür. Kümbetoğlu'nun da belirttiği gibi feminist teoride araştırmacının duruşu, kadınlara ilişkin bilginin elde edilmesinde ve diğer kadınları anlama çabasından önemlidir (Kümbetoğlu, 2008, s. 53). Bu fikirden yola çıkılarak katılımcıların talep ettiği tüm şartlar sağlanmış ve arada güven ilişkisinin kurulması sağlanmıştır.

Yüksek güvenlikli sitelerde yaşan ev sahibi kadınlar ile yapılan görüşmelerde araştırmanın etik kaygıları gereği aynı kadınların yardımcıları olan gündelik ev işçisi kadınlar ile görüşmeler gerçekleştirilmemiştir. Bu durum katılımcı her iki kadın için hem bir gerginlik alanı oluşturmakta hem de araştırmanın daha sağlıklı veri vermesine engel olacağından dolayı tercih edilmemiştir. Katılımcı ev sahibi kadınlar ile görüşmeler kendi evlerinde gerçekleştirilmiştir. Katılımcının daha sağlıklı veri verebilmesi için görüşme ortamında herhangi bir kimsenin olmaması tercih edilmiştir. Katılımcı ev sahibi kadınlar yardımcılarının etrafta olması güvenilir veri vermesinin önüne geçeceği için hem görüşmeyi yürüten hem de katılımcı bu fikir üzerinde uzlaşmıştır.

2.4. ARAŞTIRMA ÖRNEKLEMİ: YÜKSEK GÜVENLİKLİ SİTELERDE YAŞAYAN KADINLAR ve GÜNDELİK EV İŞÇİLERİ

Araştırmanın örneklem alanlarından birini oluşturan yüksek güvenlikli sitelerde çalışan gündelik ev işçisi toplamda 40 katılımcı kadın ile görüşme sağlanmıştır. Katılımcı ev sahibi kadınlar gibi gündelik ev işçisi kadınlarda da görüşme taleplerini reddeden kadınlar olmuştur. Görüşmelerin reddedilmesinde temel etken yanlarında çalıştıkları ailelerin bu görüşmelerden haberdar olarak işlerinden atılma tehlikesini belirtmeleridir. Bir diğer etken ise gündelik ev işçisi kadınların eşlerinden korkmalarından kaynaklanmaktadır. Görüşmeler öncelikle araştırma konusunu dert edinmemi sağlayan annemin aracılığı ile başlamıştır. Annem araştırmada örneklem grubuna ulaşmamda öncülük etmiştir. Daha sonra ise çevremde tanıdığım ve yüksek güvenlikli sitelerde çalışan kadınlar ile gerçekleştirilmiştir. Onların ışığında öncelikli olarak soru formları üç gündelik ev işçisi kadın ile birlikte bir ön çalışma yapılmıştır. Soru formunun tam şekillenmesi ile ulaşılabildiği kadar katılımcı gündelik ev işçisi kadın ile görüşülmüştür.

Gündelik ev işçisi kadınların eğitim düzeylerine ilişkin veriler de, katılımcı kadınların düşük eğitim seviyesinde oldukları ve çalıştıkları yüksek güvenlikli sitelerdeki kadınların yüksek eğitim düzeyine sahip olmasından kaynaklı olarak sınıfsal farklılığın ilk yaşandığı alan olması açıktır. Çalışmada görüşülen ev işçisi kadınların iki tanesi hiç okula gitmemiştir. Büyük çoğunluğu ilkokul üçüncü sınıfa kadar okumuş, bir kısmı ise ortaokul seviyesinde okulu bırakmıştır. Görüşmede hiç okula gitmemiş iki gündelik ev işçisi kadın kente yerleştikten sonra okuma-yazma kurslarına giderek sertifika aldıklarını ancak kayıtlı bir okula yazılmadıklarını belirtmişlerdir. Eğitimlerini ilkokul üçüncü ve ortaokul terk seviyesinde bırakan kadınlar daha sonrasında ilkokulu dışarıdan bitirme sınavları ile diploma almışlardır. Gündelik ev işçisi bir kısım kadın daha sonra lise eğitimlerine devam etmek için yine dışarıdan bitirme sınavlarına başvurduklarını ancak yoğun iş temposundan dolayı okulu devam ettirmediklerini belirtmişlerdir. Gündelik ev işçisi kadınların büyük çoğunluğu eğitimlerini en az ilkokul seviyesinde tamamlamalarının nedeni ehliyet almak için olduğunu belirtmişlerdir. Gündelik ev işçisi bir kısım kadın ise lise seviyesinde diplomaya sahiptir. Eğitim seviyesi ve gündelik ev işçiliğinin tercih edilmesi ilişkisi içerisinde piyasada en az lise mezunlarının tercih edilmesi, eğitim seviyesi ilkokul düzeyinde kalan gündelik ev işçisi kadınların enformel sektöre yönelmeleri arasında olumlu bir bağlam vardır. Lise eğitim seviyesine sahip olan kadınların farklı iş deneyimlerine sahip oldukları gözlemlenmiştir.

Gündelik ev işçisi kadınların medeni durumlarına ilişkin verilere bakıldığında, görüşülen kırk gündelik ev işçisi kadının dördünün eşi çeşitli hastalıklardan dolayı vefat etmiş, iki tanesi resmi olarak evli ancak ayrı yaşamakta, büyük çoğunluğu boşanmış ve bir kısmı evlidir. Sayısal olarak bakıldığında boşanmış, ayrı yaşayan ve eşi olmayan kadınların sayısı evli olan kadınların sayısından fazladır.

Yapılan araştırma kapsamında örneklemi oluşturan gündelik ev işçisi kadınların Türkiye'nin çeşitli illerinden İstanbul'a göç ettikleri gözlemlenmiştir. Ancak bu göç kendilerinden önceki nesillerle gerçekleşmiştir ve büyük çoğunluğu oluşturan gündelik ev işçisi kadının doğum yerleri İstanbul'dur. Elli ve elli altı yaş aralığında olan altı kadın memleketleri olan Malatya, Ankara ve Bitlis'ten birinci nesil göçü gerçekleştirmiştir. Üç gündelik ev işçisi kadın evlilik yoluyla İstanbul'a göç ederken, üç ev işçisi kadın İstanbul'da yatılı ev işi bularak evlenmeden önce göç etmişlerdir. Yine büyük çoğunluğu oluşturan gündelik ev işçisi kadının aileleri daha önceden İstanbul'a göç etmiş ve yerleşik bir düzen kurmuşlardır. Burada göçün kaçıncı nesil ile yapıldığı

konusunun vurgusunun yapılmasının nedeni göç ile ev işçiliği arasında olumlu anlamda bir ilişkinin olmamasıdır. İstanbul'da doğan ve kent kültürü ile büyüyen ev işçisi kadınların ev işine yönelmelerinin nedeni göç değildir. Ancak elli ve elli altı yaş aralığında, ilk nesil olarak kente göç etmiş kadınların ev işine yönelmelerinin en büyük nedeni iş imkanına doğru göç etmeleridir.

Araştırmanın örneklem alanlarından bir diğerini oluşturan yüksek güvenlikli sitelerde yaşayan toplamda 11 katılımcı kadın ile görüşme sağlanmıştır. Görüşme taleplerinin bir çoğu reddedildiği için soru formları ve görüşme saatleri katılımcıların isteği dahilinde daraltılmıştır. Yüksek güvenlikli sitelerde yaşayan ev sahibi kadınların görüşme taleplerini reddetmelerinde ki en önemli neden belirli bir zümreye ait oldukları için söylediklerinin deşifre edilmesi endişesini kapsamaktadır. Bir diğer neden ise vereceği bilgiler dahilinde hem evinde çalışanlar ile hem de site içerisinde çalışan diğer kadınların bir örgütlenmeye gideceği endişesini taşımalarından kaynaklanmaktadır. Yüksek güvenlikli sitelerde yaşayan ev sahibi kadınların katılım oranları düşük ve görüşme imkanı tanımadıkları için örneklem grubu üzerinde önceden bir çalışma gerçekleştirilememiştir. Araştırmada yüksek güvenlikli sitelerde yaşayan ev sahibi kadınlara yarı yapılandırılmış açık-uçlu sorular yöneltilmiştir ve katılımcı kadınlar süre belirtmelerine rağmen soruları büyük bir sabır ve özen içerisinde cevaplamışlardır. Araştırmada örneklemlerden biri olan yüksek güvenlikli sitelerde yaşayan ev sahibi kadınlara ulaşmak pek kolay olmamıştır. Gündelik ev işçisi bir katılımcının kendi patronu ile görüşmesi sayesinde ulaşılabilirlik yolu açılmıştır. Ancak etik kaygılardan dolayı öncü ev sahibi kadın ile görüşme sağlanmamıştır. Daha sonrasında yeni bir önce ev sahibi ile kalan diğer katılımcı kadınlara ulaşılabilmiştir.

Yüksek güvenlikli sitelerde yaşayan ev sahibi kadınların eğitim düzeyleri oldukça yüksektir. Türkiye'nin seçili üniversitelerinde lisans eğitimi görmüş ve birçoğu yurt dışında farklı ülkelerde yüksek ihtisas eğitimi almıştır. Birkaç yabancı dile sahip ve çeşitli ilgi alanlarına sahiptirler. Katılımcı yüksek güvenlikli sitelerde yaşayan ev sahibi kadınların medeni durumlarına ilişkin verilerde ise hepsinin evli olduğu görülmüştür.

2.5. VERİ TOPLAMA ve DEĞERLENDİRME SÜRECİ

Araştırmada veri toplama tekniklerinden gözlem ve görüşmeye dayalı mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Katılımcı gündelik ev işçisi kadınlar ve yüksek

güvenlikli sitelerde yaşayan kadınlara ayrı ayrı görüşme formları hazırlanmıştır (Bkz. EK1, EK2). Gündelik ev işçisi kadınlarla yarı yapılandırılmış açık-uçlu görüşme formu kullanılırken, ev sahibi kadınlar ile yarı yapılandırılmış açık-uçlu görüşme formu kullanılmıştır.

Katılımcı gündelik ev işçisi kadınların bir kısmını tanıyor olmak öncelikle araştırmacı ve katılımcı arasında güven bağının pekişmesini sağlamıştır. Kurulan ilişki sayesinde öncelikle araştırmanın amacı ve önemi katılımcılara anlatılmıştır. İsimlerinin ve çalıştıkları eve ait bilgilerin deşifre edilmeyeceğine dair teminat verilmiştir. Bu bilgiler ışığında gerçekleştirilen sözlü tarih çalışmasıyla kadınların günlük pratiklerine dayanan deneyimleri yarı yapılandırılmış açık-uçlu sorular dahilinde devam etmiştir. Katılımcı kadınların sosyo-demografik özelliklerinden sonra şehre geliş hikayeleri, işe başlama öyküsü, iş yeri ve görevleri, işçi hakları, ücret piyasası, kişisel zaman ve aile hayatlarına yönelik sorular yöneltilmiştir. Bir katılımcı gündelik ev işçisi kadın hariç diğer kalan tüm katılımcı kadınlar samimi ve içten cevaplamalarda bulunmuşlardır. Görüşmeler sırasında kurulan araştırmacı katılımcı ilişkisi katılımcı gündelik ev işçisi kadınların en özel ailevi ve mesleki anılarını anlatmalarına neden olmuştur. Gündelik ev işçisi katılımcı kadınlar araştırmanın temel sorularının dışında da anı paylaşarak alana zenginlik katmışlardır. Görüşmeler esnasında söz kesme, söz tamamlama gibi yönlendirmelere gerek duyulmamıştır. Araştırmanın öncüsünün kızı olmam bir araştırmacıdan çok katılımcı gündelik ev işçisi kadınlarında kendi kızları gibi davranmalarını sağlamıştır. Ücret piyasası, bilinçsiz bilinçlenme ve enformel sektörün neferleri olmaları konusunda belli belirsiz bir farkındalık vardır üzerlerinde. Yapılan bu araştırma ve literatürde yer alan bilgileri merak ettikleri için zaman zaman mülakatlar dışında görüşmeler gerçekleştirilip feminist teoriden bilgiler verilmiştir ve gündelik ev işçisi kadınların bilinçlenmesine katkıda bulunulmuştur.

Bir diğer katılımcı grup olan yüksek güvenlikli sitelerde yaşayan ev sahibi kadınlara ulaşmak, araştırma kapsamında oldukça zorlu bir süreci oluşturmaktadır. Araştırmada güven ortamını yaratmak araştırmacının sorumluluğundadır. Alınan bilgilerin, kimliğin gizli tutularak kullanılacağını, belirtmek zorunludur. Etik bir kural olarak uyulması en çok dikkat edilmesi gereken güvenin, yarar ve katkılarından da söz etmek gerekir (Kümbetoğlu, 2008, s. 186). Görüşmeler ses kaydı altına alınmamış, talep ettikleri yerlerde ve sürelerde görüşülmüştür. Araştırmacı ve katılımcı arasında güven bağının kurulabilmesi için tüm talepleri yerine getirilmiştir. Görüşmeler katılımcı ev

sahibi kadınlara araştırmacının kendini ve ne amaçla bu araştırmayı yaptığının tanıtılmasıyla başlanmıştır. Daha sonrasında katılımcı ev sahibi kadınlara hane seçimleri, günlük ev rutinleri, işçi çalıştırma prensipleri ve işçi hakları üzerinden sorular sorulmuştur. Görüşmeleri kabul ederken zaman kısıtlaması getirmelerine rağmen büyük bir sabır ve özenle soruları cevaplamışlardır. Yapılan araştırmanın tahmin ettiklerinden farklı ilerlemesi ve onların kişisel alanlarına bir saldırıda bulunulmaması araştırmacı ile katılımcı arasında olumlu bir bağ kurulmasını sağlamıştır. Kadınlık, işçi hakları, toplumsal cinsiyet ve aile içi iş bölümü hakkında yeterli bilgilere sahip olsalar bile bunları gündelik hayatlarında uygulamanın kendi sınıflarına uymayacağı düşüncesinden dolayı onlarda için bir bilinçlenme yaratmayacağı gözlemlenmiştir. Katılımcı ev sahibi kadınlar kendi aile hayatları ve günlük rutinleri hakkında bilgi verirken oldukça samimi ve rahat bir tavır sergilerken sorular işçileri ile ilgili düşünce ve davranışlara geldiğinde olduklarından daha iyimser bir hal sergiledikleri gözlemlenmiştir.

Her iki katılımcı grup ile gerçekleştirilen görüşmeler de iki farklı kadınlık anlamlandırmaları, aile içi iş bölümü ve işçi/işveren ilişkisi detaylı incelenmiştir. Daha sonrasında ise gündelik ev işçisi kadınların kentsel hayatta sürdürdükleri yaşam mücadelesi, mülk edinme, işçi bilinçlenmesi ve kapitalist piyasa anlayışında enformel sektöre sıkışan emeklerinden yetiştirdikleri çocuklar ile formel sektöre sağladıkları katkıları incelenmiştir.

2.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırma sürecinde görüşülen gündelik ev işçisi kadınlar İstanbul'da yüksek güvenlikli bir sitede çalışan kadınlardan oluşmaktadır. Bir diğer örneklem grubunu oluşturanlar ise yine bu yüksek güvenlikli sitelerde yaşayan ev sahibi kadınlardan oluşmaktadır. Yüksek güvenlikli sitelerde oturan kadınlar sitenin sunduğu kente uzaklık, aynı sosyal statüye sahip insanların bir arada olması ve aynı lüks konut tipine ulaşılabilirlilik açısından o zümreyi temsil etmektedirler. Ancak yüksek güvenlikli sitelerde çalışan gündelik ev işçisi kadınların belli bir sosyal sınıfı temsil niteliğinde oldukları söylenemez. Çünkü gündelik ev işçisi kadınlar kentin yeni orta sınıfı olma arzusundadırlar. Gündelik ev işçisi kadınları literatürdeki diğer araştırmalarda olduğu gibi kentin gecekondu alanlarında yaşayan ya da orta sınıfın biraz gerisinde bulunan mahallelerde yaşadığını söyleyemeyiz. Mesleğe başlamaları itibariyle mülk edinme,

eğitim seviyesini yükseltme ve bilinçlenme çabaları ile kentin yeni doğan orta sınıfını oluşturmaya başladıklarını söyleyebiliriz. Araştırma kapsamında görüşülen gündelik ev işçisi kadınların bir kısmı ve yüksek güvenlikli sitelerde yaşayan kadınların belirlenmesi tesadüfi gerçekleşmiştir. Araştırma kapsamında İstanbul'da yüksek güvenlikli bir sitede çalışan toplamda kırk gündelik ev işçisi kadın ve yine aynı sitede yaşayan ev sahibi toplamda on bir kadın ile görüşme yapılmıştır.

Bu araştırmadaki temel sınırlılık yüksek güvenlikli sitelerde yaşayan ev sahibi kadınlara ulaşılabilirliliğin az ve zor olmasıdır. Bir diğer sınırlılık ise gündelik ev işçisi kadınlar ve ev sahibi kadınlar ile gerçekleştirilen görüşmelerin dili olmuştur. Feminist öğretiden ve toplumsal cinsiyet anlayışından uzaklaşmadan hakim eril dilden kaçınarak, katılımcı kadınlarla ev işlerini belli bir "kadınlık" anlayışı atfetmeden konuşulmaya çalışılmıştır.

Araştırma boyunca hem yüksek güvenlikli sitelerde yaşayan ev sahipleri hem de çalışan gündelik ev işçisi kadınlar tarafından görüşme yapılmasını kabul etmeyen kadınlar ile karşılaşılmıştır. Gündelik ev işçisi kadınlar işlerinden olma korkusu ve eşlerinden çekindikleri için görüşme taleplerini reddederken, ev sahibi kadınlar ise hem sosyal çevrelerinden hem de yanlarında çalışan elamanlarının görüşmenin detaylarını duyacakları endişesinden kabul etmemişlerdir. Bu bağlamda her iki katılımcı grubu ile görüşmeler gerçekleştirilmeden önce güven ilişkisi kurulmuş ve isim, mekan ve unvan bildiriminin yapılmayacağının teminatı verilmiştir.

BÖLÜM 3. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde gündelik ev işçisi kadınların ve yüksek güvenlikli sitelerde yaşayan ev sahibi kadınların görüşmeler sırasında ifade ettikleri sistematik olarak bulguların sunulması ve yorumlanmasıyla aktarılacaktır.

Araştırma bulguları olarak, kadınların gündelik ev işçiliğine başlama öyküleri ve neden olan faktörler, gündelik iş deneyimleri ve görev tanımlamaları, işçi-işveren etkileşimleri, diğer gündelik ev işçisi kadınlar ile kurdukları ilişkisel ağ ve farkında olmadıkları sınıf bilinci, özel alan deneyimler ve son olarak yüksek güvenlikli sitelerde yaşayan ev sahibi kadınlara ilişkin sınırlı bulgulara ilişkin bilgiler aktarılmıştır. Gündelik ev işçisi kadınların gündelik kentsel deneyimleri sonucunda iş yerlerinde yaşadıkları sınıfsal farklılaşmalar ve cinsiyet ayrımcılıkları sonucunda hayatlarında yaşadıkları dönüşümler yansıtılmıştır.

Kuramsal ve metodolojik bağlamda literatür bilgisi olarak tartışılan gündelik ev işçiliği, kadın emeği ve yüksek güvenlikli siteler, bulguların yer aldığı bu kısmında kadınların günlük yaşam pratikleri üzerinden somutlaştırılarak aktarılacaktır.

3.1. GÜNDELİK EV İŞÇİSİ KADINLARIN İŞE BAŞLAMA ÖYKÜLERİ VE ÇEVRESEL FAKTÖRLER

Gündelik ev işçisi kadınların işe başlama öyküleri ve onları gündelik ev işçiliğine yönlendiren birçok farklı çevresel faktör vardır. Bunlar ekonomik, ailevi ve sosyal ilişkilerdir. Yapılan görüşmeler neticesinde çoğunluğu oluşturan katılımcı gündelik ev işçisi kadınların, farklı iş deneyimleri olmuştur. Ancak bu deneyimleri yine gündelik ev işçiliği gibi statüsü düşük ve vasıflı iş gücünden uzak işlerdir. Katılımcı kadınları gündelik ev işçiliğine yönlendiren olayların başında eğitim seviyelerinin düşük olmasından kaynaklı olarak, nitelikli işler bulamamalarıdır. Daha sonrasında ise aile içi yaşanan ekonomik sorunlar ve çocukların bakımı gibi konuların ortaya çıkmasıyla birlikte gündelik ev işçiliğine başlamışlardır. Ancak eşlerinin çalışmalarına izin vermesi pek kolay olmamıştır. Sosyal çevrelerinin gündelik ev işçiliğini yanlış yorumlamaları, kadının toplumdaki yerinin ev olarak belirlenmesi, erkeğin kadını çalıştırmasının ayıp

sayıldığı gibi birçok sorunla uğraşan kadınlar bir yandan da piyasa içerisinde var olmaya çalışmaktadırlar.

3.1.1. Farklı İş Deneyimleri

Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde, gündelik ev işçisi olan kadınların büyük çoğunluğu daha önce formel ve enformel sektörün çeşitli alanlarında çalıştıklarını belirtmişlerdir. Farklı iş deneyimine sahip olan katılımcıların daha önce ki iş tecrübelerinden sigorta başlangıçları olmuştur. Bir kısım ev işçisi kadın daha önce gündelik ev işi dışında çalışmamışlardır ve sigorta başlangıçları iş yerleri tarafından yapılmayıp akrabalık ilişkileri kullanılarak sigorta başlangıçlarını sağlamışlardır. Katılımcı gündelik ev işçisi kadınların büyük çoğunluğu (yirmi bir katılımcı) ise daha önce mağazacılık sektörünle çalışarak, tezgahtarlık, kasiyerlik, alım-satım gibi işlerde çalışmışlardır. Bu katılımcıların yaklaşık yarısı kentlerde çocuk bakımı, bulaşıkçılık, bahçe bakımı gibi evlerine yakın, yarı-zamanlı işlerde çalışmışlardır. Gündelik ev işçisi katılımcılardan bir tanesi eczanede kalfa olarak çalışmış ve meslek edinme kurslarından kalfalık belgesi almak için çabalamıştır ancak çocuğu ile kurslara ve eczaneye devam etmesinin engellenmesi üzerine yeniden gündelik ev işlerine dönmüştür. Gündelik ev işçiliğine başlamadan önceki bu iş deneyimleri değişen ekonomik koşulların aileye olan etkinsin ortaya çıkmasıyla birlikte başlamıştır. Asgari ücret ve yarı-zamanlı çalışmanın aileye yetecek geçindirme gücüne sahip olmaması kadınların bu işlerden ayrılmasına neden olmuştur.

3.1.2. Gündelik Ev İşinde Çalışmaya Yönlendiren Nedenler ve Olaylar

Kadınların kentsel ekonomik faaliyetlere niçin az katıldıkları, literatürde genellikle onların aile içindeki rolleri ve bu role bağlı tercihleri ile veya aile içindeki ataerkil ilişkilerle açıklanmıştır (Ecevit, 1990, s. 107). Ancak pek çok kadın, kendi tercihlerinden ziyade kültürel ilişkiler dolayısıyla iş piyasalarından uzak kalmaktadırlar. Yapılan araştırma kapsamında da görülmüş olduğu üzere gündelik ev işlerine başlamadan önce ve evlenmeden önce kadınlar ev geçimine ve ailelerine destek amaçlı birçok farklı sektörde formel ve enformel sektörde çalışmışlardır. Ancak evin geçimi erkek egemen toplum yapısında erkeğe bağlı olduğu için kadınların evliliklerinin ilk

yıllarında çalışmalarına izin verilmemiştir. Örneğin Hasret yaşadığı bu olayı şöyle anlatmıştır:

> "Evlendiğimiz ilk yıllar güzeldi, bahar bahçe yaşadık resmen evimizde. Eşimin ailesi bize ev vermişti. Sonraları kaynanam evi isteyince biz açıkta kaldık. Kömür sobalı eve geçtik, kirası, masrafı derken bir de çocuk oldu. Eşimin işleri bozuldu. Aldığı ne kiraya yetmeye başladı ne de boğazımıza. Ne zaman ki görümcem ve kaynanam eşime mutfakta ağza atılacak lokma yok gibi bir cümle kullandı işte o zaman eşim çalışmama izin verdi. Ondan önceleri hep terslerdi beni. Ama bilirim ki izin verdikten sonra çok üzüldü. Hiç istemedi çalışayım..." (Hasret, 42 yaşında, G.K).

Benzer bir durum yaşayan Nafiye'de eşinin izniyle gündelik ev işlerinde çalışmaya başlamıştır. Yaşadıkları olumsuz ailesel ve çevresel olaylar bütününde erkeklerin eşlerinin çalışmalarına izin verdikleri görülmektedir.

> "Kaynanamdan ayrılıp kendi evimi geçme fikrimiz çıktı eşimle. Çünkü artık aynı evin içinde olamıyorduk. Sonra işte bana izin verdi çalışayım diye ama onlarda yetmeyince bende ev işlerine de gitmeye başladım. Daha önce Adana'da yaşarken bir sürü işe girip çıkmam ve bana güvenmesi ev işlerine gitmeme vesile oldu." (Nafiye, 39 yaşında, G.K).

Erkek egemen toplum yapısı ve anlayışının yanı sıra kadınları gündelik ev işlerinde çalışmaya iten bir diğer sebep ise enformel sektörde kadınların daha rahat iş bulmalarıdır. Gündelik ev işlerine giden kadınların eğitim seviyelerinin düşük olması ve enformel sektörde kadın emeğine duyulan ihtiyaç fazlalığı, gündelik ev işlerinin tercih edilmesi açısından belirleyici diğer unsurlardır. Eşleri üzerinden sigortalı olan gündelik ev işçisi kadınların büyük çoğunlu, mesleğe başladıkları ilk zamanlarda patronlarından sigortalı olarak çalışmak yerine, sigorta ücretini isteyerek eve sağladıkları katkının arttığını belirtmişlerdir. Ancak gündelik ev işinde çalışan kadınların sigortalılık haklarını kullanmamaları enformel sektörü beslemiştir. Sigortalılık haklarından vazgeçen veya bu hakkı kullanmasına izin verilmemiş gündelik ev işçisi kadınlar eşlerine oranla daha yüksek ücret aldıklarını belirtmişlerdir:

> "Bi yere girmiştim çaycı olarak oradan arta kalan günlerde eve temizliğe gidiyordum ki daha iyi aylık alayım diye. Sonra bir fark ettim ki sigorta istemiyorum diyiverince ücret arttı, bende bıraktım çay ocağını tüm günlerimi temizlik ile doldurdum…" (Seda, 44 yaşında, G.K).

Diğer yandan gündelik ev işçiliğine iten nedenlerden biri de formel sektör içerisinde kendine yer bulamayan gündelik ev işçisi kadınların bu alanda sıkışmalarıdır. Bu sıkışmayı Zeynep şu sözlerle aktarmaktadır:

> “Bu işte çalışırken sigortalı başka işlere başvurdum ancak daha önce çalıştığım işleri sorduklarında ev temizliğine gidiyorum dediğimde neredeyse tiksintiye yakın bir bakışları oldu. O an kendimi buraya sıkışmış gibi hissettim.” (Zeynep, 38 yaşında, G.K).

Geçim derdinin içerisinde eşi üzerinden sigortalı olan gündelik ev işçisi kadınların, sigortalılık haklarından feragat ederek, statüsü düşük ancak ücreti yüksek ev işçiliğine yönlendirmiştir. Görüşmelerde gündelik ev işçisi kadınların çoğunluğunun çocukları olduktan sonra daha fazla paraya ihtiyaç duydukları için bu mesleğe yöneldikleri görülmüştür. Örneğin bu katılımcılardan biri olan Yeter, kızlarının okuması için elinden gelen her şeyi yaptığını belirtmiş ve yaşadıklarını şöyle aktarmıştır:

> “Kızıma hep dedim ki avukat olsan annen ne kadar mutlu olur. Ben olurum ama anne onun için daha iyi öğretmen lazım dedi bana. Tamam dedim annene söz ver avukat olmaya, annen daha çok çalışır sana en güzel kitapları alır, okula gönderir. Sağ olsun sözünü tuttu.” (Yeter, 56 yaşında, G.K).

Evlatları söz konusu olduğunda her türlü fedakarlığa katlanabileceklerini dile getiren gündelik ev işçisi kadınlar, anneliklerinin ağır bastığı zamanlarda eşlerinin, ailelerinin ve çevrelerinin çalışmalarına ve mesleklerine karşı tüm kısıtlamaları ve olumsuz davranışlarına karşı durarak çalışmaya devam ettiklerini ve her zaman devam edeceklerini belirtmişlerdir. Örneğin 44 yaşında, iki çocuk annesi, gündelik ev işçisi Gül’ün yaşadıkları bu durumu şöyle özetlemektedir:

> “Benim en büyük oğlum otizmli doğdu, ama öyle korkulacak derecede değilmiş. Doktorum çok iyi bir kadındı, bende gençtim tabi ağlamaktan ne yapacağımı bilemezken anlattı bana her şeyi. İyi bir eğitim ile izi bile kalmaz dediydi. Masajı, terapisi, okulu vs. derken baktım ki kocam altından kalmayacak, benimde oğlan ayağa kalkamayacak. Çocuğu okuluna bıraktım işe koştum. Yanımda yürütece koydum işimi yaptım. Ama Allaha şükür şimdi aslanlar gibi ayakta.” (Gül, 44 yaşında, G.K).

Yapılan araştırmada katılımcı bütün gündelik ev işçisi kadınların çocukları en az lise eğitim seviyesindedir. Ancak gündelik ev işçisi kadınlar zamanında çocuklarını emanet edecek kimseleri olmadığı için ve yuva ücretini o dönemlerde karşılayamayacakları için ev temizliğine giderken çocuklarını da yanlarında götürmüşlerdir. Yaşanılan bu durum gündelik ev işçisi kadınların çocuklarının geleceklerine karşı fikirlerinin değişmesine neden olmuştur. Çocuklarının iyi bir eğitim alıp, ileride kuracakları hayatlarında onların böyle durumlar yaşamalarını istememişlerdir. Çocuklarını çalışırken yanlarında götürmeleri hem patronlarına karşı

boyun eğmelerine hem de çocuklarının hayatlarını riske atmalarına neden olduğunu belirtmişlerdir:

> "Ya ben aslında hiç istemedim elalemin pisliğinin içinde çocuğum dolaşsın ama kaynanam bir alt sokaktaydı bir gün bakmazdı. Bende yemeğini, oyuncağını alır ilk temizlediğim güvenli odaya koyar hem çocuğumla konuşur hem işimi yapardım. Ama gel sen bir de bana sor. Ya çocuğa bir şey olsa, o bebe bir şey kırsa, ya üzerine kapı kapansa. Ha bak bunlar çok üzücü şeyler aslında da bakma sen mecburduk onlar büyüyene kadar sustuk." (Nafiye, 39 yaşında, G.K).

Bazı katılımcılar, nikahlı bir eşlerinin olmaması, eşlerinin ölmüş olması, eşlerinden boşanmış olmaları ya da eşlerinin çalışmamasından dolayı ailelerini geçindirmek için bu işe başladıklarını belirtmişlerdir. Örneğin bu konuda bir katılımcı şu ifadeleri kullanmıştır:

> " Ben yatılı başladım bu işe. Dedim ki bir evim olsun, yine yaparım bu işi ama en azından akşam kendi evimde, kendi yatağıma baş koyarım. O yüzden evlendim. İlklerde iyiydi kendi tekstil atölyesi vardı. Kriz derken bir de atölyede kaza oldu bütün elimizde ne var ne yok oraya gitti. Benim olan eve geçtik sonra, dedim adam biraz toplasın kendini, hani derler ya psikolojisi düzelsin. Bir sene yattı adamdan tık yok, iki sene yattı tık yok. Kumara bulaşmış evde gitti mi elden. Kaldık iki kızım ben ortada. O zamanlar sadece haftada üç gün giderdim temizliğe, sonra biz kiraya çıktık adam gene geldi. Tam dört sene daha hiç çalışmadan getirdiğim parayı yedi ama sonra yetti. Ben sabahtan akşama kadar elalemin evinde pislik kaldırıcam, o evde bir bardak kaldırmayacak. Sonunda koydum kapının önüne şimdi tüm günlerimi doldurdum ki yeni evin taksitleri çabuk bitsin." (Özlem, 44 yaşında, G.K).

Yaşanan bu olaylar sonucunda kadınları gündelik ev işçiliğine yönelmektedir. Evin ek gelir getiricisinden, evin geçimini sağlayan rolünü alan gündelik ev işçisi kadınlar böylelikle Türkiye'nin en büyük kayıt dışı kadın emeğinin sergilendiği alanlardan birinde çalışmaktadırlar (Kandiyoti, 2012; Özbay, 1990 ve Toksöz, 2015).

3.1.3. Katılımcıların Sosyal Çevrelerinin Gündelik Ev İşine Karşı Yorumları

Araştırma sırasında katılımcıların gündelik ev işçiliğine dayalı anılarının ve deneyimlerinin paylaşıldığı noktada sosyal çevrelerinin onların mesleki bakış açılarını yönlendirdiği gözlemlenmiştir. Bu yüzden katılımcılara ek olarak sosyal çevrelerinin gündelik ev işine karşı yorumları ve tavırlarının nasıl olduğu sorulmuştur. Böylelikle sosyal çevrelerinde bulunan diğer kadınların gündelik ev işçiliğine karşı yorumları ortaya çıkmıştır. Görüşülen kırk gündelik ev işçisi kadının çevrelerinin, gündelik ev işlerine karşı verdiği tepkilerin farklı olduğu görülmüştür. Elli yaş ve aralığındaki

görüşülen ev işçisi kadınların çevrelerinin ev işi ve ev işçiliğine karşı tutumları oldukça serttir. Bu durumu Yeter şöyle dile getirmektedir:

> "Ev işine gittiğimi kaynatam hariç hiç kimse bilmezdi. Beni herkese fabrikada çalışıyor diye anlatırdı. Çok utanırdı yaptığım işten. O utandıkça ben yerin dibine girerdim. Halbuki ben niye yerin dibine giriyorum? Madem utanıyorsun neden beni tanımadığının evine sokuyorsun? Başkasının evine girmek bizim orda duyulsun, aboo dersin ki ahlaksız iş yapmışsın. Kimse demez ki kızım bu kadın bütün gün yerde mi gökte mi belli değil. Kimse demez ki dolap tepesinden düştü de o kolu o yüzden öyle ağrır. Onu bile kocam dövdü diye duyurdu millete. Kolumdan kime neyse. Adamda yazık bana bir fiske vurmuşluğu yok hacı adam zaten. O bile kahvede dememiş kimseye çalıştığımı, herkes fabrikacı sanardı beni." (Yeter, 56 yaşında, G.K).

Gündelik ev işçisi kadınlar, sosyal çevrelerinin mesleklerine yönelik bakışlarından rahatsız olduklarını belirtmişlerdir. Kendilerini yine en iyi anlayacak olan kadınların, aile geçim derdi ve işsizlik koşullarında iş beğenme şanslarının olmadığını bilmelerine rağmen bu mesleği küçük gördüklerini belirtmişlerdir. Katılımcılardan Gamze, gündelik ev işçilerinin Türk filmlerinde gösterildiğinden farklı olduğunu, her meslek grubu gibi belli saatlerde gidip-çıkılan, belli görevlerin olduğu, içerisinde "taciz" veya "sapkınlığın" bulunmadığını belirtmiştir. Ancak eğer böyle bir olay gerçekleşecek olursa bunun gündelik ev işçiliğinden kaynaklanan bir durum olmadığını belirtmektedir. Bu tür olayların her kadının başına gelebilecek bir durum olarak nitelendirmiştir. Şöyle demektedir:

> "Hayatımda ilk defa komşuluk ilişkisi kurdum, oldum olası hep çalışmışımdır. Oğlum sayesinde bir komşum oldu ve birbirimize gidip gelmeye başladık. Tabi ister istenmez samimiyet arttıkça insan kendini anlatmaya başlıyor. Bende artık gerçekte ne iş yaptığımı söyledim ve inan bana kadın şok oldu. İlk sorduğu soru nerede duş alıyorsun oldu. O an aklım durdu, kan beynime sıçradı. Ne alakası var diye sordum bana verdiği cevap şimdi o küvetler, banyolar güzeldir içini doldurup giriyorsundur oldu. Biraz daha konuştukça kadın iyice saçmaladı ve bari banyoya girdin kapıyı kitle patronun dalmasın içeri…" (Gamze, 47 yaşında, G.K).

Gamze'nin (47) vermiş olduğu bu örnek araştırmada sosyal çevrenin verdiği en farklı tepkidir. Genel olarak sosyal çevrelerin verdiği tepkilere baktığımızda toplumsal normlar çerçevesinde kadınlık ve kadınlığın kurucu mekanı olan ev üzerinden bir yargılama gösterilmektedir. Ancak Gamze'nin karşılaştığı bu durum işin ahlaki sınırlarını aşmaktadır.

Görüşülen ev işçisi kadınların belirli bir süre eşinin ailesiyle ve o sosyal çevre ile yaşamaları, yine mesleklerini saklamalarına neden olmaktadır. Mesleklerini saklamaları

istenmediği durumlarda ise örneğin; çocuk bakıcısı, ütücü gibi söylemlerle sosyal çevrelerine karşı iş yumuşatılmaktadır. Buradan çıkan sonuç ise gündelik ev işine giden kadının mesleğinin sosyal çevresi tarafından yetersiz görülmesidir.

Bir diğer açıdan da sosyal çevresinde erkek eşin, karısını "elalemin" evine temizliğe göndermesi, yabancı evde yabancı insanlarla muhatap olması, toplum içerisinde erkeklik iktidarının sarsılmasına neden olmaktadır. Bu yüzden, erkeklik iktidarının korunması amacıyla eşin yapmış olduğu iş sosyal çevreden saklanmaktadır. Örneğin:

> "Eşim sanayide usta, bir gün arabasını getiren bi adam sormuş eve yardıma gelen kadın var mı tanıdığınız diye, benim eşimde beni söylemiş. Çevresinden çok tepki almış, bana tam söylemedi ama benim sonradan geldi kulağıma, karını mı pazarlıyosun evlere demişler. Ondan sonra kimseye demedik gittiğim yerleri." (Pınar, 42 yaşında, G.K).

Gündelik ev işinde çalışan kadınların mesleklerini başka bir kadına ya da sosyal çevrelerine söylememelerinin bir diğer nedeni ise meslekleri nedeniyle aşağılanmadan duydukları kaygıdır. Görüşülen tüm kadınların en çekindikleri nokta budur. Yaptıkları işin emek gücü fazla, mesaisi uzun, yıpratıcı, sağlık sorunlarına neden olan, patronlarla ilişki kurmanın zor olduğu ve en nihayetinde başkaları ile de mesleki aşağılanmayı artık kaldıramayacakları olduğu gözlemlenmiştir.

Araştırmada görüşülen gündelik ev işçisi kadınlar "Çevrenizde mesleğinizi söylemediğiniz kişiler var mı?" sorusu yöneltildiğinde mesleğe ilk başladıkları zaman ile şimdi ki zaman arasında hem çevrenin çok değiştiğini hem de artık kendilerinin çok değiştikleri sonucu ortaya çıkmıştır. Gündelik ev işçiliği mesleğinde birçok kadın, aile ve kültürle çalıştıklarını ve bunun kendilerine büyük bir yarar sağladığını belirtmişlerdir. Bu değişimler aracılığı ile çevrelerine ve mesleklerine bakışları değişmiştir. Kendi ayakları üzerinde durabilen, çevrelerinde ve mesleklerinde sevilip, aranan elemanlar olduklarını ve bu durumun kendilerine daha çok güvenmelerine neden olduğunu aktarmışlardır. Bu değişim ve gelişim ile mesleğe ilk başladıkları yıllarda çevrelerinde yaptıkları işi saklayan gündelik ev işçisi kadınlar artık bu duruma gerek olmadığını anlatmışlardır.

3.2. GÜNDELİK EV İŞÇİSİ KADINLARIN İŞ YERLERİNDE BİR GÜN VE GÖREV TANIMLARI

Türkiye'de yakın zamana kadar ev işçiliği ve ev işlerine karşı belirli bir ölçütte tanım ve tanımlama bulunmamaktaydı. Ev işçiliği ve ev işleri, günümüze kadar birkaç kez isim değiştirerek gelmiştir (Erdoğdu ve Toksöz, 2013). Ancak ILO'nun 189 sayılı Ev İşçileri Sözleşmesi'ni ve 201 sayılı Tavsiye Kararı'nın benimsenmesiyle birlikte, kanunlar önünde ev işçilerinin mesleki belirlemeleri ve görev tanımları yapılmıştır. Gündelik ev işçiliği mesleğini yeniden yorumladığımız zaman, değişen ve gelişen kent yapısı içerisinde hane içi işlerin ataerkil toplum yapısında kadına yüklenmesiyle birlikte, kadının piyasa içerisinde var olabilmesi için kendisine yüklenen ev içi bakım ve günlük işleri yine bir kadına devretmesiyle ortaya çıktığını görmekteyiz. Yapılan görüşmeler neticesinde gündelik ev işlerinin neler olduğu ve olacağı konusunun, patron-işçi arasında, hizmeti talep edenin gereksinimleri doğrultusunda yazılı olmayan kurallar çerçevesinde belirlendiği gözlemlenmiştir. Bu başlıkta gündelik ev işçisi kadınların bir günlük iş temposu, yemek ve mola hakları, gündelik ev işçisi kadınların bir haftalık çalışma programları, araştırma neticesinde ortaya çıkan gündelikçi, haftalıkçı, aylıkçı ayrımı, iş yerlerinde çalışan diğer çalışma arkadaşları, görev tanımları dahilinde olmayan misafirler ve çalıştıkları iş yerlerinde "ekstra yatıya kalma" durumlarına değinilecektir.

3.2.1. İş Yerinde Bir Gün

Yapılan araştırmada gündelik ev işçisi kadınların günlük çalışma pratiklerinin sırası değişse dahi yapılan işleri, yoğunlukları ve emek gücü aynı derecede fazla olduğu gözlemlenmiştir. İstanbul'un Beykoz İlçesinde yüksek güvenlikli bir sitede gerçekleştirilen araştırmada gündelik ev işçisi kadınların çalıştıkları hane, bir güne sığdırılması istenen işlere göre büyük bir alanı kaplamaktadır. Çalıştıkları evler villa tipidir ve en az üç, en fazla beş katlı olmak üzere katlar, oda, banyo, mutfak ve salon sayısı değişiklik göstermektedir. İşçi kadınlar katların, odaların, banyoların sayılarının artmasının, sadece iş yükünün arttıracağını ancak yapılması kesin olan işlerde bir değişme yaratmadığını belirtmişlerdir. İş yerinde geçirdikleri bir günlük deneyimlerinin anlatılması istenen katılımcılardan Fatma şöyle anlatmaktadır:

> “Kapıya anahtarı taktım ve girdim içeri… Hadi yatakları sökmekle başlayayım ilk olarak. Değiştir, makineye tık, etrafı topla, çıkanı yıka as derken ortalık şöyle bir toplanıp ne yıkanacak ne çıkarılacak belli olur ilkin. Oradan ütüsüne geçersin. Yıkananları tekrar as, kuruyanı sepetine al. Gözün sürekli makinede olur her zaman. Sonralığıma mutfağa inersin bulaşığını der topla, yemeğini yap, girmişken sil, süpür, buzdolabına şöyle bir elini at. Sonra balkona ve verandasına çık. Onları ovala sil, süpür. Dış camlara el at, oradan şöyle bi bahçeye el at oradan içeri gir. Salona gir yine sil, süpür, topla, toz al. Yaniiii hangisini sayıcam ben sana.” (Fatma, 48 yaşında, G.K).

Ev işlerinde geçen bir günü anlatan gündelik ev işçisi kadınlar gittikleri evlerin yaşayan sayısına, çocuğa bağlı olarak gelen-giden öğretmen ve eğitmen sayısına, evde hasta veya yaşlı varsa onun bakımıyla ilgilenenlerin sayısına, çalıştıkları evdeki evcil hayvan sayısına göre sürekli değişiklik gösterdiğini belirtmişlerdir. Örneğin:

> “Gözünü kapa ve bir evde aklına gelecek ve gelmeyecek tüm işleri düşün, yerden silgi tozu toplamaktan tut, kablo kıvırıp kutulamaya, kedi tüyünden tut örümcek ağına. Ben işte öyle her yerdeyim…” (Saniye, 35 yaşında, G.K).

Araştırmada rutin ev işlerinin dışında “dip-köşe” toplanması diye tabir ettikleri dolap içleri, dolap üstleri, temizliğe dahil olmayan dağınıklığın toplanmasının, işin tanımlı bir görevler listesi olmamasından kaynaklanarak gündelik ev işçilerinin emeklerinin daha fazla sömürülmesi anlamına geldiği gözlemlenmiştir.

> “Derle topla derken kirliler temizler ayrılı, hepsi makineye atılır. Makine takip edilirken önceden kalmış temiz çamaşırlar ütülenir. Aşağı yemeğe koşarım altını kapa etrafı topla salata vs yap. Yukarı çık makineyi boşalt yine doldur, as kurut, ütüye devam et. Yani burası gibi villa tipi gibi üç-dört katlı evlerde çalışmak çok zor ve yorucu. Günde kaç kere in-çık yaptığının sayısı yok. Gerçekten yok. O yüzden ben düzayak işleri daha çok severim. En azından mutfak ütü vs hepsi aynı katta sağdan sola dönsen yemeğin altı yanmaz. Ama buranın in aşağı yemeğin altını kapa, çık yukarı ütüyü fişten çek. Bunların hepsi bende stres sebebidir. Her inip çıktığımda, her iş yetişmeyecek dediğimde hem stresim artıyor hem de sinirim artıyor.” (Didem, 41 yaşında, G.K).

Yoğun şekilde fiziksel güç isteyen gündelik ev işleri temizlenecek alanın artmasıyla birlikte işçi kadınlar için daha büyük emek gücü anlamına gelmektedir. Görüşülen gündelik ev işçisi kadınlar villa tipi evlerde alınan ücretin arttığını ancak aynı oranda emek gücünün de arttığını ve iş bitiminde yaşadıkları yorgunluğun kendilerini yıprattığını belirtmişlerdir.

Diğer yandan günlük gidilen işlerin her seferinde en baştan başlaması ve tüm işlerin tek bir gün içine sığdırılmak zorunda olması bu mesleğin en zor yanlarından biri olarak görülmektedir. Örneğin Nafiye günlük rutini şu sözlerle anlatmaktadır:

> “Allah’ın her günü bunlar en baştanaaaann, sil baştaaann. Her gün çarşaf değişmez ama o haftada birdir. Ama girer girmez her gün yataklar ve odalar toplanır. Odadan aşağı mutfağa bardağı çanağı iner. Odadaki kirliler çamaşır odasına gider. Silinir ve süpürülür. Ordan çıkar başka odaya girersin aynı işlem. İşte böyle böyle toplananlar mutfağa gidersin onlar makineye yerleşir. Ne bilem işte üstünden çıkardığı makineye gider onun peşine koşarsın. Yıkandı mı? Kurudu mu? Ne bilem işte ütüye uygun mu? Ha bunlar bitmezmiş gibi bi de kuru temizlemesine koşarsın, elde yıkananı vardır elinde yuğurursun. Ay o banyolar. Her gün ovalıyorsun, yuğuruyorsun her gün her köşesini.” (Nafiye, 39 yaşında, G.K).

Evin sürekli yaşam alanı olması, evde oda sayısı ve evde yaşayanların sayısı arttıkça günlük rutin işlerin yoğunluğu da artmaktadır.

Yapılan görüşmelerde patron-çalışan arasında belirlenmiş iş listeleri ve gereksinimlerin olduğu zamanlarda listelerin telefonlar aracılığı ile işçilere aktarılıp, aralarında konuşulabileceği gözlenmiştir. Ancak burada görüşmeler sırasında sorulmayan gündelik ev işçisi kadınların bir günlük iş deneyimlerinden çıkan önemli bir sonuç vardır. Ortak görüşe göre ev sahipleri tatilde oldukları zamanlarda işçi kadınları kaybetmemek adına ev işlerinin devam etmesi için işçilerinin işlerine devam etmesini istemektedirler. Fakat bu durumda patronlarının her tatil dönüşlerinde işçilerine onların yokluğunda çalışmadıklarını iddia ettiklerini belirtmektedirler. Görüşülen kırk gündelik ev işçisi kadın kendilerini bu meslekte “profesyonel temizlikçiler” olarak nitelendirmektedirler. Bu değerlendirmeye rağmen, patronlarının sık sık onların işlerini aksattıklarını söylemeleri, onların işlerini olumsuz değerlendirmelerine ve motivasyonlarının düşmesine neden olmaktadır. Gökçe patronlarının tatil dönüşü gündelik ev işçilerine karşı sergilemiş olduğu durumu şöyle dile getirmektedir:

> “Bir gün gittim ki bana liste bırakmış, iyi ki geçen hafta evde yoktu. Sanki ben yattım o evde yok diye. Ben yatsam kim yaptı o ütüleri, işleri? Aynı gün dört katlı evin camlarını, kapılarını ve dip köşe banyolarını ovmamı istemiş. Tamam iste, ben sana isteme demiyorum ama bende insanım. İnsaf ya dört katlı diyorum kızım evi, dört katlı evde tüm camlar iç-dış sileceksin, bak kafadan bi sayayım… tam yirmi dört tane kapı var ve bunların kimisi camlı. Yani ben sana ne anlatayım…” (Gökçe, 37 yaşında, G.K).

Bir diğer açıdan da evin sürekli yaşam alanı olması, gündelik ev işlerinin sonunun gelmediği anlamına gelmektedir. Ev sahiplerinin evde olmaması günlük ev işlerinin uygun bir biçimde yapılmadığı anlamına gelmemektedir. Katılımcılardan Leyla şöyle demektedir:

> “Evde iş bitmez asla ve asla bitmez. Sen bitti dersin arkanı dönersin hala kalan yerler vardır…” (Leyla, 38 yaşında, G.K).

Araştırmada gündelik ev işçisi kadınlar, emeklerinin boşa gittiğini ve yaptıkları işleri ev sahiplerinin görünmezleştirdiğini belirtmişlerdir. Çalışma sırasında ev sahiplerinin toplanan ve temizlenen yerleri görmezden gelerek tekrar aynı hale getirdiklerini ve bu durumun gündelik ev işçisi kadınları öncelikli olarak psikolojik daha sonra ise fiziksel olarak çok yorduğu gözlemlenmiştir. Katılımcı tüm gündelik ev işçisi kadınlar bu durumdan şikayetçidir. Örneğin katılımcılardan Büşra yaşadığı olayı şöyle anlatmaktadır:

> “Yaa düşünsene kızım kapı girişi mermer diye hem eğilip elimle siliyorum. Bende seviyorum aslında şöyle bi parlasın bende diyem emeğim parlıyor. Ben daha yerden dizimin üstünden kalkmadan kapıdan ayakkabılı bi girer içeri. Bi de şaka yapar gibi ay yeni silmişsin kusura bakma ama acelem var der. O ıslaklık ayağına yapışır, diğer sildiğim yerleri dolaşır. O çamur oradan oraya gider. Ee ne oldu şimdi kalk tekrar yıka bezi. Sil baştan sil her yeri…” (Büşra, 50 yaşında, G.K).

Ev içi kadın emeğinin en önemli kollarından biri olan günlük ev temizliğin, sınıf farkı gözetmeksizin, ataerkil toplum yapısında kadından beklenmektedir. Hangi sosyal sınıfa ait olursa olsun, günlük ev işlerinden kaçınamayan kadınlar, bu durumu başka bir kadına devrederek üzerindeki toplumsal baskıdan bir nebze kurtulmuş olmaktadır. Ev işlerinin başka bir kadına devredilmesiyle birlikte, fiziksel yorgunluk ve toplumsal baskılardan kurtulan kadın, piyasa koşullarında bu yükü başka bir kadına devretmektedir. Gündelik ev işlerinin başka bir kadına devredilmesi, kadının hangi sosyal statüden olursa olsun hayatını kolaylaştırmaktan ziyade düzenin kendini devam ettirmesi şeklinde devam etmektedir. Örneğin ev sahibi patron kadın ve kocasının sıklıkla evde bulunmamasından dolayı, çalıştığı evdeki tüm sorumluluğun kendisine devredildiğini Yeter şu sözlerle belirtmektedir:

> “Yemek bende, ütü bende, temizlik bende, çocuğun öğretmeni peşinde koşmak bende, hayvanın derdi bende, bahçıvanını yönlendir, şoförünü yönet bende. Bir tek evde yaşamıyorum, geri kalan bütün işler benim üzerimde. Ee tabi artık 20 yıla yaklaşıyoruz, bana artık doğal geliyor. Bazen kendi evim ile burayı karıştırıyorum. Şeker bittiğinde diyelim mesela hangi evde bitmişti unutuyorum.

> Bazen kendi evimin işini aksatıyorum ama burada yukarda sepette bir tek çamaşır bile bırakmadan çıkıyorum.” (Yeter, 56 yaşında, G.K).

Günlük ev rutinlerini bir başka kadına devren yüksek güvenlikli sitelerde yaşayan kadınlar, yanlarında çalıştırdıkları gündelik ev işçisi kadınların eğitim seviyeleri, kültürel farklılıklarını ve sınıfsal özelliklerini gözetmeksizin kendisine toplum tarafından yüklenen sorumlulukları başka bir kadına devretmektedir. Böylelikle yüksek güvenlikli sitelerde yaşayan kadınlar sınıf temelli olarak atfedilen kadınlık rollerinden kurtulmaktadırlar. Ancak görüldüğü gibi kadınlar sadece bu rolleri ve görevleri bir başka kadına devredebilmektedir. Kadınlar hangi sınıftan olurlarsa olsunlar, toplum tarafından belirlenen kadınlık rollerinden kaçamamaktadırlar.

3.2.2. İş Yerinde Yemek ve Mola Kullanımı

Yapılan görüşmelerde gündelik ev işine giden kadınların belirli bir iş tanımlarının olmamasının yanı sıra belirli bir yemek saatleri ve molalarının da olmadığı gözlemlenmiştir. Bu durum iş kapsamının dışında görülmektedir. Bu durumu gündelik ev işçisi Gamze Şöyle anlatmaktadır:

> “Nasıl mola olsun güzelim benim? Bi kahve yapıyooosun beri tarafta soğan kavruluyor. Bi çay koyuyosun ayakta fazulye ayıklarken. Böyle bir durum yaniii. Ha acıktın diyelim yine ayaküstü. Yemin ederim kuş gibi tek ayağın havada yiyorsun. Böyle oturayım da bi saat karnım doysun dinleneyim diye bir şey yok. Ev işinde hiçbir yerde bunu göremezsin. Yapıyorum diyen ya yalan söylüyordur ya da iş yapmıyordur (gülüyor).”(Gamze, 47 yaşında, G.K).

Katılımcılardan Ece’nin de benzer bir yorumu olmuştur:

> “Sabah bi giriyorum işte kahvaltı ediyorum, o da sorsak ayaküstü sonra akşam çıkış vaktine kadar durmaksızın. Çay kahve onlar hep mutfak işi yetişirken oluyor. Molam yok yani o ne demek derim. O da mecburen çünkü işler sana bakıyor ve sen eve bakıyorsun. Mola vermek zaman kaybıdır bizim için. Çok çabuk çıkman lazım evden. Öyle yani bir şirket çalışanı gibi öğle yemeği zamanı, çay molası vs yok. Hepsi ayaküstü. Sen emekçisin orda öyle keyfine bi 5 dakika bile olamaz.” (Ece, 36 yaşında, G.K).

Genelde gündelik ev işçisi kadınların iş yerlerinde yemek yemeleri onlar için bir sorun teşkil etmektedir. Kadının kadına ikincil statüde davranması, güvenli çalışma ortamlarının olmaması ve kas gücü gerektiren bir işte çalıştıkları halde hem yeterli hem de dengeli beslenememektedirler. Genellikle gündelik ev işçisi kadınlar simit, poğaça

gibi hamur işlerini ayakta tüketerek sadece açlık gidermekte ve onların deyimi ile günü kurtarmaktadırlar. Örneğin katılımcılardan Gözde şöyle ifade etmiştir:

> "Ben günlükte gitsem bir yere, haftalıkta, aylıkta fark etmez bizim işimizde. Her daim aç gezersin kızım. Bu açlık yüzünden otobüste, minibüste hep ayaküstü simit kemirirsin. Hep hamur. Ne yapacaksın ki? Ha sorarım sana. Makine ilahla çalışmak ister. Anca mutfakta olursan işte bi çayını kahveni içersin. İşte kimse yoksa ayakaltında bi sigaranı tüttürürsün. Onun dışında oturdun mu vücudun soğur zaten, hantallaşır daha da bitiremezsin o işi." (Gözde, 35 yaşında, G.K).

Gündelik ev işçisi kadınların yaşadıkları yemek ve mola problemlerinin dışında çoğunluğundan fazla bir grup arasında sigara molasına patronların karışmasına müsaade etmedikleri görülmüştür. Kendilerine bu hakkın tanınmaması patronlarının onları bir makine yerine koyduklarını düşünmelerine neden olmaktadır. Bir katılımcı şöyle ifade etmiştir:

> "Bir simit yiyemeyeceksem, su içemeyeceksem hele ki sigara içmeyeceksem ne yapayım ben motor yağı mı içeyim? Ben makine miyim? Robot muyum ben? Ayol çamaşır makinesini bile dinlendire dinlendire çalıştırıyoruz ki kayışı yanmasın. Bizim bel kayışları, kol kayışları ne olacak?"(Gökçe, 37 yaşında, G.K).

On beş günde bir gündelik ev işine giden kadın işçilerde bu durum patron ile az karşılaşmaktan ve iş yükün fazla olduğunun farkında olmasından kaynaklı olarak işçiye fark ettirilmeden ancak onun hissedebileceği şekilde gerçekleşmektedir. Örneğin:

> "O an bana bir şey söylemezler ama herhalde haha büyük ihtimal arkamdan söylenirler."(Damla, 40 yaşında, G.K).

Gündelik ev işçisi kadınların patronları mola yapmalarına veya sigara içmelerine karışmasalar bile değişmeyen gerçek aslında tam anlamında bir mola yapmamalarıdır. Günlük pratikte olan ev işlerinin yetişmesi adına sadece geçiştirme diye tabir edeceğimiz bir mola yapmaktadırlar. Bu geçiştirme molayı aynı evde on iki yıldan fazla bir süredir çalışmakta olan gündelik ev işçisi Nur şöyle ifade etmektedir:

> "Yok sorun yaratmaz. Herkes bilir yani benim kolay kolay durmadığımı ve o yüzden bu güne kadar hiç öyle bir şey olmadı. Ha herkes bilir yani ocak başı yemek yaparken telefonla da konuşuruz ne bileyim bi kave bi çay öyle yani o da işinin yürüdüğüne bakar yani." (E.İ. 33 yaşında, G.K).

Gündelik ev işçisi kadınlarla yapılan görüşmelerde çoğunun başına gelen patronlarıyla ilgili bir simit anası bulunmaktadır. Katılımcı kırk gündelik ev işçisi kadın çalışmaya gittikleri evlerde ya buzdolaplarının boş olduğu ve kendi getirdikleri simidi,

poğaçayı ev sahipleriyle paylaştıklarını ya da evde tüketmelerine izin vermeyip ellerinden alarak kendi verdikleri kahvaltıyı tüketmelerini isteyip işçi kadınların getirdiği simit ve poğaçayı kendilerinin yediklerini belirtmişlerdir. Bu durumun hem psikolojik hem de fizyolojik olarak işçi kadınları yıprattığı saptanmıştır. Kahvaltı ve öğle yemeği gibi doğal gereksinimlerini çoğunlukla kimsenin görmediği yerlerde ve kimsenin olmadığı saatlerde sadece fiziki açıdan ayakta kalabilmek için tükettikleri görülmüştür.

Gündelik ev işçisi katılımcıların birçoğu, gündelik ev işçiliğinin, fabrika, mağaza ve büro gibi mesleki bir iş tanımının, yemek molasının olduğu ve mesai giriş-çıkış saatlerinin belli olduğu işlerden aslında farksız olduğunu belirtmiştir. Ancak bu işlerden daha zor ve ağır şartlar altında çalışan gündelik ev işçisi kadınlar, hemcinsleri tarafından sınıfsal ayrımcılığa, emek sömürüsüne ve psikolojik şiddete maruz kalmaktadırlar. Feyza yaşadığı bu sınıfsal ayrımcılık ve emek sömürüsünü şöyle örneklemektedir:

> "…Kadın iyi karşıladı beni dedi sana kahvaltı hazırladım. Bende simit alıp geldim demiştim. Kadın dedi ki ay ben çok severim simit diye. O simit dediğinde senin sabah, öğlen, akşam yemeğindir. Bende kestim yarısı kadına verdim canı çekmiştir diye. Sonra dedim kahvaltım nerde, edeyim de işe başlayayım hemen dedim. Arkanda masada duruyor ya işte dedi. Tabakla göz göze geldim kendi kendime şok geçirdim. üç kuru siyah zeytin yarım domates ve serçe parmağı kadar kaşar peynir. Dedim ya sabır akşama en azından eve lokma girecek. Sonra sabah dokuz da başladım işe dört katı sildim, süpürdüm, ovdum ama dermanım kalmadı açlıktan. Ne bi su içtim ne bir kahve. O esnada evi nasıl güzelim et kokuları sarmış ama var ya kokudan başım döndü. Bi indim aşağıya bi lokma yemek için demez mi onlar hayvanlara, sana o kadar pahallı et yediremem diye. Orda biz kavga kıyamet derken ben tüm tencere tava ne varsa indirdim aşağıya ve çıktım. Ha o arada parayı garantiye almıştım. Ama hala o koku gitmez burnumdan içimde yaradır. Hem de ne büyük yara…" (Feyza, 44 yaşında, G.K).

Diğer yandan, gündelik ev işine giden işçi kadınların hem mesleğin gereği hem de temizlik pratiklerini sürekli haline getirmeleriyle birlikte işlerinde oldukça titizleştikleri görülmüştür. Kendi yıkadıkları bardakları dahi tekrar tekrar yıkayıp kullanmaları, ev içinde evcil hayvanların olmasından dolayı yemek yememeleri, genelde o evleri tercih etmemeleri bu durumu desteklemektedir. Ancak mecburiyetler gündelik ev işçisi kadınların kimi zaman bunlara maruz kalmalarına neden olmaktadır. Katılımcılardan Damla yaşamış olduğu olayı şu şekilde aktarmaktadır:

> "…Sonra evin içine girdik ve apartmanda ki kokudan daha beter bir koku karşıladı bizi. İçimden diyorum ben burada asla çalışamam ama arkadaşım diyor idare et piyasada iş yok. Sonra kahvaltı edecektik işte ben baştan aşağı çaydanlık olsun, bardaklar hepsini yıkadım masayı ovdum öyle yemek yiyebildim ve kar soğuğunda tüm evin camları açık iş yaptım." (Damla, 40 yaşında, G.K).

Araştırmada yemek ve mola kullanımı konusunda en farklı yoğun sömürüye maruz kalma anısı ise Yeter'e aittir.

> "Patronum yurt dışına gidecekti, o zamanlar daha çocuklarda küçük, bana dedi ki sen çocuklarla birlikte halamın yazlığına git. Hem on beş gün tatil yaparsın orada hem de çocuklar sana emanet olduğu için benim gözüm arkada kalmaz ve ben sizin yanınıza dönerim oradan hep beraber İstanbul'a geçeriz. Bende çocuklar küçük hem de hala hanım tek yaşıyor diye kabul ettim. Uzun zamandır doğru dürüst tatilde yapmamıştım bana iyi gelir sandım. Biz çocuklarla bir gittik ki ev uçuyorrrr, aman ne uçuyor hem de. Kapıyı tutmaya iğrenirsin, bırak orada yemek yemeyi çok afadersiniz tuvalete girmezsiniz. O derece yani. Ben orada hemen işe koyuldum. Çocuklarla ilgilen, evi akla pakla derken demez mi bana ben sana yemek falan verememem. Seni kim gönderdiyse buraya o yedirsin. Ben bir tek çocukları yediririm. Şimdi patronu arasam karı koca yurt dışındalar. O zaman böyle telefonlar falan çok yaygın değil. İnternetten arayayım. Geri dönsem dönemiyorum, kalsam kalamıyorum. Kızım ben tam on yedi gün aç gezdim. Çocukları parka götürürken kıyıdan köşeden simit aldım yedim. Evde önümde tabak tabak meyve yediler bir salkım vermediler. Çocuklar küçük, patron bize alacak diye bana adam akıllı para vermemiş. Mutfak masrafı parasını halasına vermiş. Bana dedi kadın on beş gün. Oldu mu sana on yedi gün. Geldikleri gün ben önlerine bayılmışım. Ama ben onların ne geldiklerini, ne çocukları… hala da hatırladığım bu kadardır. Üç gün hastanede yatmışım. Bana denilen o belki az belki fazla bilemem. Hatırlamıyorum. Sonra eve dönüşte patronum yüklü bir ödeme yapıp benden özür diledi. Ama dilese neyime. O kadar acıdır ki kızım ben hala orda yenilip de bana verilmeyen yemekleri görünce tiksinirim. Bak bu yaşıma geldim hala atlatamadım bu olayı…" (Yeter, 56 yaşında, G.K).

Belirli bir ücret karşılığında yapılan gündelik ev işlerinin kadınlığın kutuplaştırılmış üst ve orta sınıf emekçi sınıf versiyonlarının yaratılmasında neden olmuştur. Gündelik ev işlerinin belirli bir ücret dahilinde başka birine devredilmesi hem sınıfın kendini yeniden üretme sürecinde hem de cinsiyete dayalı geleneksel iş dağılımı sürecinde önemli bir yer tutmaktadır (Özyeğin, 2012, s. 69). Burada Yeter gibi gündelik ev işinde çalışan kadınların yemek ve mola kullanımında yaşadıkları durum, cinsiyet ve sınıf eşitsizliğinin kendini en çok belli eden alanlarından biridir. Bu durum, çalışan-işçi ayrımından doğan sınıf ve statü temelli eşitsizliklerin yeniden üretilmesine neden olmaktadır.

3.2.3. Gündelik Ev İşçisi Kadınların Haftalık Çalışma Programları

Gündelik ev işçisi kadınların haftalık iş programları olduğundan varsayılarak araştırmaya başlanmıştır. Ancak alan araştırması sırasında bu durumun aksinin yaşandığı görülmektedir. Haftalık çalışma programının olması demek, gündelik ev işçisi kadınlar için sabit olmayan gelir anlamına gelmektedir. Aile içi refah seviyesinin artması, kendilerine ait bir ev ve arabanın olması, çocuklarının iyi eğitim alabilmeleri için güvenceli ve sabit bir gelire sahip olmaları gerekmektedir. Güvenceli iş kavramı, yüksek güvenlikli sitelerde çalışan kadınlar için daha çok patron ve işçi arasında yazılı olmayan anlaşmalarla ilintili kullanılmaktadır. Bu nedenle, gündelik ev işçisi kadınların çalışma programları incelendiğinde birbirinden farklı çalışma programlarına sahip oldukları gözlemlenmiştir. Örneğin, yüksek güvenlikli sitelerde çalışan gündelik ev işçisi kadınların neredeyse bir aylık çalışma programlarında sadece bir veya iki gün izin yaptıkları görülmüştür. Bunun yanı sıra araştırmanın gerçekleştirildiği kent İstanbul'da yüksek güvenlikli site dışında haftalıkçı ve gündelikçi olarak çalışan gündelik ev işçilerinin de bulunduğu öğrenilmiştir.

Gündelik ev işçisi kadınların yoğun çalışma programlarına bakıldığı zaman, gündelik ev işleri piyasasında bu mesleğe karşı çok talep olduğu görülmektedir. Gündelik ev işçisi kadınların büyük çoğunluğu bir ayda sadece bir-iki gün izin yapabilmekteyken, kendi sağlığı için haftanın dört günü izin yapmayı tercih eden gündelik ev işçileri de vardır. Yapmış oldukları bu meslek, gündelik ev işçisi kadınların zamanlarından, fizyolojik ve psikolojik sağlık sorunlarına yol açabilmektedir. Ayrıca bu mesleğe başlamalarında temel nedenlerden biri olan evlatlarından ayrı kalmalarına neden olabilmektedir. Bu yoğun çalışma temposu sonucunda kendilerine refah bir yaşam alanı oluştururken, bir diğer yandan da sağlıklarından olmaktadırlar. Buna karşın, bu tempo ile istedikleri hayatı yaşayabileceklerini belirtmişlerdir. İleri hayatlarında başlarını sokabilecekleri bir ev, çalışmalarına gerek kalmaması için bir emekli maaşı ve kimseye muhtaç olmayacak iyi eğitim almış çocukları olabilmesi için bu yoğun iş temposuna katlanmaktadırlar.

Katılımcıların yoğun iş tempolarına verilebilecek bir örnek şu şekildedir:

> "Bak mesela şimdi Pazartesi buradayım, Salı Feneryolu, Çarşamba yine buradayım, Perşembe Feneryolu, bak ama bu arayı söylüyom sana. Cuma, Cumartesi ve Pazar tekrardan buradayım." (Leyla, 38 yaşında, G.K).

Yaz döneminde katılımcılardan Leyla'nın vermiş olduğu örnek gibi, üç aylık süre içerisinde gündelik ev işçisi kadınlar bir gün dahi izin yapmadan çalışmaktadırlar.

> "Benim haftanın dört günü buraya bağlı ama benim başka yerde çalışmamı engellemiyor. On beş günde bir gittiğim yer var, oradan çıkıp haftalık gittiğim iki yerimde var. İşte öyle olunca ayda bir bilemedin iki gün evde olabiliyorum." (Sezgi, 42 yaşında, G.K).

> "Pazartesi Göktürk'te bir villada çalışıyorum... Salı günleri işte burada ki villada çalışıyorum. Çarşamba günü yine farklı bir yerdeyim… Perşembe günü yaşlı bi karı-koca var onlarda burada ama oraya 15'de bir giderim. Böyle olunca da 15 günde bir günüm boş olur hafta içleri… Cuma günü tekrar buraya gelirim… Cumartesi günü Teşvikiye'de bir yere giderim…" (Mercan, 42 yaşında, G.K).

Örneğin Katılımcılardan Sezgi ve Mercan'ın bu ifadeleri ise bir aylık çalışma programları içerisinde sadece iki gün izin yapabildiklerini göstermektedir.

> "Benim haftanın altı günü sabit. Bir burada çalışıyorum ama çok nadiren pazarları mesela iki üç arkadaşla büyük bir mesela şirket temizliği var diyelim, hiç hayır demem giderim. Benim burası sabit olduğu için pek başka yerlere dağılamıyorum." (Hazal, 54 yaşında, G.K).

Katılımcılardan Hazal'ın çalışma programı ise diğer sekiz katılımcı ile aynıdır. Bu çalışma programında gündelik ev işçiliğinin "aylıkçı" olarak nitelendirilen bir koludur. Yine yapılan iş ve görevler aynıdır ancak tek bir patron ve sabit bir ev olarak çalışılmaktadır. İşin ücreti patron ile işçi arasında ki anlaşmaya bağlı olarak günlük olarak hesaplanan katılımcılarda vardır, aylıkçı maaşı ile çalışan katılımcılarda vardır.

Araştırmada, katılımcılardan en yoğun iş temposuna sahip olan ise Gamze'dir. Evli ve dört çocuk annesi olan gündelik ev işçisi Gamze, gündelik ev işlerinin yanı sıra ofis temizliklerine de gitmektedir. Çocukları ve ailesinin en iyi şekilde yaşaması için haftada sadece yarım günü kalmakta ve toplamda bir aylık çalışma programı içerisinde kendisine dinlenebileceği sadece iki günü kalmaktadır. Katılımcı çalışma temposunu şu şekilde aktarmıştır:

> "Ooo bende o kadar çok yer var kiii, bak mesela haftanın üç günü buradayım, Cuma akşam buradan çıkıyorum saat beş gibi oradan bir şirketin temizliğine gidiyorum. Ertesi sabah düzayak bi ev var Kalamış'ta oraya gidiyorum ve yine onun çıkışında başka bir şirketin temizliğine gidiyorum. Pazar sabah yine ufak bir yer var böyle ofis gibi çok iş yok ama parası iyi. Oradan çıktım mı Pazar öğleden sonrası benim." (Gamze, 47 yaşında, G.K).

Yaşına oranla çalışma temposu ve yaptığı iş ağır olan Gamze ve diğer gündelik ev işçisi kadınların tek amaçları ileri ki yaşlarında emeklilik hayatı denilen yıllarında refah seviyesi yüksek ve güvenceli bir hayat geçirmektir.

Literatürde kadının ev içi emeği ve piyasa içi konumu daha çok ataerkil söylemler ve ataerkil toplumsal yapılar etrafında şekillendiği, emek piyasası içerisinde kadının emeğinin metalaştırılarak yok sayıldığı bulgusuna varılmıştır. Örneğin Ecevit'in (1990) bahsettiği gibi Türkiye'deki iş piyasasının da hareketlenmesiyle birlikte şekil bulan kadına yönelik özel alan, kamusal alan tayinleriyle birlikte toplum içerisinde kadının birinci önceliği ev dışında ücret karşılığı çalışmak değildir. Kadınlar eğer çalışıyorsa, buna geçici ve zorunlu bir uğraş gözü ile bakarlar; esas bulunmak istedikleri alan ev, yapmak istedikleri faaliyetler de ev kadınlığı ve anneliktir (Ecevit, 1990, s. 107).

Bu tartışmalar, bağlamında alan araştırmasının bulguları değerlendirildiğinde kadınların "evi geçindiren mi", yoksa "eve katkı sağlayan mı" ayrımında piyasanın ve toplumun pek etkisinde kalmayarak, evin ve ailenin ihtiyaçları doğrultusunda ne yapılması gerekiyorsa onu yaptıkları görülmüştür. Neo-liberalizmin etkileri ataerkil piyasacı anlayış içine kadın emeğini de çekmiştir. Ailenin tek geçindiricisi sayılan erkek hane giderlerine yetememekte, sadece ev ve çocuk bakımıyla ilgilenmesi istenilen kadını da piyasaya çekmektedir. Kadınlar ilk olarak mutfak giderlerine katkı sağlamak için evde parça başı işler ve çocuk bakımları yaparken, erkeğin emek piyasasından etkilenen gücünün giderek azalması, artan masraflarla birlikte kadının da emeği destek amaçlı çalışmadan çıkıp ev geçindiren statüye gelmiştir. Katılımcıların söylemleri bu durumu desteklemektedir. Örneğin:

> "Bizim yaptığımız iş mutfak masrafına katkıda bulunmak değildir. Bizzat geçim derdinin kendisidir. Ben yıllarca bu tempoyla, sekiz sene bayram bile yapmadan iki çocuğuma üniversite okuttum." (Nisa, 44 yaşında, G.K).

Bu durumun yanı sıra erkeğin ölmesi, ailesine yeterli ilgiyi göstermemesi ve ailenin refah seviyesine ulaşmak için erkeğin rızası dahilinde kadınların çalışmalarının yaygınlaşması ve toplum içinde kendilerini yani çalışan kadın sıfatını benimsetmeleri gerekmiştir.

> "Haftada var yedi gün ben çalışıyorum sanırsın on gün. Hiç izin yok, mola yok, tatil yoook. Koca desen başımda o hiç yok. Bir ev aldım. beş yıl ödeyeceğim ve

bir beş yıl daha bu düzende çalışmak zorundayım. Onlar beni bıraksalar da ben onları bırakamam yani anlayacağınız." (Kader, 40 yaşında, G.K).

Gündelik ev işçisi kadınların yapmış oldukları bu meslek, diğer işçi gruplarına oranla fiziksel kol gücüne dayalı olduğu için daha zordur. Bu gerekli olan kol gücünün yanı sıra aileleri ve çocuklarının gelecekleri için bayram, tatil, hastalık ve özel günler demeden sürekli olarak çalışmaktadırlar. Bu yoğun çalışma temposuna dayanmalarında en büyük motive kaynakları çocukları ve gelecek emeklilik hayatlarına olan özlemleridir. Hayatlarında ki bu iki motive kaynağı olmasa "çekilecek dert değil" olarak tanımlamaktadırlar. Kendileri ve çocuklarının geleceklerini güvence altına almadan gündelik ev işçiliğini bırakmayacaklarını belirtmektedirler. Burada gündelik ev işçiliğini bir sınıf atlama ve refah seviyesine ulaşmak olarak kullanmaktadır gündelik ev işçisi kadınlar.

3.2.4. "Aylıkçı", "Haftalıkçı", "Gündelikçi" Ayrımı

Araştırma kapsamında gündelik ev işçisi kadınlar arasında "aylıkçı", "haftalıkçı" ve "gündelikçi" olmak üzere ayrıştıkları görülmüştür. Bu ayrışma, iş süreleri, belirlenen çalışma günleri ve işi talep edenlerin ihtiyaçlarına göre belirlenmektedir. Ev sahibi kadınlar ihtiyaçlarına göre yanlarında çalıştıracakları gündelik ev işçisi kadınların çalışma sürelerini ve buna bağlı olarak ücretlerini belirlemektedir. Bu farklılaşma sadece çalışma günleri ve ücretleri üzerinden bir değişimin olduğunu göstermektedir. Görev tanımlarında herhangi bir farklılaşmanın olmadığı gözlemlenmiştir. Yapılan iş pratikleri üzerinden bir ayrışmaya gidilen gündelik ev işlerinde fiziki açıdan aylıkçı olarak betimlenen kadın işçi grubu göreceli olarak diğer kadın işçilerin gözünde görece avantajlı konumdadır. Yapılan ev işinin "aylıkçı" olarak çalışan kadının daha çok idaresi altında olduğu ve herhangi bir aksama oluşması durumunda işin bir sonra ki güne sarkabileceği, ancak nihayetinde yine aylıkçı olarak çalışan gündelik ev işçisi kadının sorumluluğunda olduğu görülmüştür. Örneğin bu ayrışmayı bir katılımcı şöyle değerlendirmektedir:

> "Oluyo oluyooo, meselam nasıl oluyor derkene hemen söyliyim sana aylıkçı dediğimiz zaman mesela ıı bi gün bi tarafı yaparsın ertesi gün başka tarafı yaparsın her gün komple her tarafı yapmak zorunda kalmazsın. Yani genelde hafta bitene kadar erteleye erteleye gidersin bizde. Ama haftalıkta gündelik gibi aynı çünkü yine senin peşine yapan kimse yok ama gündelikçi daha zor. Ama genelde evin işine, büyüklüğüne, içinde yaşayan patron sayısına da bağlı be." (Feyza, 44 yaşında, G.K).

Görüşmelerde işçi kadınların daha çok günlük işleri tercih etmesinin nedeni günlük olarak alınan ücretin daha yüksek olmasıdır. Yevmiye üzerinden alınan ücretin daha çok olması gündelik ev işçisi kadınların geçimlerine daha büyük katkı sağlamaktadır. Ancak günlük olarak gidilen temizliklerde kol gücüne daha fazla ihtiyaç duyulmakta ve gündelik ev işçisi kadınların daha çok yorulmasına neden olmaktadır. Katılımcılardan Leyla'da hem günlük ücret almanın kendisine yarar sağladığını hem de aylıkçı çalışan gündelik ev işçisi kadınlara oranla daha yorucu olduğunu şu sözlerle belirtmiştir:

> "Aylıkta aldığım para yetmez ki. Günlük gittiğin zaman daha yorucudur ama daha iyi kazanırsın o işten. Ha ama bak şu var aylık iş daha rahattır. Her gün gidersin düzenli olarak kendi evin gibidir. İşi güne bölersin hepsini bir günde yapmak zorunda değilsindir. Ama düşünsene ben haftada bir gittiğim evlerde beklemiş üst üste yığılmış evi temizliyorum." (Leyla, 38 yaşında, G.K).

Ataerkil emek ilişkilerine kadınların sıklıkla emeklerinin değersizleştirilmesine neden olan kurallara dayanabildikleri kadar dayanır ve bağlı kalırlar (Kandiyoti, 2012, s. 260). Dayanamadıkları noktalarda örneğin hane içi gelirin düşmesi, çocuklarının okul ve gıda gibi temel ihtiyaçlarının karşılanamaması durumlarında bu piyasa anlayışına karşı itirazlar başlar. Evde hasta bir çocuğun olması durumlunda, babanın evle ilgilenmemesi, eve uğramaması veya geliri aile ile paylaşmadığı noktalarda kadınların başkaldırı yaparak ve aile yönetimini ele aldıkları noktalarda ise ataerkil emek ilişkilerine karşı bir hareket oluşur. Gündelik ev işçiliği ataerkil emek ilişkileri içerisinde kadın emeğini enformel sektöre hapsederek emeğini metalaştırır. Bu durum ataerkil piyasa anlayışının bir sonucudur. Bunlara örnek olarak katılımcı Buse'nin sözleri şu şekildedir:

> "O yüzden de bütün sorumluluk bende olduğu için daha çok günlük işe gidip daha çok almam gerekiyor ama mesela eşim olsaydı ve çalışsaydı bende aylık iş bulurdum bu kadar yorulmazdım. Şimdi tek başıma kira ver, fatura öde, mutfağa bak… Ggeçim cidden çok zor. Her şey çok pahalı ya." (Buse, 42 yaşında, G.K).

Gündelik ev işçisi kadınların yapılan görüşmeler çerçevesinde on beş günde bir denk gelen işleri tercih etmesinin nedeni bir aylık çalışma temposu içerisinde kendilerine dinlenebilecekleri bir veya iki günü boş bırakmak istemeleridir. Ancak aylık ve haftalık olarak çalışanlara göre on beş günde bir olan işlerin günlük gidilen işlere göre görece çok daha zor ve ağır olduğunu belirtmişlerdir.

> "On beş daha beterdir öteki türlü bir haftalık pislik diyorsun ama ay on beş günde o evin başına neler neler gelir. Ha böyle diyorsun ama mecbursun hem iş

> bulmaya hem de dinlenmeye. Bu on beş günlük olan işler işte arada bize hem nefes aldırıyor hem de bakıyorsun işte ne bileyim bi sigara paranı ödüyor, yol paranı çıkarıyor mesela." (Gül, 44 yaşında, G.K).

Gündelik ev işçisi kadınların belirli görev tanımlamalarının olmaması durumu, işçi çalıştırma zihniyetiyle bir güne bütün bir evin işinin sığdırılmasını isteyen patronlarla birlikte emek sömürüsünün ileri bir düzeye taşınmasını ve insanca iş kavramının uzağına gitmesine neden olmaktadır. Katılımcılardan Didem bu durumu şöyle ifade etmiştir:

> "Meselam derkene bir günde kaç oda yapabilrsin evinde en fazla iki-üç di mi ama? Ama ya orda öyle mi bütün bütün koca koca katlı evi sen 1 günde yapıyorsun. Ha bi de günlük işe gidince hepsini bitirmek zorundasın. Kalmış kalmamış başkasını ilgilendirmez seni ilgilendirir. Aynı güne kapısını sığdır, dolabını, tülü-penceresi, tavanı-duvarı. Ne ararsan isterler." (Didem, 41 yaşında, G.K).

Araştırma sırasında ortaya çıkan bu ayrımın getirdiği önemli bulgulardan biri ise ücret kesintisidir. Gündelik ev işlerinde aylıkçı olarak çalışan kadınların özel gün ve durum, hastalık ve izin günlerinde ücretlerinde bir kesinti yaşanmadığı bulgusuna varılmıştır. Haftalık ve on beş günde bir gidilen ev işlerinde ücretler aynı gün alınırken, aylıkçı olarak çalışan kadınların sigortalılık durumları olsun ya da olmasın, aybaşında ya da ay sonunda maaşlarını aldıkları gözlemlenmiştir.

> "Bak mesela aylıklı çalışan bayanda öyle değildir. Bir gün gitmesin ertesi gün gider hemen toparlar aslında ama onlarında günlük maaşından kesinti yapıyorlarmış. Herkes için geçerli mi bilmem ama olan arkadaşlarımdan duyduğum bu." (Sevde, 45 yaşında, G.K).

Gündelik ev işçisi kadınlar arasında yaşanan bu iş süreleri üzerindeki farklılaşma kendi aralarında zor/kolay iş olarak değerlendirilmektedir. Bütün katılımcılar yaptıkları gündelik ev işçiliğinin en ağır ve güvencesiz iş kollarından biri olduğunu bilmektedir. Ancak bu mesleği kabullendikleri için kendi aralarında çalışma günlerini zor/kolay olarak değerlendirebilmektedirler. "Aylıkçı", "haftalıkçı" ya da "gündelikçi" olarak iş süreleri üzerinden ayrışan gündelik ev işçiliğinde, günlük iş pratiklerinde kayda değer bir değişme yaşanmamaktadır. Fakat alınan ücretlerde piyasa koşullarında farklılıklar görülmektedir.

3.2.5. Gündelik Ev İşçisi Kadınların Diğer Çalışanlarla İlişkileri

Araştırmada gündelik ev işçisi kadınların çalıştıkları yüksek güvenlikli sitede kendileriyle birlikte çalışan diğer işçilerle olan ilişkileri sorulmuştur. Gündelik ev işçisi kadınların haftalık ve on beş günde bir gidilen evlerde genelde diğer elemanlarla çok iletişim kurmadıkları, bir güne sığdırılması gereken işlerin fazlalığından dolayı mola vermeyi dahi atladıkları gözlemlenmiştir. Ancak aylıkçı ve düzenli olarak haftanın belirli günleri çalışan gündelik ev işçisi kadınların diğer elemanlarla sağlıklı bir iletişim kurabildikleri saptanmıştır. İşçilerin aralarında ki en büyük iletişim konusu yine çalıştıkları evin ihtiyaçları ve giderleri üzerinedir. Her villanın kendine ait bir bahçıvanı, bir şoförü, hayvan sahibi olan evler için de özel bir köpek gezdiricisi bulunmaktadır. Evin iç işleyişinde ise bu durum farklılık göstermektedir. Örneğin aylıkçı olarak çalışan gündelik ev işçisi dört kadının yanlarında haftada bir gün ütü ve camları silmeye yardımcı başka bir gündelik ev işçisi kadın alınmaktadır. Öğretmenler, sağlıkçılar ve diğer eğitmenlerle olan ilişkileri bu grubun dışında bırakılmıştır. Gözlemlere dayanarak öğretmen/eğitmen gibi bu grupta gelenler ile gündelik ev işçisi kadınlar arasında patron-işçi ilişkisi kurulmakta ve aralarında bir saygı sınırı kurularak iletişime geçilmektedir. Bu saygı sınırı bey/hanım şeklinde hitabetle kurulmaktadır. Bir diğer örnek olarak ise yüksek güvenlikli sitede haftada iki gün şeklinde çalışan kadınlar ise genellikle dadı ve yatılı çalışanın olmadığı günler çalışmaktadır. On beş günde bir olarak çalışan iki kadının çalıştıkları evde ise farklı milletten bir yatılı kadın işçi çalıştırılmaktadır.

> "Benim gibi temizlik yapan başka eleman yok ama mesela havuzcu, bahçıvan, şoför var ama benim onlarla işim yok. Pek karşılaşmayız. Pek muhatap olmayız. İşte bu çalıştığım yerde olan şoför sabah beni alır köprüden işe bırakır, alışveriş listesini veririm, söylediklerimi alırken görürüm bi de akşam yine köprüye bırakır. Yani merabaa merabaa o kadar." (Perihan, 39 yaşında, G.K).

Araştırma kapsamında görüşülen gündelik ev işçisi kadınların yabancı uyruklu birçok işçi kadınla çalışma şansları olduğu belirlenmiştir. Ancak Türk gündelik ev işçisi kadınlar yine kendi milletlerinden olan insanlarla çalışmayı tercih ettikleri gözlemlenmiştir. Genellikle iş ilişkisi kurulan diğer çalışanlar ile iş dışında görüşmeler tercih edilmemektedir. Bunu iş ahlaklarına uyduğu için uyguladıkları görülmüştür.

> "Eskiden var idi kadınlar, adamlar ama şuan yok burada artık tekim. Daha önce vardı ama buradaki evde vardı. Ama o yatılı kadındı öyle benim yanıma tek gündelikçi, aşçı vesaire gelmedi. Bi şoför vardı işte çocuklar ehliyet alınca ona da gerek kalmadı o gitti. Yatılı kadında bi dolaplar çevirdi ama ne oldu bana pek

çıtlatmadılar. Ama onun galiba oturma izni yoktu. Bizim patron adam bi kaç kere Balıkesir yabancı şubeye götürmüş getirmiş onu." (Özlem, 44 yaşında, G.K).

Gündelik ev işçisi kadınlar işlerinin yoğun tempolu ve yoğun emek gücü gerektirmesinden dolayı yemek ve molaya dahi çok fazla vakit ayıramadıklarını, tek amaçlarının işlerini bir an önce bitirip, iş yerlerinden çıkmak olduğunu belirtmişlerdir. Görüşmelerde gündelik ev işçisi kadınların genelde evin dış hizmetlerini sağlayan erkek işçiler ile herhangi bir problem yaşamadıklarını ancak evin içinde farklı çalışan bir kadın olduğu zamanlarda çeşitli gerginliklerin çıktığı kanısına varılmıştır. Yaşanan bu ufak gerginlikler genelde patrona iletilmeden aralarında halledilen ve işin stresinden kaynaklanan problemlerdir. Genellikle ev sahibi ve gündelik ev işçisi arasında yaşanan ev içi hüküm kurma gerilimleri, hane içerisinde üçüncü bir kadının girmesiyle birlikte yeni kadınlık tartışmalarını beraberinde getirmektedir.

3.2.6. Misafiri Karşılama ve Mesai

Araştırma sırasında rastlanılan gündelik ev işçileri arasında ortaya çıkan aylıkçı, haftalıkçı, gündelikçi ayrımından doğan iş süreli ve deneyimleri dolayısıyla misafir ağırlama konusunda ortak bir sonuca rastlanılmamıştır. Ancak aylıkçı olarak çalışan gündelik ev işçileri arasında bir ortaklık söz konusudur. Evin düzenine ve akışına hakim olan aylıkçı olarak çalışan gündelik ev işçisi kadınların görev tanımları içerisinde misafir ağırlama bulunmaktadır. Ancak bu durum patron-işçi arasında sözlü olarak dile getirilmeyen yazısız kurallarla gündelik ev işçisi kadının misafiri ağırlama zorunluluğun olduğu sonucuna varılmıştır. Aylıkçı olarak çalışan işçi kadınlar eve gelen misafir, çocukların öğretmen ve eğitmenleri, evde varsa hasta ve yaşlının bakıcısı ve diğer tüm işlerle meşgul olmaktadırlar. Bu durumdan kaçamadıkları ve yasalarla belirli bir iş tanımlarının olmamasından dolayı, evin angarya olarak belirtilen işlerinin de üzerlerine kaldığı gözlemlenmiştir. Katılımcılardan biri şu ifadeleri kullanmıştır:

> "Özellikle burada ki evde çok misafir ağırlarız ama gelenler hep akrabalardır. Bende burada uzun yıllardır çalıştığım için artık bana misafir gelmiş gibi olmaz. Hepsinin huyunu suyunu bilirim, sevdiği yemekleri bilirim. Böyle olunca da ara sıcak olur yani. Hiç yadırgamam çok güzel geçer o zaman günümüz." (Sezgi, 42 yaşında, G.K).

Uzun süre aynı evde aynı aile ile çalışmak gündelik ev işçilerin artık evin bir parçası olması anlamına gelmektedir. Gerek çocuklarla ilgili konularda gerekse misafir ağırlama gibi ailenin özelini oluşturan bu anlarda gündelik ev işçileri aileye dahil olmaktadır. Görüşülen tüm aylıkçı gündelik ev işçisi kadınlar bu durumu onaylamaktadır.

Bir diğer yandan ise misafir ağırlamanın karşılığı vardır gündelik ev işçisi kadınlar için. Misafir ağırlamak onların günlük iş pratiklerinin dışına çıkmalarına, işlerinin aksamasına ve daha fazla yorulmalarına neden olmaktadır. Bu yüzdende haklı bir bekleyiş içerisinde bulunmaktadırlar. Örneğin:

> "Biz bir misafir ağırlarız ki dillere destan olur. Patronumda sever bende severim misafir ağırlamayı. Böyle durumlarda eğer dışarıda işleri yoksa gelir bana yardım eder ve birlikte hazırlarız. Tabi misafir geldikten sonrası iş bana kalıyor ama misafir gitsin yine gelir yardım eder patronum. Misafir sayımız artarsa muhakkak bana yardımcı getirtir. O gün şöyle genel bir temizlik yaparım. Ortalık derler toplarım başka iş yapmam. Tek iş misafirdir artık. Sağ olsun böyle durumlarda harçlıksız bırakmaz beni. Belli bir miktar yoktur ama dediğim gibi emeğimi karşılıksız bırakmaz böyle durumlarda." (Gamze, 47 yaşında, G.K).

Haftalık ve on beş günde bir temizliğe giden gündelik ev işçisi kadınlar misafir ağırlamayı hem sıcak karşılamamakta hem de zaten ağır olan işlerinin üzerine misafirin de eklenmesiyle birlikte daha uzun saatler çalışmakta ve efor sarf etmektedirler. Günlük temizliğe gittiklerinde evde misafir varsa ya da gelecek ise misafiri ağırlamakla sorumlu gibi davranan ev sahipleri vardır. Katılımcılardan Seda'nın deneyimi gibi:

> "Ben biliyorum sırf benim olduğum günler eve birini kabul eder. Ben yemeğe mi bakayım, ütüsünü mü yetiştireyim, o hayvanının pisini mi kaldırayım ortadan derken iş çıkışı belim ayrılır ortadan." (Seda, 44 yaşında, G.K).

Misafir ağırlama konusunda ev sahibi kadınlara izin vermeyen gündelik ev işçileri de vardır. Örneğin Katılımcılardan Ece gibi:

> "…Valla evde yatılısı var, ben dip köşesine gidiyorum. O yüzden misafir işi beni bağlamaz. Bir iki tersledim zaten. Sen bu kattasın ondan demiştim dedi bana patron ama artık daha diyemez…" (Ece, 36 yaşında, G.K).

Araştırma sırasında ortaya çıkan "yatıya kalma", "ekstra" ve "mesai" kavramları yine çalışma saatleri konusunda aralarında "aylıkçı", "haftalıkçı" ve "gündelikçi" olarak ayrılan işçi kadınlar arasında gözlemlenmiştir. Genellikle aylıkçı olarak çalışan gündelik ev işçisi kadınların çalıştıkları evde artık aile yaşamlarına ve düzenine hakim olmalarından dolayı gelecek misafire ve değişen diğer durumlara göre gece de ev

işlerine devam etmeleri için maaşlarının dışında ekstra ücret karşılığında çalıştıkları gözlemlenmiştir. "Ekstra" kavramı ise haftada iki gün ya da on beş günde bir sadece ev temizliği için giden gündelik ev işçisi kadınların örneğin; patronlarının yazlık-kışlık ayrımının yapılmasını istedikleri zaman yapılan gündelik ev işine ekstra olarak belirlenen bu görevin karşılığında ücret ödemektedirler. "Mesai" kavramında ise yine ortak bir bulguya rastlanılmamıştır ancak mesai durumları genelde evde başka çalışan biri yoksa ve evde çocuk, hasta ya da yaşlı aile üyesi varsa ev işçisi kadının yine ücret karşılığında evdekilerin hem bakımının üstlenmesini hem de ev sahibi dönene kadar evin idaresini devralması istenmektedir. Gündelik ev işçiliğinde mesleki bir tanımlamanın olmaması, gündelik ev işçisi kadınların çalıştıkları evlerde yeri geldiği zaman evin hanımı rolüne geçmelerine neden olmaktadır. Böylelikle ücret karşılığı devredilen işler yine ücret karşılığı devredilen ev hanımlığına dönüşmektedir.

3.3. İŞÇİ İŞVEREN ETKİLEŞİMİ

Gündelik ev işçisi kadınlar ile ev sahibi patron kadınların aralarında kurmuş oldukları ilişki, yaşadıklarının bir etkileşimi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Kurulan bu ilişkide mesleklerinde kendilerini "profesyonel ev işçisi" olarak adlandıran gündelik ev işçisi kadınların mesleki pratiklerini en kusursuz şekilde yerine getirmeleriyle birlikte olası ilişki politik bir düzlemde devam etmektedir. Gündelik ev işçisi kadınların çalışma mekanlarının bir diğer kadının evi olması sonucu kurulan işçi/işveren ilişkisi doğal olarak yaşadıkları toplumun koşullarına göre şekillenmektedir. Günlük ev pratiklerinin kadından beklenmesi, kamusal alanda var olmak isteyen kadının ise bu gündelik ev işi pratiklerini başka bir kadına devretmesi aynı ev içinde karşılaşan farklı sosyal sınıflardan kadınların farklı tepkiler vermelerine neden olmaktadır. Ataerkil toplum yapısı ve çevresel faktörler ev sahibi patron kadının üzerinde bir baskı kurmaktadır. Bu baskılar eşleri aracılığıyla yansıtılmaktadır. Ataerkil toplum ve piyasa anlayışının yanı sıra ev içi baskılarında artmasının doğal bir sonucu olarak gündelik ev işçisi ile ev sahibi patron kadın arasında çatışmaların yaşanmasına neden olmaktadır.

Gündelik ev işçisi kadınlar ile ev sahibi patron kadınlar arası etkileşimler birbirlerini tanıma sürelerine göre farklılık göstermektedir. Örneğin İlk kez çalışmaya başladıkları evlerde ev sahibi patron kadınlarla aralarında hep bir git-gel yaşandığını kabul etmektedirler. Bunlar liste bırakma-yapılacak işler listesi-, telefonla gün içinde kontrol etme gibidir. Gündelik ev işçisi kadın ile ev sahibi patron kadının

etkileşimlerinde kontrolü elinde tutma gücünü belirleyen yapısal eşitsizlikler yüzünden, itaat sağlamak için etkili bir araç olan emir verme hakkına sahip bulunan işverenin etkin fail olduğu varsayılır (Özyeğin, 2012, s. 72). Ancak uzun süreli çalışan gündelik ev işçisi ile olan ilişkiler daha çok güven ilişkisine dayanmaktadır. Oluşabilecek olası iş listeleri ve kontroller uzun süreli çalışan gündelik ev işçilerinde yerini gündelik ev işçisinin kontrolüne bırakmaktadır. Genellikle ilk tanışılan işveren patron kadın ile bir iktidar savaşı ortaya çıkmaktadır. Bunun en büyük nedeni evin hakimiyetini erkek eşin bilgisi dahilinde başka bir kadına devretmesidir. Burada daha çok ataerkil toplum yapısının baskıcı sistemleri devreye girmektedir.

Bir diğer açıdan baktığımız zaman ise ev sahipleriyle kurdukları işçi/işveren ilişkisiyle gündelik ev işçisi kadınların gündelik ev işleri pratiklerini en iyi şekilde yerine getirmeleri aralarında oluşabilecek olası bir ast/üst ilişkisinde gerilimlerin yaşanmasına neden olmaktadır. Burada gündelik ev işçisi kadınlar işlerine karışılmasını istememektedir. Bunun nedeni kendilerini piyasa içerisinde "profesyonel" olarak adlandırmalarıdır. Gündelik ev işçisi kadının çalıştığı yerde geçirdiği süre ve mesleğinde "ün" yapmış olması olası etkileşimlerde gerilimi azaltmakta ve yerini güven duygusuna bırakmaktadır. Bu duruma katılımcılardan meslek hayatında en yaşlı ve tecrübeli olan Yeter'in deneyimleri örnek olmaktadır:

> "…ben tabii bu eve ilk başladığım zaman ne fırtınalar koptu aramızda bir bilsen. İş bilmemezliğimden değil hee, sırf kadının bana inadından. Kocasının bir gömleğini ütüleyemezdi ama gelir bana nasıl toz alınır dersi verirdi. Ben buraya ilk haftada iki gün diyerekten başladım. Şimdi haftasının altı günü devam ediyorum. En başlar tatile giderdi bana gelme evde iş yok derdi. Peşine beni bi çağırırdı ben diyim 4 sen de 5 bavul kirli çamaşır. Orada yemek isterdi, temizlik isterdi. Bir gün en sonunda yeter dedim ben sizinle baş edemicem. Çünkü onun kaprisiyle bana her gelme demesi benim paramın kesilmesi anlamına geliyor. O arada artık kadın mı bana alıştı ne oldu bilemem. Param arttı, günler çoğaldı, sigorta bağlandı. Ee tabi yemeğim yemek, ütüm ütü benim. Daha iyisini bulsa ama var ya şimdi bile bir dakika beklemezler. Koyarlar adamı kapının önüne…" (Yeter, 56 yaşında, G.K).

Gündelik ev pratikleri ve kadınlık ilişkileri üzerine kurulu bu iki farklı sosyal gruptan kadının aynı evde buluşmaların doğan işçi/işveren etkileşiminin en somut örneğidir.

İki farklı sosyal gruptan kadının yaşadığı bu etkileşim "aynı sofrada olmak" ile aralarında ortaya çıkan sınıfsal farklılıkların yansıtıldığı farklı bir alanı oluşturmaktadır. Aynı sofrada beraber yemek yemek genellikle gündelik ev işçisi kadının kendini patron

kadın ile bir tutmasına, eşit ve insani bir ilişkinin kurulduğunu hissetmesine neden olurken, işveren kadın bunu bir lütuf ve zorunluluk olarak görmektedir. Gözlemlerime dayanarak bunun ilk nedeni para ile iş yaptırması, işçi-işveren ilişkisini bozmadan, sınırları aşmadan evin idamesinin sürdürülmesidir, ikinci nedeni ise gündelik ev işçisi kadının farklı sosyal sınıf ve alt bir kültürden gelmesidir. Bu farklı kültürün eve hakim olması ve ev sahibi kadının bir iktidar savaşı ile hanesini koruma çabası ile üstünlük taslama ve evin hakimiyetini kaybetmek istememesinden doğar.

Katılımcılardan gündelik ev işçisi Nur'un yaşadıkları bu duruma örnek olmaktadır:

> "…bak kaç yıldır beraberiz. 3 ev taşıdım buraya kadar. Dolaptaki çorabına kadar bilirim hepsini. Ama iş yemeğe, içmeye gelince bi garip oluyor benim ki (patron). Hele var ya bir misafir gelsin hiç yanıma uğramaz. Anca ayda yılda bir canı sıkkın olacak ki sabah kahvaltıya yanıma insin. Aman ne bileyim bi cins işte bu kadınlar. Yediğin yemeği ben yapıyorum. Sen benle o yemeği yemiyorsun komik vallahi." (Nur, 47 yaşında, G.K).

Bir diğer katılımcı ise aynı sofrada beraber yemek yemeyi farklı yorumlamaktadır:

> " Aman kalsın ya. İnsanın boğazına dizerler yemeği. Sanki ben çatal bıçak kullanmayı bilmiyorum. Gözünün ucuyla takip eder beni. Bazen de lokmamı sayıyor gibi geliyor bana ya. Bak kız doğru söylüyorum. Hani yeter yediğin kalk işe devam et diye. Ay duyanda oraya saraya dinlenmeye gidiyoruz sanır. Yediğim zaten bi kahvaltı. Belki bazen yemekler pişene kadar bi köşede iki lokma atıyosam ağzıma o." (Leyla, 38 yaşında, G.K).

İş ilişkileri karşılıklı olarak hizmet talep eden ve hizmet veren şeklinde olsa da birinin evinin diğerinin işi olması burada toplumsal öğretileri devreye sokmaktadır. Benzer şekillerde gündelik ev işçisi kadınların çocuklarına ve evin diğer işlerine karışmalarını istemeseler bile ev sahibi patron kadınlar, evde olmadıkları her an evin tüm sorumluluğunu çalışan kadınlara bırakmaktadırlar. Ev sahibi kadınlar, gündelik ev işçisi kadınlarla aralarında bulunan sınıf eşitsizliklerini bu gibi durumlarda görmezden gelmektedirler. Diğer zamanlarda hane içerisinde farklı bir kültürden ve sınıftan gelen kadınları bir tehlike olarak görmektedirler. Ancak zamanla işçi ile işveren arası kurulan bağ sayesinde her iki kadınında birbirinin kültürüne alışmasıyla birlikte gerilimli kadınlık ilişkilerini hafifletmektedir.

3.3.1. Karşılama ve Hitabet: "Hanım mı, Abla mı?"

Görüşülen katılımcı gündelik ev işçisi kadınlar ile ev sahibi kadınlar arasında görülen farklı sosyo-ekonomik koşullara sahip olma, sınıfsal ayrılıklar ve işçi/işveren ayrımından gelişen ilişkilerde kapıda karşılama ve hitabet önemli bir yer tutmaktadır. Araştırmada yapılan gözlemlere dayanılarak, bu iki sınıftan kadın arasında üç farklı hitabet türü tespit edilmiştir. İlk hitabet şekli şudur; Gündelik ev işçisi ev sahibine "abla" diye hitap etmekte ve ev sahibi gündelik ev işçisine ismiyle veya "hanım" diyerek hitap etmektedir. Burada yaşa dayalı bir hiyerarşi düzeni kurulmaktadır. Gündelik ev işçisinin yaşının patrona oranla daha küçük olması patronun bir "abla" olarak değerlendirmesine neden olmaktadır. Örneğin:

> " Şöyle bir durum var çoğu çalıştığım patronum benden büyük. Ağız alışkanlığıyla arada abla/abi dediğim oluyor elbette ama hiç yabancılamazlar bu durumu. Hanım demeye özen gösteriyorum, misafir falan gelirse onların yanında abla dememek için. Ama abla benim için." (Zeynep, 38 yaşında, G.K).

İkinci hitap şeklinde ise ev sahibi gündelik ev işçisinin yaşını önemsemeksizin "abla" diye hitap etmekte ve gündelik ev işçisi kadın ise ev sahibine "hanım" diye hitap etmektedir. Bu hitap şekli daha çok uzun yıllardır birlikte çalışılmasından kaynaklı samimiyet ve güven duygusunun ağır bastığı iletişim biçimidir. Bazı katılımcılarda gündelik ev işçisinin yapmış olduğu mesleğe ve ona yüklenen sorumlulukların karşısında ev sahibi kadının minnettarlığını göstermek için bu hitap biçimini kullandığı görülmektedir. Örneğin:

> " Benim ki bana karışık seslenir. Öyle belli bir şeyi yoktur. Aa bak aslında nasıl biliyor musun, aslında işine geldiği gibi seslenir demem daha doğru olur. Diyelim ki ben onun dolap içlerini topladım, ayakkabıları düzenledim. Dolabı açıp görsün aaa ablaaacımm ellerine sağlık çok güzel olmuş der teşekkür eder. Ama oldu da diyelim ben bi köşeyi atladım. Ya da bir bluz kaldı ütüde. Hemen akşama mesaj çeker. Gökçe hanım lütfen yukarıda ütü kalmasın diye…" (Gökçe, 37 yaşında, G.K).

Bir diğer örnek ise:

> "Biz böyle alıştık kızım. Başladım başlayalı o bana abla der, ben ona hanım." (Gamze, 47 yaşında, G.K).

Üçüncü hitap şekli ise gündelik ev işçisi kadın ve ev sahibi patron kadının her ikisinin de birbirlerine "hanım" diye hitap etmeleridir. Bu şekilde her iki kadında

aralarına sınır koyarak birbirlerinin alanına geçmelerine izin vermemektedirler. Örneğin:

> “ Aaa bak orda kesin çizgim vardır benim. Ne o bana saygısızlık etsin, ne de ben ona. O hanım olduğu kadar bende hanımım.” (Kader, 40 yaşında, G.K).

Bu farklı hitabet türleriyle aralarında bir sınır oluşturarak mekanın yani evin sahibinin kim olduğunu belli etmek istemektedir ev sahibi patron kadınlar. Gündelik ev işçisi kadınlar ise genelde patronlarının onlara karşı tavırlarını gözlemlemektedirler. Gözlemlerden sonra patronun samimiyetine ve onlara karşı yaklaşımlarına göre davranmaktadırlar.

Karşılıklı hitabetin yanı sıra gündelik ev işçisini iş yerine girerken kapıda karşılamada her iki kadın arasında sınırlı ilişkilerin kurulduğunu göstermektedir. Araştırma sonrası yapılan gözlemler, her kültür ve meslekten ev sahibi kadının yardımcısını yani gündelik ev işçisini karşılamasının farklı olduğunu göstermektedir. Bu farklı karşılama biçimleri, gündelik ev işçisi kadın ile ev sahibi patron kadın arasındaki ilişkilerin başlangıç noktasıdır.

Kapıda karşılamadan başlayan etkileşimler, hitabet, birlikte yemek yeme ve iş yaptırma şekillerini etkilemektedir. Çoğunluğu sabahları evde olmayan ev sahibi kadınlar gündelik ev işçileri ile karşılaşmamaktadır. Burada ilişkiler hiç karşılaşmadan telefon ve notlarla evi yönetmekte değin bir yelpazede yer almaktadır. Bunların arasında, gündelik ev işçilerinin en çok çalışmayı tercih ettiği ev sahibi profilidir. Ev sahibi kadınların sürekli evde olmaları, onların gündelik ev işçilerinin işlerine karışmalarına ve yapılacak olan işlerin aksamasına nende olmaktadır. Daha az görülen karşılama biçimleri ise umursamaz ve mesafeli olan hitaplar ve her gün kapıda öperek karşılamaktır. Gündelik ev işçileri umursamaz ve mesafeli olan ev sahiplerini şöyle anlatmaktadırlar:

> “Sabah gittiğimde genelde salonda olur. Duyar benim geldiğimi ama ben kahvaltı tepsisini önüne koyana kadar günaydın demez. Sanki ağzı aşınacak.” (Ece, 36 yaşında, G.K).

Başka bir katılımcı ise şöyle söylemektedir;

> “Ben sabah gitmişim, yeni gün, sağlıklı uyanmışım, çocuğu okula göndermiş gelmişim işe. O bir kalkar akşamsan sabaha kadar duvar sildi sanarsın. Mahkeme duvarı gibi bir surat, ne bir günaydın var ne bir selam. Ama işim

> düşünce canımlar cicimler havada uçuşur sabahlar…" (Perihan, 39 yaşında, G.K).

Diğer yandan görüşülen gündelik ev işçileri arasında patronları ile samimiyet kurmuş olan küçük bir grup da bulunmaktadır. Bu samimiyet genelde patronların yaşının gündelik ev işçilerinden büyük olanları arasında görece daha yaygındır. Örneğin:

> "Biliyosun benim patroncum (67 yaşında), her sabah beni bahçe kapısında karşılar. Her sabah dedimse anla sen işte. Birlikte kahvaltımızı yapar, kahvemizi de içtikten sonra ben derim artık, hadi patroncum bana iş sana keyif vakti…" (Seda, 44 yaşında, G.K).

Gündelik ev işçileri ve ev sahibi kadınlar arasında yaşanan bu etkileşimler var olan sosyal sınıf ayrılıkları, kültürel farklılıklar ve cinsiyet temelli eşitsizliklerin sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu etkileşimler her iki kadının birbirlerini farklı yorumlamalarına ve birbirlerini kadınlıkları üzerinden değerlendirmelerine neden olmaktadır. Birbirlerine karşı hitap şekilleri aralarında ki kurulacak olan hiyerarşik düzenin bir yansımasıdır.

3.3.2. Karşılıklı Güven İlişkisi: "Anahtar Teslim Etme"

Yapılan görüşmelerde karşılıklı güven ilişkisinin her iki kadınında deneyimlerine bağlı olarak değişiklik gösterdiği görülmüştür. Ev sahibi patron kadınların daha önceki işçi çalıştırma deneyimleri bu konuda belirleyici etkendir. Gündelik ev işçisi kadının da karşı tarafa sağlamış olduğu güven ve iş ahlakıyla birlikte bu ilişki kurulmaktadır. Kendisine anahtar teslim edilen gündelik ev işçisi kadınlar bu durumun hemen olmadığını, aradan belki yılların geçmesi gerektiğini ve sözde bir aile ilişkisi kurulduktan sonra anahtarların komple tesliminin sağlandığını belirtmektedirler. Gündelik ev işçisi kadınlar kurulan bu sözde akrabalık ilişkisinin sahte olduğunun farkında olduklarını ve tamamen ev sahibinin kendini güvende hissetmek için kurulmuş bir düzmece olduğunu belirtmektedirler. Ev sahibi patron kadınların çoğunluğunun başına gelen yabancı uyruklu çalışanlar tarafından cana ve mala gelen zararlardan dolayı bu şekilde kendilerini korunma yöntemi geliştirdiklerini belirtmişlerdir. Örneğinbir katılımcı şu ifadeleri kullanmıştır:

> "Bahsettiğim gibi ben haftada üç gün geliyorum buraya. Bazen sabah sekiz gibi geldiğim oluyor. Ee şimdi onlar uyuyor kadın kalkıp bana kapı mı açsın. O yüzdene evin bi kopya anahtarını verdiler bana. Ama sadece anahtar verdiler.

> Alarm şifresini falan bilmiyorum o zamanlar. Çocuklar içinde bi yatılı kadın vardı evde. Hem çocuklara bakardı hem de akşamdan işte sağda solda bir şey kaldıysa onu toparlardı. Bi gece gizli gizle eve adam almış. Pis günahı üstüne ne oldu bilemem ama kadını kovmuşlar. İki gün sonra ben gittim. Aa bi de ne yapsa beğenirsin? Anahtarımı elimden aldı. Alsın evi sonuçta ama benim işim kalacak. Sabah erken gelemicem. Sonra dedim ya sabır elbet düzelir bu işler. Şimdi onlar kapıyı bacayı açık bırakıp gidiyor ben peşlerinden kitleyip, alarm kurup gidiyorum." (Feyza, 44 yaşında, G.K).

Evin anahtarının teslim edilmesi konusunda farklılık gösteren ev sahipleri de bulunmaktadır. Örneğin, ilk tanıştıkları gün evin anahtarını teslim eden ev sahibini anlatan katılımcının olduğu gibi:

> "10 yıl falan önceydi heralde buraya başladığım zamanlar. Yeni işsiz kalmıştım. Eski patronlarım yurt dışına taşındıkları için çıkmıştım. Dedim bir süre dinleneyim. Bi arkadaşım aradı işte beni dedi haftada 3 gün birini arıyorlar gelir misin diye. Bende kalktım o gün hazırlandım ve gittim hemen. Beni kapıda karşıladı, öpüştük, selamlaştık. Evi gezdirdi. Ailemi sordu. Çocuğumun olması önemliymiş onun için. Sonra tamam hadi sen bugün evde takıl biraz sağı solu öğren dedi. Bi de sana zahmet akşama biraz yemek yap bize. Yardımcımız bizi terk ettik sefil olduk dedi. Anahtarı elime tutuşturdu, yarın sabah 9 da gel başla dedi. Kapıyı çekti çıktı. O zan dondum kaldım kapının önünde. Saat öğleden sonra. O saatten sonra evde iş yetişmez. Kimlerdir, nerelerdedir bilmediğim bi ailenin evinde kaldım öylece…" (Damla, 40 yaşında, G.K).

Gündelik ev işçilerinin ilk temizliği gördükten ve beğendikten sonra da anahtarı teslim eden ev sahipleri de bulunmaktadır. Burada kurulan işçi-işveren ilişkisinde çalışma mekanı standart bir iş yeri olmadığı için daha çok güven ilişkisi esas alınmaktadır. Her iki kadın içinde güven temel meseledir. Gündelik ev işçisi kadınlar tıpkı ev sahibi patronlarının onlardan korktuğu gibi korkmaktadır. Bu korkuyu açıkça belli etmeseler de onlarda tedbirli davranmaktadırlar. Örneğin katılımcılardan biri bu durumu şöyle ifade etmiştir:

> "Ayol tabi ki onlar bize güvendiği kadar biz de onlara güvenmek zorundayız. Nerden bileceksin ki onların bi psikopat çıkıp çıkmayacağını? Ya ağzına dayasa bi pamuk, sonra kesse seni kıtır kıtır? Kim bilecek? Kim duyacak koskocaman evde?" (Zeynep, 38 yaşında, G.K).

Karşılıklı güven ilişkisi kurulmasından sonra kendine anahtar teslim edilen evlerde gündelik ev işçisi kadınlar temizlik kıyafetlerini çalıştıkları evlerde bırakırken, günlük ve geçici gittikleri evlerde ise eşyalarını yanlarında taşımaktadırlar. Eşyalarını çalıştıkları evde bırakmak, gündelik ev işçisi kadınların o evlere kendilerini ait hissetmelerine neden olmaktadır. Her gün kendi evlerine gider gibi anahtarla içeri girip, kendilerine ait odalarda iş kıyafetlerini değiştirip işe başlamaktadırlar. Bütün katılımcı

gündelik ev işçisi kadınların yüksek güvenlikli site içerisinde çalıştıkları evlerde kendilerine ait özel alanları yani odaları vardır. Üst gelir grubunda olan ve evlerini ona göre seçen ailelerde bu durum sosyo-ekonomik durumlarının doğal bir getirisidir. Sınıf eşitsizliğinin mekan içerisinde bir yansımasını oluşturmaktadır. Ev içerisinde kullanılabilecek ve kullanılamayacak alanlar belirtilmektedir. Böylelikle hane içerisinde gündelik ev işçisi kadın evin bir parçası olmaktan çok bir yabancı gibi konumlandırılmaktadır.

3.3.3. Aidiyet Duygusu: " Biz bir aileyiz yalanı"

Ev sahibi patron kadınlar ve gündelik ev işçisi kadınlar aralarındaki ilişkinin boyutuna ve çalışma süresinin uzunluğuna göre değişen bir konudur. Genellikle bir yabancının düzenli olarak evde belirmesi, bir aile veya akrabalık teriminin kullanımıyla doğallaştırılır (Özyeğin, 2012, s. 74). İki kadın arasında yaşanan etkileşimde hitabetin önemi ortaya çıkmaktadır. Evde gerçekte bir yabancı olan gündelik ev işçisi kadını "abla" ya da "kardeş" olarak tanımlamak, yaşanabilecek olası gerilimleri engeller. Gündelik ev işçisi kadının evi daha çok benimsemesine neden olurken, ev sahibi patron kadın ise samimiyetten doğan stratejiler ile evin idamesini sağlamaktadır.

Söz konusu aktörlerden birinin "evinin" diğerinin "işi" olması iki farklı kadın arasında kurulacak olan işçi-işveren ilişkisi arasında keskin çizgilerin çizilememesine neden olmaktadır. Gündelik ev işçiliğinde belirli bir görev tanımının bulunmaması, ev sahibi patron kadının evde yokken tüm sorumluluğu gündelik ev işçisine devretmesi, her iki kadınında ev içerisinde roller arası geçiş yapmasına neden olmaktadır. Ev hizmetinin kuralları ve normları, evin, iş yerinin aksine, kişisel ve özel ilişkiler tarafından yapılandırır. Böylelikle, "aile" iş ilişkilerinin yaşanmasına aracı olan bir simge haline gelir (Özyeğin, 2012, s. 74). Bu olayı aile ilişkileri kimi zaman çalışan kadının dertlerini dinleyen ev sahibi yaparken, kimi zaman ev sahibinin derdini dinleyen gündelik ev işçisi kadın olabilmektedir. Bu konu üzerine yöneltilen "sözde aile ilişkisi çerçevesinde gerçekleşen konuşmalar sonucunda birbirinizden bir yardım talebiniz oluyor mu?" şeklinde bir soru sorulmuştur. Bu soruya karşılık katılımcılardan biri- katılımcılar arasındaki yaygın bakış açısını yansıtan- şu ifadeleri kullanmıştır:

> "Bir kahve molasına sıkıntımızı sığdırıp sonra işimize kaldığımız yerden devam ediyoruz" (Büşra, 50 yaşında, G.K).

Patronlarının maddi bir yardım yapmamak için, maddi sorunlardan kaçtıklarını belirtmişlerdir. Aslında gündelik ev işçisi kadınların maddi bir beklentilerinin olmadığı ancak sorulunca her insan gibi anlatmak istediği sorunlarının olduğunu belirtmişlerdir. Ev sahibi patron kadınların sırf kendilerinden maddi güçleri daha iyi durumda olduğu için onları bu şekilde yargılamaları konusunda kırılmaktadırlar.

Patronlarının onlardan kimi zaman ailevi konulardan dolayı yardım istediklerini belirten işçi kadınlarda olmuştur. Bu durumu nasıl değerlendirdiklerini sorduğumda ise katılımcılardan biri şöyle demiştir:

> "Kimi zaman bizden bile acınacak durumdalar. Bu kadar paranın içinde ne arayanı var ne soranı. Bir kızı bir torunu var. Ben arayıp onlardan rica ediyorum ve anneleriyle benim sayemde bir iki cümle konuşuyorlar." (Didem, 41 yaşında, G.K).

Patronların da maddi sıkıntılar yaşayıp maddi gücü iyi olan gündelik ev işçisinden yardım istediği örneği ile karşılaşılmıştır. Katılımcılardan Hazal bu durumu şöyle anlatmıştır:

> "Benim patronun acil paraya ihtiyacı oldu. Yanımda konuşuyorlardı. Bende kahve yapıp yine oturdum dinledim onları. Kimi aradılarsa yok dendi. Dedim abi kalk gidiyoruz bankaya. Benim damat bankacı ona telefon ettim. Bağlı olduğu bankadan bana o gün 150 bin TL kredi verdiler. Bir süre maaş bile almanda çalıştım ama onlar kendilerini toparladılar, oğulları geldi. Ailecek ayaklandılar. Sonra benim krediyi ödedik tek seferde birikmişlerimi de aldım." (Hazal, 54 yaşında, G.K).

Ev sahibi patron kadınlar her ne kadar kendi aile dertlerinden bahsedecek, anahtarlarını teslim edecek, evin idaresini gündelik ev işçisi kadına teslim edecek kadar yardımcılarına güvendiklerini gösterseler de çalışanlarını bir kadın, bir insandan çok para ile iş yaptırdığı, emeğini satın aldığı bir meta olarak görmektedirler. Gündelik ev işçisi kadınların sosyo-kültürel geçmişine bakmaksızın, yaptığı işin bir iş olmasından çok daha ötesinde alt sınıftan bir insanla muhatap olma, aynı ortamda bulunma olarak algılamaktadırlar. Bunu da çalışanlarına yansıtmaktadırlar. Bu yansımalar kendini zaman zaman kaybolan eşyalar üzerinde, kirli kalan ya da unutulan yerler üzerinde göstermektedir. Burada kurulan sözde aile ilişkisi, gündelik ev işçisi kadınların bu ilişkiye karşı "biz bir aileyiz yalanı" ile kendilerine geldiklerini, daha sonrasında ise bu aileyi tek bir sözle yıkabildiklerini belirtmişlerdir. Bu durum gündelik ev işçisi kadınların işlerine karşı yabancılaşmalarına neden olmaktadır.

3.3.4. Duygular: "Paylaşılan Sadece Eşyalar Mı?"

Gündelik ev işçiliğinde, ev sahibi kadının kullanmadığı eşyalarını paylaşması beklendiği gözlemlenmiştir. Eşya paylaşmak ve beklentiyi yaratanlar yine ev sahibi kadınlardır. Birinin evinin bir diğerinin işi olması alışıldık iş anlayışının dışına çıkılmasına neden olmaktadır. Bu alışkanlık nedeniyle genellikle bir üst sınıfa ait olan ev sahibi kadından olası bir eşya paylaşımı beklendiği gözlemlenmiştir. Ancak görüşülen gündelik ev işçisi kadınların, ev sahiplerinden böyle bir beklentilerinin bulunmadığını ancak çevrelerinde böyle bir beklenti içerisinde olan gündelik ev işçisi arkadaşlarının olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların büyük çoğunluğu bir başkasından eşya almaya ihtiyaç duymadıklarını, maddi özgürlükleri ve imkanları dahilin de istediklerini alabildiklerini belirtmişlerdir. Ancak ev sahibi kadınların bir zorunluluktan çok samimiyete dayanarak eşyalarını paylaşmasının normal bir durum olarak görülmektedir. Böyle durumlarda gündelik ev işçisi kadınların, eşyaları kabul ettikleri gözlemlenmiştir. Bu durumun tersi ise gündelik ev işçisi kadınları yaralamaktadır. Örneğin katılımcılardan ikisi bu durumu şöyle yorumlamışlardır:

> "Bizim işte böyle eşya vermek çok görülen bir şeydir patronlar arasında. Ama sanma ki hepsi böyle paylaşıyor."(Gökçe, 37 yaşında, G.K).

> "Benim patronun boyu kısa. Mesela öyle bir çanta almış ki kadının ayaklarına geliyor resmen. Bana dedi sen uzunsun. Hem sende daha güzel durur diye. Bende kabul ettim. Teşekkür edip öptük birbirimizi ancak burada çalıştığım o diğer patronum olsa insanın böyle yüzüne baka baka aşağılayarak veriri. Bana yapamaz öyle şeyler. Aramız serindir böyle durumlarda ama diğer kadınlara yaptıklarını biliyorum." (Gözde, 35 yaşında, G.K).

Gündelik ev işlerinin doğasında bulunan işverenin işçisi ile eşya paylaşımı, söz konusu iki aktör arasında bir tür sanal akrabalığın kurulmasını da sağlamaktadır (White, 2015). Katılımcı ev sahibi kadınlarda ve gündelik ev işçisi kadınlarda eşya paylaşımı ve bir tür sana akrabalık ilişkisi (White, 2015) kurulması daha çok yaş ve tecrübeye dayalıdır. Örneğin katılımcılardan yaşları elli ve üzeri olan gündelik ev işçileri ile yaşları otuz ve üzeri olan gündelik ev işçileri arasında bu davranış yaygın görülmektedir. Katılımcılar arasında yaşı elli ve üzeri olanlar, genellikle çalıştıkları evlerde on yılı aşkın süredir çalışmaktadır. Bu durum sonucu aralarında yaşanmışlıkların getirdiği bir tür akrabalık ilişkisi doğmuştur. Bir diğer açıdan ise yaşı otuz ve üzeri olan bazı katılımcılar da ev sahiplerinin yaşının onlara oranla büyük olmasından doğan bir diğer ilişki türü mevcuttur. Ancak büyük çoğunluğu oluşturan

yaşı kırk ve üzeri olan katılımcılarda daha önceki deneyimleri sonucunda patronlarıyla bu tür ilişkilerden kaçınmaktadırlar. Çoğu kırıklı yaşlarında olan katılımcıların ev sahibi patronlarının yaşları da birbirine yakındır. Bu yakınlık aynı ev içerisinde iki kadının sınıfsal çatışmalarının daha gözle görülür şekilde yaşanmasına neden olmaktadır. Eşya paylaşımı buna örnek olarak gösterilebilir:

> "Aman aman onların bir tek çöpüne bile ihtiyacım yok. Ben çalışır kazanırım. Alnımın akıyla da gider ne istiyorsam alırım." (Özlem, 44 yaşında, G.K).

Bir diğer katılımcı ise şöyle demiştir:

> "ay yok kalmadık onların malına. Ben ablamın bile eskisini giymedim. Bir de onların mı eskisini giyeyim. Bi de çocuğuma giydireyim?" (Pınar, 42 yaşında, G.K).

Katılımcılardan Pınar ve Özlemin aksine görüş bildiren gündelik ev işçileri de vardır. Örneğin bir katılımcı şöyle demiştir:

> "Ederim ederim. Sonuçta kaliteli ve pahallı mallar. Ha öyle çula çaputa bakmam. Alıp eve getirmem ama derim ki başka garibanın ihtiyacı varsa alır gelirim. Öyle her aldığımda kendime değildir yani. Eşime, dostuma, komşuma vs. vs. gibi anla işte." (Nejla, 43 yaşında, G.K).

Benzer bir biçimde başka bir katılımcı ise şu ifadeleri kullanmıştır:

> "Ederim niye etmiyim hem çoğu kaliteli hem de işime yarıyorsa alırım tabi ki." (Didem, 41 yaşında, G.K).

Ev sahibi patron kadınlar hitap şekilleri, eşya paylaşımı, para yardımı ve kurulan sanal akrabalık ilişkileri ile gündelik ev işçisi kadınların eve bağlılığını arttırmaktadır (Özyeğin, 2015). Evlerini güvenle teslim edebilmek, gündelik ev işçisi kadının görevi olmayan işleri ondan talep edebilmek ve yeri geldiğinde hem zamanından hem de emeğinden ödün vermesini beklemektedirler.

> "…geçen benim kıza yolladığı kıyafet setini anlattım işte. Biliyor mezuniyeti yaklaştığını. Ayakkabısından çantasına düzdü benim kızı. Ama ben biliyor o sevmeyeceği eşeğin önüne ot koymaz. Daha haftası dolmadan bana dedi ki bizim Bodrumdaki evi N. İle gidip bi elden geçirseniz ya. Ben yemek, yol, gün paranızı vericem. Ama sizden başkası girmesin o eve dedi. Şimdi güzelim gelde hayır de. Nasıl diyebilirsin ki? Belliydi böyle olacağı ama kızın çok beğeneceği tarzda kıyafetti. Bende alırım istediğini ama ister istemez bizim patronun markası ile yarıştıramazdım. Valla bende mecbur kabul ettim." (Gamze, 47 yaşında, G.K).

Sınıfsal farklılıkların ilişkilere yansıyan boyutunda ise kimi ev sahibi patron kadın eşyalarını çalışan gündelik ev işçisi kadına verirken aralarında bulunan sınıfsal farklılığı vurgulamak için kullanmaktadır. Ekonomik özgürlüğünü elinde bulunduran gündelik ev işçisi kadınlar yapılan bu kötü niyetli davranışları kabul etmemektedirler. Katılımcılardan biri şu sözlerle ifade etmiştir:

> "Bizi o eski zaman pazen etekli kadınlarla karıştırıyorlar. Bak ben kimsenin eskisini giymem demiyorum. Biz öyle büyüdük. Eşya kıymeti biliriz. Benim kızın eskisini ablamın kızı giydi. Onun oğlunun ki benim oğluma geldi. Ama konu eski yenide değil. Kafa meselesi, kalp meselesi. Bak bunlar gerçekten kötü kalpli bir insanın yapabileceği şeyler. Zaten sana vermeye niyeti olan kadın güzellikle gelip, gel beraber bakalım, istediğini al. Almak istemezsen anlarım seni diyor. Bu bende ki ne yapıyor. Getirip yanıma doğru atıp, ayyyy canımmm sen giy bunuuuu. Bir de ağzını burnunu eğe eğe. Bende ayağımla ona geri ittim. Yok ben giymem ama istersen yer bezi yaparım diye. Haddini bilecek. Onun karşısında önce bir insan var. Bir anne var kadın var. Ama ondan sonra var ya kızım bir daha asla öyle bir şey yapamadı. Ben bazen beğenmediğim tişörtlerini ay bunlarda yer bezi gibi dolapta ne işi var diye laf sokuyorum…" (Kader, 40 yaşında, G.K).

Gündelik ev işlerinde çalışan işçi kadınların bu davranışlar karşısında verilen eşya ya da ücret gibi metaları kabul etmemeleri onların işverenlerine karşı bir direnme şeklidir. Verilenler karşısında minnet borcu hissetmeden sadece görevlerini yapıp, paralarını alıp, çıkıp gitme özgürlüğüne sahip olmaktadırlar. Bu özgürlük gündelik ev işçisi kadınların ev sahibi patron kadınları, cinsiyet temelli kadınlıkları üzerinden yargılamalarına neden olmaktadır. Gündelik ev işçisi kadınlar kendilerini çalışan, para kazanan, aile geçindiren ve nihayetinde kendi ev işlerini yapabilen kadınlar olarak kendilerini tanımlarken, ev sahibi kadınlar ise para ve eşya vererek evinin işini yaptıran kadınlar diye tanımlamaktadırlar. Bu bağlamda bir katılımcı şu ifadeleri kullanmıştır:

> "Bırak sen allasen ya. Biz olmasak bunlar pislik içinde yaşarlar. Ne yemek yapmasını bilir, ne ütü yapmasını bilir. Eline doğru dürüst toz bezi almışlığı yoktur ama sana gelir ben şöyle temizim lütfen burayı bir daha atlamadan yap der. En güldüğüm ne biliyor musun kızım. Bak anlatayım sana. Akşama misafiri gelecek diye beni bir gün evvelden çağırdı. Ben temizliği yaptım. Sonra onla alışveriş listesini belirledik o gitti geldi. Neyse uzatmadan anlatayım. Ertesi gün oldu işte misafirin geleceği gün. Ben sabahtan yine ve derle topla, sofrayı hazırla, gümüşleri çıkar vs. sonra girdim mutfağa. Akşama garson çağırmış eve servisleri o yapacakmış. Garson olan adam da A. abi burada bilindik biridir. Benim yaptığım yemek ve temizlik üzerinden bütün akşam misafirlerine kendini övmüş. Garsonun işi nedir getir götüğr değil mi? Heh işte bak esas konuya geliyorum. Sen madem bu kadar hamarattın, temizdin, titizdin. O zaman neden garson tuttun? Heee misafirlerinle iyi vakişt geçirebilmek içinnn. Tamam onu anladım. Pekiiii sen madem o kadar temizdin di mi kızım? Titizdin di mi kızım?

> Peki o zaman ben 2 gün sonra gelicem oraya bunu da biliyorsun. O zaman o sofrayı neden toplamadın? Gümüşleri neden yerleştirmedin? Kızım o koca misafirin pisliği 2 gün öylece beni beklemiş. Ha bizim ki hanım yai kadın ya yapaydı madem çok biliyordu…" (Gamze, 47 yaşında, G.K).

Gündelik ev işçisi kadınlar, ev sahibi patron kadınlar ile yaşadıkları sınıfsal farklılıkları ve ekonomik koşulların farkındadırlar. Bu farkındalık ile geleceklerini şekillendirmeyi tercih etmektedirler. Örneğin, kiradan kurtulup kendilerine ait bir ev ve araba almak, geleceklerini garanti altına alan emeklilik hakkına sahip olmak ve çocuklarının en iyi eğitimleri alıp kendi ekonomik özgürlüklerine sahip olmalarını istemeleri, geleceklerini daha iyi bir gelecek için yapmaya çalıştıkları şeylerden bazılardır.

3.4. GÜNDELİK EV İŞÇİSİ KADINLAR ARASINDA FARKINDA OLMADIKLARI SINIF BİLİNCİ VE İLİŞKİSEL AĞ

Gündelik ev işçiliği Türkiye'de emeğin, enformel sektörün içinde en savunmasız ve sömürüye maruz bırakılmış iş kolunu oluşturmaktadır (Ecevit, 1990; Toksöz, 2017). Çalışanların kayıt altına alınmaması, dağınık çalışmaları ve örgütsüz olmaları gündelik ev işçilerini ataerkil emek ilişkileri içinde savunmasız bırakmaktır. Ataerkil emek ilişkileri yanı sıra üst ve orta sınıfa mensup kadınların, bir başka kadının emeğini ücret karşılığında talep ederken, bu emeği kayıt altına almayarak bir de kapitalist emek sömürüsü ve cinsiyetçi ayrıma maruz bırakılmaktadırlar. Gündelik ev işçilerinin "iş yerleri" bir başkasının "evidir". Bu yüzden formel çalışma koşullarında karşımıza çıkan, kişisel ilişkilerden büyük ölçüde yalıtılmış bir işyeri ortamı ve sabit bir görev tanımı yoktur. Bu yoksunluk işin kayıt altına alınmamasıyla birlikte, güvencesiz işler haline gelmektedir. Kayıt altında olmayan ve güvencesiz hale gelen gündelik ev işçiliğinde bu durum işçi kadınların kendi geleceklerini garanti altına almak adına başka iş yerlerinde kendilerini sigortalı çalışan olarak göstermektedirler. Gündelik ev işçisi olarak kayıt dışı çalışmaktadır ve piyasa içerisinde gündelik ev işçisi sayısı bu yüzden belirlenememektedir. Ancak gündelik ev işçisi kadınlar tanıdıkları vasıtasıyla hiç çalışmadıkları yerlerde kendilerini sigortalı gösterebilmektedirler ya da kendileri isteğe bağlı sigortadan yararlanmaktadırlar.

Görüşülen katılımcı gündelik ev işçisi kadınlar arasında işin sürekliliği ve güvencesinin olması için aralarında farkında olmadıkları bir sınıf bilincinin olduğu gözlemlenmiştir. Bu farkında olmadıkları sınıf bilinci ve aralarında kurdukları ilişki

ağları sayesinde çalıştıkları evlerde yapılacak işlerin belirlenmesi ve ücret piyasasının düzenlenmesini sağlamaktadırlar. Genellikle gündelik ev işçisi kadınlar, araştırmanın gerçekleştirildiği alan olan site girişinde, iş çıkışı otobüs duraklarında ve siteye giden servislerde tanışarak arkadaşlık bağı kurulmaktadır. Bu arkadaşlık bağları sayesinde site içerisinde çalışan kadınlar yavaş yavaş birbirlerini tanımakta ve ilerleyen süreçte görüşmeye devam etmektedirler. Kurulan ilişkiler özellikle aynı site içerisinde çalışmalarından dolayı gündelik ev işçisi emek piyasasını düzenlemelerine neden olmaktadır. Ancak bunu bir sınıf bilinci veya bilinçli bir ilişkisel ağ şeklinde yapmamaktadırlar. Katılımcılar bu durumu şöyle aktarmaktadırlar:

> "…işte akşam dönerken falan aynı kapıdan çıkıp yürüyoruz. Hemen hemen hepimizin çıkış saati aynıdır. Diyelim ben şoförle iniyorum merkeze, o sırada durakta bi kadın gördüm. Az çok tanımışlığımda var. Onu da alıyoruz mesela. Sonra oradan eve dönerken falan arkadaş oluyorsun. Eee kızım dile kolay 10 senedir burada çalışıyorum. İster istemez bi çevren oluyor. Yani nerdeyse hepsiyle böyle bir tanışmışlığım vardır." (Feyza, 44 yaşında, G.K).

Bir diğer katılımcı ise şu şekilde ifade etmektedir:

> "…sitede ki işi bi arkadaşım bulmuştu bana. Ona da bi arkadaşı söylemiş. Ben işe başladıktan sonra onla durakta buluştuk, tanıştık. Yolda gide gele tanışıyorsun zaten. Hem anlıyorsun kim temizlikçi kim değil diye(Gülüyor). Baktın durakta kimin beli yan duruyor, gözünün ışığı sönmüş, kim deterjan kokuyor ha anla ki o bizdendir." (Buse, 42 yaşında, G.K).

Gündelik ev işçisi katılımcıların birbirleriyle ilk iletişimleri bu çerçevede kurulurken daha sonrasında bu ilişkileri farklı alanlarda kullanmaya başlamaktadırlar. Örneğin bir gündelik ev işçisi kadın, işsiz kaldığında hemen aynı site içerisinde ona arkadaşlarınca yeni bir iş yeri bulunmakta ya da daha yüksek güvenlikli sitede çalışmamış tanışık olunan başka bir gündelik ev işçisi kadın var ise o piyasa içerisine alınmaktadır. Mevcut ilişki ağları içinde kendi aralarında işi ve adı kötüye çıkmış gündelik ev işçilerini birbirlerine haber vererek çalışmasına engel olmaktadırlar ve patronlarına bu durumu aktararak siteye girişlerine engel koydurulmaktadır. Araştırmanın gerçekleştirildiği yüksek güvenlikli site içerisinde gündelik ev işçiliği piyasası yine gündelik ev işçisi kadınların elinde bulunmaktadır. Örneğin bir katılımcı şöyle anlatmaktadır:

> "Bir tane kadın vardı adını şimdi hatırlayamadım ama tırnakçıymış. Oldu mu şimdi bu dedik. Zaten bizim kadınlar üstten bakmaya çalışıyor bize, bir de üstüne durduk yere adımız hırsıza çıkacaktı. Ondan ona derken kadını uzaklaştırdık siteden. Ya bak sadece bizim aramızda konuşmakla kalmıyor bu

> durum. Mecbur ilk müsait anda patronunla konuşman lazım. Ona en yumuşak dille içerde çürük bir elmanın olduğu ve onunda diğer patron kadınlarla konuşması ve onun içeri alınmaması gerektiğini söylemek lazım. Ama genelde o çürükle bir tutarlar seni ama cesaret edemezler öyle kolay kolay senin yanında dillendirmeye." (Damla, 40 yaşında, G.K).

Gündelik ev işçisi kadınların yaşamış oldukları söz konusu "her sandıkta çıkar bir çürük" olayı yabancı uyruklu kadınlardan ayrı tutulmaktadır. Yüksek güvenlikli sitelerde yaşayan ev sahibi kadınlar, yabancı uyruklu çalışan gündelik ev işçisi kadınları yatılı oldukları ve Türk gündelik ev işçileri tarafından kültürel ve ahlaki açıdan farklı olarak değerlendirilmektedirler. Burada yabancı uyruklu kadınlar konusu ayrı tutulmaktadır ve değerlendirilmede bulunulmamaktadır.

Gündelik ev işçisi kadın işçiler, kendi çıkarlarını korumak için oluşturdukları ilişki ağlarının bir diğer örneğini de gündelik ev işçisi kadınlar patronlarına karşı geliştirmektedirler. İş alanı olan hanede yaşanan olaylar, patronların işçilere karşı davranışları ve ücret konusunda gündelik ev işçisi kadınların başlarından geçen olumsuz deneyimler, bu ilişki ağları aracılığı ile gündelik ev işçisi kadınların arasında yayılmaktadır. Bu ilişki ağları aracılığıyla, sorun yaşadıkları patronların evlerine işçi göndermemektedirler. Örneğin bir katılımcı şunları söylemiştir:

> "Ay bir gittiğim ev vardı ki anlatamam. Ev kedi ve köpek pisliğinden geçilmiyor. İçecek ne su var ne de dolapta bir lokma yemek. Aynı gün hem kapı ister, hem duvar ister. Bunun daha camı var banyosu var mutfağı var. İçerdeki hayvan pisliğinden bahsetmiyorum sana…. Neyse işte oraya bi salak gibi ben gitmişim bir iki kadın daha. Ben ona, o ona derken kadının adı çıkmış. Kimse gitmedi çok uzun süre oraya temizliğe. Artık bahçıvandan istiyormuş yardım. Neyse derken kızı el atmış duruma. Hayvanlar falan azalmış. Bahçeye falan salmışlar. Yine kimse gitmiyordu da artık diğer patronlar bize siz birini bulun bari demeye başlayınca yavaş yavaş gidildi oraya. Gerçi şimdi ne oldu bilmiyorum ama gerçekten en kötü tecrübemdi." (Nisa, 44 yaşında, G.K).

Gündelik ev işçisi kadınlar, çalıştıkları eve ve patronlarına karşı olumlu geri dönüşlerde de sağlanmaktadır. Piyasaya hakim olmaları bu durumu sadece olumsuz yanlarında kullanacakları anlamına gelmemektedir. Örneğin, işten ayrılma durumlarında ya da yıllık izine çıktıklarında yerlerini güvendikleri arkadaşları olan gündelik ev işçisi kadınlara bırakmaktadırlar. Böylelikle olumlu ilişkiler kurulan ev yine güvendikleri birine devredilerek aileyi ve evi korumaktadırlar. Gündelik ev işçisi olan katılımcılardan Perihan, yıllık izne çıkarken "evini" güvendiği bir arkadaşına bıraktığını şöyle anlatmaktadır:

> "Ben aylıkçı arkadaşlar gibi değilim. Yani hani belli günlerim tabi ki buraya bağlı. Anlaşmamız var o kadar ama diğer arkadaşlarım gibi izin yapsam mesela o hafta ya da o gün para alamam. Ama ya insan yoruluyor sürekli bu tempoda iş yapmaya. Kolay değil bizim işimiz, her gün bıktım Allah demeden sil baştan yapıyorum işimi. Kol sinirlerimin sıkıştığı bir dönemde doktor söyledi arada dinlendirmezsen daha kötü olur diye. Benimde tam yeni boşandığım dönemlerdi konuştum evdekilerle(patron), onlarda haklı buldular beni. Ama şimdi öyle bir denk getiriyoruz ki benim bu izin olayımı. Ha bak ama burası için böyle(yüksek güvenlikli site), diğer yerlerde biraz hır gür çıkıyor aramızda. Ne diyordum ben, öyle bir denk getiriyoruz ki mesela onlarda o hafta evde pek olmuyorlar ama yinede yemek içme, evi bi derlemek lazım oluyor. O günlere benim S.'yi (yakın arkadaşı) devreye sokuyorum. Valla ondan başkasına güvenemem. Hem benim gibi titiz kadındır. Yemeği güzeldir. Bizimkileri üzmez, bizimkiler onu üzmez…" (Perihan, 39 yaşında, G.K).

Gündelik ev işçisi kadınlar kurdukları ilişkisel ağ sayesinde çalıştıkları sitenin güvenliğini sağlayabilmenin yanı sıra, ücret ve eleman seçme gibi tüm piyasayı ellerinde tutmaktadırlar. Böylelikle emeklerinin değerini işverenlere karşı koruyabilmekte ve enformel piyasa içerisinde kadın işgücünün değerini koruyabilmektedirler. Ancak piyasanın ataerkil anlayış ilişkileri dahilinde devamlılığını sürdürmesi, kadınların ne kadar emeklerine karşı sahip çıkarlarsa çıksınlar onları kayıt dışı tutmakta ve enformel sektöre hapsetmektedir.

3.4.1. Yasal Hakları Destekleyici Bir Unsur Olarak Gündelik Ev İşçisi Kadınlar Arasındaki İlişki Ağları

Gündelik ev işçiliği piyasasının enformel sektöre ait bir iş kolu olduğu bilinmektedir. Ancak gerek sendikal anlamda diğer kadınların çalışmaları gerekse işçi hakları üzerinden sosyal güvenlik alanında bulunulan talepler doğrultusunda iş piyasası içerisinde iyileşmeler gözlemlenmiştir. Ancak yaşanan bu gelişmeler gündelik ev işçiliği alanında yeterli kalmamakta hatta gündelik ev işçiliğini yasalar kapsamı dışında bırakmaktadır. Türkiye'de ev işleri ve ev işçisi kavramının yerine geçmek üzere ev hizmetleri ve ev hizmetlisi kavramları kullanılmaktadır. 4857 sayılı İş Kanun'unun 4. Maddesine göre, ev hizmetlerinde çalışanlar kanun kapsamı dışında bırakılmıştır (Erdoğdu ve Toksöz, 2013, s. 19). Ancak bu değişimler yaşanırken yasada oluşan boşluklarda belli bir dönem gündelik ev işçileri için bir umut olmuştur. Kurdukları ilişki ağları sürekli değişim gösteren yasalardan yararlanan gündelik ev işçisi kadınlar, birbirlerini bilinçlendirmişlerdir. Örneğin bir katılımcı şöyle demiştir:

> "Bi tane H. Abla vardı. Bi şekilde kendini sigortalı yaptırmıştı iş yerinde. Sonra bu kadıncağız yaşlandı diye işten çıkarmak istemişler. Abla da haklı olarak işsiz kalacağı ve hakkı olduğu için tazminat istemiş. Patron vermem demiş. İş inada binince soluğu işçi mahkemesinde almıştı. Tabi abla bizden olduğu için bize duyurdu ama patronu bizler duymayalım diye elinden geleni yaptı. Bizim patronlar abla il görüşmemizi yasaklamaya kalktı, kadını bize kötülediler. Bizden hem korkuyorlar aslında hem de bizi ezmeye çalışıyorlar. Ben sesimi çıkarmadım. He dedim geçtim ama aklıma çok yattı o iş benim. Bende başladım kendime şahit bulmaya, işten çıkarsam kendimi garanti altına alayım diye…" (Gamze, 47 yaşında, G.K).

Bir başka örnek ise katılımcı Mercan'dan gelmektedir:

> "Bizim yatılı kendini mi şikayet etti yoksa bizimkiler mi şikayet etti orasını bilemem. Aralarında bir pasaport kavgası vardı onu biliyorum ama. Derken kızım bizim evi maliyeciler bastı, yabancı şube bile geldi. Gör ortalık nasıl karıştı. Bizimkiler korkularından beni kuzenim dediler. Çünkü bende sigortasızım. Eee bi de kayıt dışı yabancı kız var evde. Toptan başı yanacaktı. Sonra sonra aramızda konuşa konuşa öğrendim ki o gün ben şikayetçi olsam geriye dönük tüm emeğimin karşılığını alırmışım. Ama benimde işte artık kendime göre güvencem var." (Sevde, 45 yaşında, G.K).

Yüksek güvenlikli site içerisinde yaşanan yabancı uyruklu kadınlar ve peşinden gelen maliye denetimi sayesinde yasal haklarına kavuşan gündelik ev işçisi kadınlarda vardır. Örneğin Pınar gibi:

> "…aslında bana hep diyorlardı Pınar kapı çaldığında elinde bezle vs. kapı açma diye. O gün bende erken çıkacaktım işten. Giyindim hazırlandım. Tam da kapı çıkışımızda çok güzel bir aynamız var. Orda makyajımı yaptım tam kapı arkasından çöpü alıp kapıya yöneldim ki eli evraklı, arkasında polisli adamlar. Çaktırmadan çöpü kapı arkasına bıraktım. Çantamı kapının koluna astım. Seslendim adamlara. İhbar almışlar evde yabancı uyruklu çalışan var diye. Bende evin sahibi benim. Eşim işte, çocuklar okulda. Yardımcımız yok henüz. Gelin evi kontrol edin dedim. Geldiler şöyle bir göz ucuyla bakıp gittiler. Bende teşekkür edip kapıyı kapadım. Ama var ya kızım sana anlatamam. Elim ayağım nasıl titriyor. Nefesim kesildi. Kaldım öyle kapı arkasında. Adamlar aşağı bir inse yatılı Filipinli kadın aşağıda. Bendeki cesarete bak hele sen. Neyse hemen aradım patrona haber ettim. Dedim böyle böyle oldu ve yırttık. Tabi o arada teşekkür ettiler, harçlık verildi. Ama beni en mutlu eden aradan bir ay ya geçti ya geçmedi beni patronumun eşi kendi iş yerinden sigortalı yapmıştı. Karşılıklı minnet borcumuzu ödemiş olduk. Bu sayede benimde dışarıdan ödediklerimde vardı. En azından boşa kürek çekmiyorum şimdi." (Pınar, 42 yaşında, G.K).

Ancak diğer gündelik ev işçisi kadınlar katılımcı Pınar kadar şanslı olamamaktadır. Genel olarak bakıldığında Borçlar Kanunu yani 4857 sayılı İş Kanunu, 2100 sayılı Sosyal Sigortalar kanunu ve 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununu da içine alarak ev hizmetleri, ev hizmetlileri ve ev eksenli çalışanlarını öncelikli olarak yasa önünde kabul etmektedir. Daha sonrasında ise ev hizmetlilerine göre bir sınır

çizmekte ve o sınır içinde onları dışarıda tutmaya yönelmektedir. Cinsel tacizden, iş kazalarından, sosyal sigorta haklarından yasalar ve işveren önünde korumasız bırakılmaktadırlar. Sigortalılık durumları tamamen işverenlerin vicdanlarına kalmaktadır. Uzun yıllar aynı hane ile çalışan gündelik ev işçileri ve hem manevi, bağlılıklarından hem de maddi ihtiyaçlardan dolayı işlerini kaybetmemek için bu haksızlıklara boyun eğmek zorunda bırakılmaktadırlar. Bu zorunluluklar gündelik ev işçisi kadınları ataerkil emek ilişkileri içerisinde kadın emeğinin değersizleşmesine ve kayıt dışı bırakılmasına neden olmaktadır.

3.4.2. Ücret Piyasası ve İlişki Ağları

Araştırmanın gerçekleştirildiği yüksek güvenlikli site içerisinde gündelik ev işlerini tekellerinde bulunduran işçi kadınlar, ücret piyasasını da kurdukları ilişki ağları aracılığıyla belirlemektedirler. Çalıştıkları yüksek güvenlikli site içerisindeki hane villa tipidir. En az üç en fazla beş katlı olan villa tipi çalışma alanları içerisinde oda, banyo, mutfak ve salon sayıları farklılık göstermektedir. Bunlara ek olarak balkon ve teraslarda çalışma alanlarına dahildir. Gündelik ev işçisi kadınların çalışma programları birbirinden farklılık göstermektedir. Bu fark aylıkçı, haftalıkçı ve gündelikçi çalışma süreleri üzerinden belirlenmektedir. İş tanımları aynı ancak çalışma programları farklı olan gündelik ev işçisi kadınların, aylıkçı, haftalıkçı ve gündelikçi olmak üzere ayrı ayrı ücret piyasaları bulunmaktadır. Araştırma kapsamında görüşülen gündelik ev işçisi kadınlar, zamana bağlı olarak belirlenen ücret üzerinden enformel ilişki ağları aracılığıyla gerçekleştirdikleri itirazlar haricinde, sendikal anlamda bir örgütlenme içinde yer almamışlardır.

Yüksek güvenlikli site içerisinde korunan ücret piyasası hakkında görüşleri alınan gündelik ev işçisi kadınların, ücret piyasasını korumalarının en büyük sebebi emeklerinin değeri altında çalışmak istememeleridir. Bu yüzden sosyal güvencesi olmayan kadınların bir de emeklerinin karşılığı olan ücret değerini düşürmek istememektedirler. Örneğin bir katılımcı şöyle belirtmiştir:

> "Aşağısına biz göndermeyiz açıkçası, çünkü çok ihtiyacı da olsa göndersek haa bak ucuza gelenide bulabiliyoruz diyorlar. Zaten yaptığın işi hiç görüyorlar bi de piyasayı aşağı çekip karın tokluğuna o iş çekilmez. Ha karnında pek doymaz ya o ayrı mesele. Yani öyle her gittiğin sana bırak bal böreği bi kuru ekmeği esirgeyen nankörler oluyor. O yüzden enayi miyiz biz bu kadar nankörlüğe bi de piyasayı aşağı çekelim. Ya zaten bak bi de şöyle bak işçi hakkın yok ki

> Türkiye'de bi de piyasayı aşağı çekeceksin. Yok sigorta yapmasın, yok aç bıraksın, oldu bi de ucuza çalışalım valla ne güzel bir dünya." (Zeynep, 38 yaşında, G.K).

Yasalarca sınırları çizilmiş haklara sahip diğer işçilerden farklı olarak, belirli bir iş tanımı ve güvencesi olmayan gündelik ev işlerinde bu durumun yanı sıra alınan ücretin düşmesi riski, gündelik ev işçisi kadınların işlerine karşı tahammüllerinin kalmaması anlamına gelmektedir. Yukarıda sözleri alıntılanan Zeynep şöyle devam etmektedir:

> "Ha bak ne unuttum demeyi. Hadi diyelim zorla piyasanın aşağısına getirtmeye çalıştı diyelim. Tamam diyor kadın gidiyor. Genelde yabancı memleketli olur o gerçi bizden yapan yok mu? Varrr. Evi bi güzel baştan aşağı soyuppp gidiyor. Sonra 200 TL vermedi diye tüm mallarından oluyor." (Zeynep, 38 yaşında, G.K).

Gündelik ev işçisi kadınları meslekleri içerisinde en çok üzen nokta yaptıkları işin görünür olmamasıdır. Buna karşılık olarak ev sahibi kadınlarında yapılan işe karşı bir değersizlik atfetmesi, gündelik ev işçisi kadınlar için oldukça yıpratıcıdır. Örneğin emek ve ücrete ilişkin değerlendirmede patronu ile yaşadıklarını Seda şöyle anlatmaktadır:

> "Yani ev işini basit gördükleri için. Ne yapıyormuşuz ki? Çamaşır, ütü, bulaşık, temizlik aman neymiş ki? Şu, bu, o diye bahsediyorlar. Valla bak o kadar basit geliyor ki onlara. Kendileri oturup bilgisayar başında yaptıkları işi çok büyük buluyorlar, kocaman evin işini yani yüz tanem işine dolanıyorsun onu çok az görüyorlar. Sana verdiği para çok geliyor gözüne, sigortana, iznine dalıyorlar ama aynısı kendi başına gelse ne bileyim bi yükselmesi olmasa, parası yatmasa seyreyle hallerini." (Seda, 44 yaşında, G.K).

Gündelik ev işçisi kadınlar, emeklerinin karşılığını piyasaya göre belirledikleri ve geçimlerini sağlamak için piyasayı sabit tutmaları gerektiğinin önemini vurgulamaktadırlar. Çocuklarını okutan, evin kira ve kredi taksitlerini ödeyen, dışarıdan kendi geleceklerini garanti altına almak için sigortalarını ödeyen birçok gündelik ev işçisi katılımcı vardır.

> "Var tabi, piyasanın, pahallılığın belirlediği bir piyasa var. Yani senin emeğine bakmaz piyasa alabildiğin patates, soğana bakar, kira ödendi mi bakar, faturalar ödendi mi ona bakarlar. Yani şöyle düşün geçen sene marketten peyniri 4 TL ye alırken şimdi 10 TL. Emeğin karşılığın piyasa belirler yani. Yükseltmezse o iş genelde bırakılır ama mecburiyetinin devam ettiği yerlerde 5 TL için bile kavga edersin. O senin suratına bön bön bakar. Yol parası nedir bilmez, aktarmalı vesait nedir bilmezler yani." (Leyla, 38 yaşında, G.K).

Kent içi ulaşımda toplu taşıma aracı kullanan gündelik ev işçisi kadınlar, yemek gibi bu masrafında aldıkları günlük ücrete yansımalarını talep etmektedir. Ancak piyasa içerisinde bu konu bir standarda bağlanamamıştır. Özellikle yol ve yemek ücreti konusunda ev sahibi kadınlar gündelik ev işçisi kadınların taleplerini yerine getirmemek konusunda kararlıdırlar. Gündelik ev işçisi kadınlar ise ücretlerini yüksek tutarak bu durumu dengelemeye çalışmaktadırlar. Yemek ve yol ücretinin dışında gündelik ev işçisi kadınlar tarafından belirlenen ücret piyasasının altında ücret vermeyi talep eden ev sahibi patron kadınlara karşıda direnç göstermektedirler. Örneğin bir katılımcı şöyle demiştir:

> "Yaparız tabi. Baktık ki piyasa altında para istiyor oraya ne birini yönlendiririz ne de biz gideriz. Çünkü bak cidden ağır iş. Senin evinde bir haftada yaptığın işi benden bir günde istiyor. 5 TL için bana laf yapar ama dolabında beş köyün kadınına yetecek kadar kıyafeti vardır, daha etiketi üstünden sökülmemiş kıyafetler." (Ece, 36 yaşında, G.K).

Kendi değerlerini kendilerinin belirlemelerinin gerektiğini belirten gündelik ev işçisi kadınlar, işverenlerinin onlara bu konuda muhtaç olduğunu belirtmektedirler. Gündelik ev işçisi kadınların paraya ihtiyacı olduğu kadar, ev sahibi patron kadınların da gündelik ev işçisi kadınlara ihtiyacı olduğu bir gerçektir.

> "Onlara da derim yani 200 TL altında gitme diye. Bütün işi isteyecek bi de piyasanın altında isteyecek. Patron o ister. Değerini sen korursun." (Hasret, 42 yaşında, G.K).

Aynı şekilde aylıkçı ve haftalıkçı kadınlar da kendi çalışma saatlerine göre bir piyasa belirlemişlerdir. Alınan ücretin günlük olarak hesaplanması her zaman gündelik ev işçisi kadınlar için daha avantajlıdır. Ancak aylık ve haftalık olarak belli bir düzen içinde çalışan gündelik ev işçisi kadınlarda ücret biraz daha düşmektedir. Ancak orada da çalıştıkları evin sorumluluğu üzerlerine çökmektedir. İş yerleri olan evlerde hasta, yaşlı ve çocukla daha çok muhatap olmakta ve ilgilenmektedirler. Genellikle aylıkçı olarak çalışan gündelik ve işçisi kadınlar yol ücretlerini almaktadırlar. Sigortalılık durumları ise farklılık göstermektedir.

> "Mesela bu çalıştıklarımı es geç. Yeni yere başlasam hayatta 3.500 TL den aşağı gitmem. Ben şimdiki yerimden yol param dahil bu parayı alıyorum. Ne o hatır gönül var işin içinde. Diyorum ya sana bugüne kadar para dışında hiç tartışmadık ama insanında canına tak ediyor. Senin üstüne yüklendikçe yüklenir, istedikçe ister. Sen de ver babam ver. Ama oldu ya ufacıcık bir yer unuttun. Senden kötüsü, senden iş bilmezi olmaz…" (Hazal, 54 yaşında, G.K).

Ücret piyasasında son olarak belirlenen görev dışı işte çalışma ise günlük saatlerinin dışında kaldığı veya yatıya kalmaları istendiğinde oluşan ücrettir. Burada da belirli bir piyasa vardır. Örneğin bir gece misafir varsa ve yatıya kalmaları isteniyorsa mesai ücreti günlük aldığı ücretin iki katı şeklinde belirlenmektedir. Bir-iki saat fazla kalmaları ise aldıkları ücretin dörtte biri olarak hesaplanmaktadır. Bu hesaplamalar da yine gündelik ev işçisi kadınların ilişki ağları aracılığıyla yapılmaktadır.

3.5. ÖZELİNDE *"O"* BİR *"KADIN"*: GÜNDELİK EV İŞÇİSİ KADINLARIN BOŞ ZAMANLARI VE AİLE İÇİ İŞ BÖLÜMÜ

Gündelik ev işçisi kırk katılımcı kadın ile yapılan bu araştırmada günlük ev pratiklerinin iş piyasasına nasıl dönüştüğünü ve bu iş piyasası içerisinde gündelik ev işçisi kadınların deneyimlerine şahit olduk. Evin ve eve ait tüm işlerin sorumluluğunun kadından beklendiği ataerkil toplum anlayışında, kadının "kadınlığının" evden başladığı anlayışı mevcuttur. Sınıf ayrımı fark etmeksizin evin idamesi kadınlardan sorulmaktadır. Üst sınıfa ait kadınlar kendilerinden beklenen günlük ev pratiklerini ücret karşılığında bir başka kadına devrederek bu toplumsal baskı ve anlayıştan bir nebze sıyrılmaktadırlar. Ancak gündelik ev işçisi kadınlar için bu konu farklılık göstermektedir. Gündelik ev işçisi kadınlar hem emekleri karşılığında aldıkları ücret için gündelik ev işlerini yaparken hem de kendi özellerine döndüklerinde sabah ücret karşılığı yaptıkları işi akşamları evde bir karşılığı olmadan yapmaktadırlar. Örneğin bir katılımcı şu sözlerle anlatmaktadır:

> "Bir gün kayınvalideme akşam yemeğe gittik, tabi kaynım, eltim, biz çoluk çocuk hep beraber toplanmışız eve. Bende o gün nasıl yoruldum anlatamam sana. Patron yurt dışına gitti. Hazır o evde yokken odasını dip köşe yapayım dedim. Kadının odası bizim ev kadar zaten. Neyse ben kapıdan içeri girdim tabi bizim çocuklar koşturuyor. Biri ona sataşıyor vesaire derken ben daha kapıdan eğilip ayakkabımı almamışım. Kaynanam ne dese beğenirsin? Bende keşke hizmetçi olsaydım. Ahh ahh bu kadar yemek yap, temizlik yap kime? Bende en azından hizmetçi olsaydım, hem sigortam olurdu hem de kendime ait maaşım…Dedi." (Gamze, 47 yaşında, G.K).

Hangi sınıftan olursa olsun temizlik, yemek yapmak, çocuk bakmak yani tüm gündelik ev işleri kadınlar için zor ve kadınlığın kıyaslanacağı bir alanı oluşturmaktadır. Ancak eğitim seviyelerinin düşük olması, piyasada başka iş bulamamaları ve işlerinde

“profesyonel” olmalarından dolayı da gündelik ev işçiliğini bırakamamaktadırlar. Örneğin bir katılımcı şu sözlerle anlatmaktadır:

> “Yani bak şöyle söyliyim elalemin işini mecburen kabulleniyorsun. Gözünü yumuyorsun ve yapıyorsun. Orda bi kabulleniş var ama kendi evinde ha tamam benim takıntılarım var, evimi temizlemeyi de çok severim ama sanıyor musun ki aman be diyip gidip yatıp bizim evi de aman kim götürürse götürsün demediğimizi.”(Didem, 41 yaşında, G.K).

Gündelik ev işçisi kadınlar ile ev sahibi patron kadınlar arasında birinin evinin diğerinin işi olmasından ve toplumsal kabullerden ötürü yaşanan sınıfsal ve cinsiyete dayalı ayrımlar, kadınların birbirlerine karşı kutuplaşmalarına neden olmaktadır. Gündelik ev işçisi kadınların yaşadıkları sınıfsal ayrılıkların farkında olmaları, bir üst sınıfı ve refah sahibi oldukları bir hayatı istemeleri, onların daha çok çalışarak daha iyi bir yaşam standardına ulaşmak istemelerinde önemli bir etkendir. Örneğin bir katılımcı şöyle demiştir:

> “Parası olduğundan dolayı ve senin paran olmadığından dolayı aranda bi kutuplaşma elbette oluyor. Kendini kötü hissediyorsun. Benim neyim eksik diyorsun. Kendi kendine eziklik hissediyorsun. Mesela daha önceden çalıştığım bi ev vardı o evde başıma çok gelirdi. Ben kendimce mükemmel yapmışım o işi ama o gelir karşına asla yapmaz o işi ya da yapamaz ama gelir sana ben olsam şöyle yapardım ve daha güzel olurdu diye seni hakir görmeye çalışır. Eee o zaman sende içinden ay çok biliyorsan yap kendin o zaman diyorsun. O zaman ister istemez sinir geliyor. Hani tamam anladık parası var, bi de üstüne işi sana yaptırıyor ama bi de hanım efendi işi beğenmiyor. Sen o zaman anlıyorsun aslında ne kadar sinir bir durumda çalıştığını.” (Perihan, 39 yaşında, G.K).

Bir diğer katılımcı kadın ise ekonomik durumunda nasıl güçlenmeye gitmesi gerektiğine karar verdiğini şu sözlerle belirtmiştir:

> “Şimdi bakıyorsun o kadın bende kadın. Benimde evim, ailem ve bir kocam var. Ee bende ki can değil mi? Ayrıca o çalışmayan kadın her şeye sahip. Ben bu kadar çalışmaya başımda bir dam olmayacak. O gün artık geçmiş gün tam hatırlamıyorum tam ne oldu. O gün karar verdim benimde başımda bir dam, altımda arabam, okulda çocuğum kolumda pırlantam olacak. Allaha çok şükür ne dediysem de yaptım.” (Nur, 47 yaşında, G.K).

Bu ayrımlardan doğan bir başka farkındalık ise ekonomik yoksunlukların doğurduğu, çocuklar için daha iyi bir gelecek verememe kaygısıdır. Bunların neticesinde görüşülen gündelik ev işçisi kadınlar yaşadıkları sosyal sınıfın ekonomik koşullarından kurtulmak için daha çok çalışmışlardır. Çoğu gündelik ev işçisi kadın

uzun yıllar boyunca hiç tatil yapmamıştır. Bir aylık çalışma süreleri içerisinde ancak bir iki günlük dinlenmeye vakit bulabilmektedirler. Sosyal sigortanın önemini fark ederek ya çalıştıkları evlerin birinden kendilerini sigortalı yapmış, ya da dışarıdan kendileri ödeyerek gelecekteki hayatlarını garanti altına almaya çalışmışlardır. Ancak gündelik ev işçisi kadınların geleceklerini sadece edindikleri mülkler veya sigortalılık durumu garanti altına almamaktadır. Enformel sektörün en ağır çalışma koşullarına ve belirli bir iş tanımına sahip olmayan gündelik ev işçisi kadınlar yetiştirdikleri çocuklar ile hem formel sektöre eleman yetiştirmekte hem de çocukları sayesinde kendi geleceklerini garanti altına almaya çalışmaktadırlar.

Katılımcılardan Yeter'in sözlerini aktarmak gerekirse:

> "Kızıma hep dedim ki avukat olsan annen ne kadar mutlu olur. Ben olurum ama anne onun için daha iyi öğretmen lazım dedi bana. Tamam dedim annene söz ver avukat olmaya, annen daha çok çalışır sana en güzel kitapları alır, okula gönderir. Sağ olsun sözünü tuttu." (Yeter, 56 yaşında, G.K).

Diğer bazı katılımcılar ise benzer bir biçimde şu ifadeleri kullanmaktadırlar:

> "…kim istemez çocuğu okusun adam olsun? İyi yerlere gelsin. Kendine güzel aile kursun. Ben kötü bir aile kurdum ya da kötü bir aileden geldim diyemem. Yukarda Allah var okutmak istediler. Ben istesem daha da okurdum ama o zamanlar ne bileyim okumak bu kadar kıymetli değildi. Ya da ben kıymet bilemedim. Ama maşallah benim çocuklar hevesli çıktılar. Ben neden heveslerini kursaklarında bırakayım ki? Kim ne kadar isterse okusun dedim ikisine de. Ömrüm yettikçe çalışır yine okuturum." (Zeynep, 48 yaşında, G.K).

Bir diğer katılımcı ise şu ifadeleri kullanmaktadır:

> "eee ne olacaktı? Okumayıp anası gibi hizmetçi mi olsun kızım? Babasından da babasının tarafından da hayır gelmez. Okutacam. Büyütecem. O benim kızım. Benim gibi güçlü ama okumuş olacak. Sürünmeyecek!" (Perihan, 39 yaşında, G.K).

Görüşülen gündelik ev işçisi kadınların tamamı, ailelerinden ve akrabalarından herhangi bir kadının gündelik ev işinde çalışmasına olumsuz açıdan yaklaşmaktadır. Burada en önemli nokta ise kendi kızlarının gündelik ev işi gibi emek yoğun, statüsü düşük işlerde çalışmalarına kesinlikle karşı çıkmalarıdır. Çocuklarının en iyi şekilde eğitim almasını ve en iyi mesleklere sahip olmaları için uzun çalışma saatlerine razı

gelmekte ve tüm zorluklara karşı emek sarf etmektedirler. Bu emeklerinin karşılığını en iyi çocuklarından almaktadırlar. Örneğin bir katılımcı şöyle demiştir:

> "Asla istemem çünkü asla ve asla sonu olmayan iş. Emek sömüren bi iş. Tırnaklarınızla kazıya kazıya yapıyorsunuz arkanızı döndüğünüzde hiçbir şey kalmamış. Asla istemem. Gitmesine izin vermem. Git bi kursa kendini geliştir derim. Ay yani başka iş mi kalmadı da bu işi yapıcak? Bakma sen benim ailem burada olmadığı için ben bu işlere girişmek zorunda kaldım, mecburiyetten kaldım elalemin yanında. Evlenince de yoksulluk ve çocuk sorumlulukları binince devam ettim bildiğim iş olduğu için." (Leyla, 38 yaşında, G.K).

Bir diğer katılımcı ise benzer bir biçimde şu ifadeleri kullanmıştır:

> "Hiç kimse gitmesin. Kesin net yani. Ben yoruldum. Onlar mesela geleceği olan bi işte çalışsınlar. Gitsinler ne bileyim fabrikada çalışsınlar, sigortaları olsun. Ev işini kesinlikle tavsiye etmem." (Şefika, 51 yaşında, G.K).

Özelinde bir kadın olan gündelik ev işçisi kadınlar, sosyal çevreleri ve ekonomik nedenlerden dolayı gündelik ev işçiliğine başlamışlardır. Çocuklarının olması ve eğitim seviyelerinin düşük olması gibi nedenler onların enformel sektöre itmiştir. Sınıf ve cinsiyet ayrımının en çok yaşandığı alanlardan biri olan yüksek güvenlikli sitelerde gündelik ev işçisi olarak çalışmaktadırlar. Bu ayrımların da tetiklemesiyle birlikte kendilerinin ve ailelerinin geleceklerini daha iyi ekonomik koşullara sahip bir üst sınıfta yaşama hayali taşımaktadırlar. Gündelik ev işleri alanında kendi deyimleri ile "profesyonel" olarak, düşük statülü işlerde aranan işçiler haline gelmişlerdir. Yaşadıkları tüm ayrımcılık ve eşitsizliklere rağmen çocuklarının en iyi eğitimi almasını sağlamışlardır. Bu bilinçlenmeler ışığında öncelikli olarak sosyal sigortanın önemini fark etmişlerdir. Emeklilik hayatlarında kimseye muhtaç olmamak adına sigortalılık durumu onlar için çok önemli hala gelmiştir. Daha sonra yine kimseye muhtaç olmamak için mülk edinmişlerdir. Diğer kadınlardan bir farklarının olmadığı, hatta hepsinden daha ağır çalışma koşullarına sahip olduklarını belirtmişlerdir. Ev, araba ve yazlık gibi mülkleri edinirken bir yandan çocuklarının eğitim masraflarından kaçmayarak enformel sektörün idamecileri olan gündelik ev işçisi kadınlar formel sektöre elemanlar yetiştirmektedirler. Bunların dışında en çok şikayet ettikleri şey ise kendileri olamamaktır. Kendilerine vakit ayıramamak ve sabah ücretli yaptıkları işi akşamları evlerinde ücretsiz yapmalarıdır.

3.5.1. Boş Zamanın Değerlendirilmesi: "Bir Temizlik Alışkanlığı"

Katılımcı gündelik ev işçisi kadınların büyük çoğunluğunun aylık çalışma programlarında sadece bir-iki günlük boş vakitleri olurken, düzenli olarak ayda dört gün izne sahip olan aylıkçı olarak çalışan gündelik ev işçisi kadınlar da vardır. Ancak onlarda kalan boş günlerini yine başka işler ile doldurarak aylık çalışma programlarında sadece bir-iki gün izin yapabilmektedirler. Bu durum gündelik ev işçisi kadınların dinlenmeye, ailelerine, sosyal çevrelerine ve kendilerine ayırdıkları zamanları kısıtlamaktadır. Bu kısıtlı dar zaman içerisinde kendilerine ve çevrelerine yetemediklerini ancak bu tempoda çalışarak hedefledikleri yaşam tarzına ulaşabileceklerini belirtmektedirler. Örneğin bir katılımcı şu ifadeleri kullanmıştır:

> "Bende isterim bir Pazar kahvaltısını evde ailemle birlikte edeyim. Ne bileyim kızımla alışveriş merkezinde gezeyim. Bir ihtiyacım, eksiğim olduğu zaman kızıma diyorum o alıyor benim için." (Zeynep, 48 yaşında, G.K).

Bir diğer katılımcı ise şöyle demiştir:

> "Ay boş zamanda neymiş? Vallahi unuttum ben. Yer gök bana deterjan su oldu vallahi. Özledim şöyle ayaklarımı uzatıp evimde yatmayı. Çıkayım bi sahilde dolaşayım, çekirdek, dondurma yiyeyim." (Berivan, 36 yaşında, G.K).

İhtiyaçları ve diğer sorumluluklarından dolayı kendine özel vakit ayıramayan gündelik ev işçisi kadınlar bu çalışma temposu ile iş hayatlarına devam ederlerse sağlıklarından olacaklarını ve ileriki yaşlarında kendilerine refah olarak dönmesini bekledikleri sürecin hastalıklarla geri geleceğini belirtmektedirler. Örneğin bir gündelik ev işçisi kadın şöyle belirtmiştir:

> "…bazen karıştırıyorum günleri. Hani insanın bir hafta sonu olurda bir güncük bile olsa dinlenip yeni haftaya başlar ya hah işte o bende yok. Her gittiğim yerin anahtarı ayrı. Her Allahın akşamı anahtarları değiştiriyorum çantamda birbirlerine karışmasınlar diye. Sonra durup diyorum ki Allah Allah bugün günlerden neydi? Yarın ben kime gidicem? Akıl sağlığım da gidiyor valla yavaş yavaş. Artık tahammülüm kalmıyor. Kolum, bacağım, belim gitti zaten. Kafayı da götürürsem artık akıl hastanesinde dinlenirim ölene kadar." (Nur, 47 yaşında, G.K).

Bir diğer katılımcı ise:

> "Aslında işe ihtiyacım var, paraya ihtiyacım var ama artık canıma tak ettiği için biraz kendime bıraktım günleri ve arkadaşlarımla biraz gezip, eğleniyorum. Çünkü biliyorum bu çalışma illetinden kurtulamayacağım o yüzden bende

madem devam edeceğim o zaman katlanmak için başka şeylerle meşgul oluyorum." (Perihan, 39 yaşında, G.K).

Gündelik ev işçisi kadınların sosyal çevrelerinin de yine kendileri gibi gündelik ev işçilerinden oluşması birbirlerini anlamalarına yardımcı olmaktadır. Görüşmelerde ortak buluşabilecekleri yerlerde işleri üzerinden sohbet ederek günlük streslerini azalttıklarını ve bu şekilde yeni güne başlayabildiklerini belirtmişlerdir.

Görüşülen katılımcı gündelik ev işçisi kadınlara boş vakitlerini nasıl değerlendirdikleri sorusu yöneltildiğinde büyük çoğunluğu yine temizlik yaptıklarını belirtmişlerdir. Yoğun iş tempolarında ev içi işlerini kendileri yüklendiklerini, akşam işten geldiklerinde dahi çocukları olduğu için bir anne olarak görevlerini yerine getirmelerinin beklendiği görülmüştür. Örneğin bir katılımcı şöyle demiştir:

> "Küçük lisede dersler, sınavlar, büyük kız hem iş hem okul derken evin tüm yükü bende. Hem maddi hem manevi evi ben çekip çeviriyorum. Böyle olunca doğal olarak ben çocuklardan bir şey bekleyemiyorum. Anne baba her şey benim." (Gökçe, 37 yaşında, G.K).

Gündelik ev işçisi kadınlarda temizliğin bir alışkanlığa ve hatta boş zaman geçirme pratiğine dönüşmesi ise hem mesleki açıdan pratiklik kazanmaktan kaynaklı hem özel alanlarında evlerinin sorumluluğunun onlarda olmalarından, hem de sosyal çevrelerinde onlara karşı yürütülen kadınlık tartışmalarından kaynaklanmaktadır. Meslekleri itibariyle temizlik kökenli olmaları sosyal çevreleri tarafından yaptıkları işler ve evleri ile kıyaslanmalarına neden olmaktadır. Ailelerinden ve çevrelerinden diğer kadınların "evi pis, iş yerinde temiz" yakıştırmalarına maruz kalmamak için yorgunluklarına rağmen evleri ile ilgilenmek zorunda olduklarını belirtmektedirler. Örneğin bazı katılımcılar konu hakkında şöyle fikir belirtmektedirler:

> "Aaa ben yapmayacağım da evin işini kim yapacak? Bir gün eltim bizdeydi, benimde en yoğun çalıştığım dönemler. Tam dört ay bir gün olsun dinlenmedim. E haliyle insansın, robot olsan onun bile pili bitiyor, kablosu kopuyor arıza veriyor. Televizyon ünitesinin önünden geçerken parmağıyla şöyle bir kontrol edip, dönüp parmağını gözüme soktu. Ay canım sen elalemin evini temizleyeceğine önce kendi tozu bak dedi. Sırf bu değil ki. Komşu gelmek istese oturmaya ilk yapacağın şey evini temizlemek. Sadece benim halimden anlayan iş arkadaşlarım geldiğinde içim çok ferah oluyor." (Feyza, 44 yaşında, G.K).

Bir diğer katılımcı ise şu ifadeleri kullanmıştır:

> "Bizim servisten kızlar(araştırmanın gerçekleştirildiği yüksek güvenlikli siteye giden servis) bir gün toplaşıp bana geldiler oturmaya. Ya sanki bizim çok vaktimiz varmış gibi bir de eve tıkıldık o gün. Tek başıma temizliğine mi, yemeğine mi yetişeyim ben? Neyse yarım yamalak da olsa bir şeylerini eksik etmemeye çalıştım. Ay sonra bir duydum kiii ne kapımın oradaki kir kalmış ne pencere kenarı siyahım. Vay efendim benim evim böyle ise çalıştığım evleri düşünemiyorlarmış…" (Beyza, 38 yaşında, G.K).

Günlük ev pratikleri üzerinden sosyal çevreleri tarafından yargılanmaya maruz kalan gündelik ev işçisi kadınlar hem işçi hem de bir anne olma rolleri dolayısıyla da boş vakitlerinde yine temizlikle ilgilenmek zorunda kalmaktadırlar. İki ve daha çok evin temizliği arasına sıkışmış bir hayat sürdürmenin ancak ileriki hayatlarında temizlik yapmamak ile kurtulmuş olacaklarını belirtmektedirler. Bunun sonucunda, refah seviyesi yüksek, çocuklarını okumuş birer birey olarak görmek için bu mesleğe ve çevrelerine rağmen devam edeceklerini belirtmektedirler.

3.5.2. Aile İçi İş Bölümü

Gündelik ev işlerinin aile içi dağılımı, cinsiyet temelli olmaktan çok ataerkil toplum yapısının getirisi olan aile ile temellendirilmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin başladığı yer ailedir. Kadın ve erkek işlerinde ayrımın en çok yapıldığı, öğrenildiği ve öğretildiği yerdir aile. Ailede gündelik ev işlerinin bir iş bölümü içerisinde yapılmaması hem kamusal alanda çalışan hem de özel alanda yani evde kadının daha fazla çalışmasına neden olmaktadır. Gündelik ev işçisi kadınların kamusal alanda işlerinin temizlik olması özel alanda da yardım edecek başka bir aile üyesi bulamamasından dolayı kadının üzerine kalmaktadır. Gündelik ev işçisi kadınlar kamusal alanda gündüzleri ücret karşılığı yaptıkları işleri, akşamları evlerinde ücretsiz şekilde yapmaktadır. Örneğin bir katılımcı bu durumu şu ifadelerle anlatmıştır:

> "Gündelik ev işleri sonu gelmeyen bir iş, kendi evinde yapınca boşa gidiyor, dışarıda yapınca para kazanıyorsun." (Ece, 36 yaşında, G.K).

Katılımcılardan Gamze fikirlerini şu şekilde anlatmaktadır:

> "…Kaynanam ne dese beğenirsin? Bende keşke hizmetçi olsaydım. Ahh ahh bu kadar yemek yap, temizlik yap kime? Bende en azından hizmetçi olsaydım, hem sigortam olurdu hem de kendime ait maaşım…" (Gamze, 47 yaşında, G.K).

Gündelik ev işçisi kadınlar görüşmeler sırasında bu soruya karşılık kendileri birçok geliştirdikleri sorularla yanıt vererek, yaşanan bu karşılıksız ev içi emeğin

tartışmasını gerçekleştirmektedirler. Görüşmeler sırasında katılımcıların ifade ettiği sorulardan ikisine şunlar örnek gösterilebilir;

> "Ev işini neye göre bölüşüyoruz? Cinsiyete göre mi? Kazandığımız paraya göre mi?" (Hasret, 42 yaşında, G.K).

> "Peki paran olunca neden başkasına yaptırıyorsun? O zaman kadın olmakla ilgili değil mi ev işleri?" (Feyza, 44 yaşında, G.K).

Eşlerinden ve çocuklarından gördükleri ev işi işlere destek gündelik ev işçisi kadınlara yeterli gelmemektedir. Evin sadece onların yaşam alanı olmadığı ve sırf çevrelerinde gördükleri gibi davrandıkları için evde iş yapmadıklarını belirtmişlerdir. Örneğin bir katılımcı şu ifadeleri kullanmıştır:

> "Aaaaa işte bakkk oraya gelirsek bak aslında hayat müşterektir, karı-kocanın işleri ortak yapması lazım. Bütün her şeyi aldığı verdiği, borcu harcı, yemesi içesi hepsi tamamen müşterek olmalıdır. Tek kişiye hele ki çalışıyorsa bunlar çok ağır geliyor. Hele çocuklardan bahsetmiyorum. Onlar okusun dedikçe biz, biz okuyoruz anne yemek yapamam, evi süpüremem diyor. Ama anası elalemin pisliğini kaldırıyor o okusun diye." (Sezgi, 42 yaşında, G.K).

Bir diğer katılımcı gündelik ev işçisi ise şöyle demiştir:

> "Her şeyi ile evin tüm sorumluluğu bende. İşte biliyorsun eşim malulen emekli. Onun aldığı ile dönemez ki ev. O kadar sene yemedim, içmedim, giymedim, gezmedim. Bu ev nasıl yapıldı sanırsın? Bende emekli oldumuydum işte o zaman kafam rahat olur. Ondan sonra tövbe bir daha öyle dip bucak temizliğe, günlük şöyle bir üstünden geçerim ama artık daha temizliğin "t" sini duymak istemiyorum. Okuyanda okudu, şimdi gitsinler kendi yerlerine ben daha uğraşamam." (Yeter, 56 yaşında, G.K).

Gündelik ev işçisi katılımcı kadınların, kadına atfedilen gündelik ev pratikleri konusunda ki düşünceleri sürekli olarak ev işleri ile meşgul olmalarından dolayı bıkkınlık belirtmektedir. Kendilerini bir üst sınıftan kadınlar ile kıyaslayarak, kendilerinin de parası olması dahilin de gündelik ev işlerini bir başka kadına devredebilecekleri gözlemlenmiştir. Özel alanlarında yaşadıklarını sorgulamaya başlayarak ailelerine ve ev işlerine karşı bir tavır sergilemeye başlamışlardır.

3.6. YÜKSEK GÜVENLİKLİ SİTELERDE YAŞAYAN KADINLARA İLİŞKİN SINIRLI BULGULAR

Kadının hangi sınıftan olduğu fark etmeksizin sürekli olarak özel alana itilmesini görmekteyiz. Araştırma kapsamında görüşülen yüksek güvenlikli sitelerde yaşayan ve gündelik ev işlerini başka kadınlara devreden katılımcı yüksek güvenlikli sitelerde yaşayan kadınlarda da bu durum gözlemlenmiştir. Kadınlık, içinde yaşadığımız kültürde, yaş, eğitim, sınıf gibi değişkenlerden bağımsız olarak, esasen "ev" üzerinden tanımlanır ve yeniden üretilir (Bora, 2012, s. 21). Belirli bir yüksek sınıfa ait olmaları, iyi eğitim almaları, yabancı dil bilmeleri ve yüksek statülü işlerde çalışmaları her alanda ataerkil zihniyet ile karşılaşmalarına mani olmamaktadır. Kamusal alanda her ne kadar yüksek statülü olsalar bile özel alanlarında bu statülere sahip olmaları onlara ataerkil toplum anlayışı tarafından yüklenen "kadınlık" rollerinden kaçmalarına imkan verememektedir. Ancak maddi imkanları dahilinde onlardan beklenen bu rolü belli bir ücret karşılığı başka kadınlara devretmektedirler. Bu kadınlık rolünün devredişleri ev içerisinde farklı alanları oluşturmaktadır, örneğin; gündelik ev işleri, çocukların bakımı, çocukların eğitmenleri, evde varsa hasta/yaşlı bakımı, bahçe bakımı ve şoför olarak ayrılmaktadır. Kadın dışarıda gelir getiren bir işte çalışsa da, ev işlerinden ve çocuk bakımından yegane sorumlu kişi olmaya devam etmektedir (Rittersberger-Tılıç ve Kalaycıoğlu, 2000, s. 30). Kadınlar günlük ev pratiklerini başkalarına devrettikleri durumlarda bile iş takiplerinin yapılması yine kadından beklenmektedir. Katılımcı ev sahibi patron kadınlar tıpkı gündelik ev işçisi katılımcı kadınlar gibi ev içi iş bölümü eksikliğinden dolayı eşlerinden şikayet etmektedirler. Günlük ev pratikleri ile bütünü itibariyle ilgilenmeseler bile örneğin erkek eşin akşam yemeği beğenmemesi durumunda ya da çocukların düşük not almaları durumunda kendilerinin sorumlu tutulduklarını belirtmektedirler. Bir diğer örnek olarak ise erkek eşin çalışanlarla kurduğu ilişkidir. Kadın formel sektör içerisinde çalışsın ya da çalışmasın ev içi çalışanların yönetimi, sorunları ve seçimi kadından beklenmektedir. Ancak çalışanların yaşadıkları bir problem ya da sorun çıkarmaları durumunda erkek eş devreye girmektedir.

Ev sahibi katılımcı kadınların diğer yardımcı işçileri ile ilgili bilgi alınmadığı için görüşme soruları gündelik ev işçisi kadınlar ve ev sahibi patron kadınlar üzerine kurulmuştur. Birinin evinin diğerinin işi olması fikri üzerinden gidildiği zaman günlük

pratikler üzerinden farklı kadınlık anlamları ortaya çıkmaktadır. Bahsedildiği gibi farklı sosyal statülerden gelmek, kültürel ayrılıklar ve nihayetinde kurulan ilişkiler iki kadını hem birbirine yaklaştırmakta hem de kutuplaştırmaktadır. Katılımcı ev sahibi kadınlar, görüşmeler sırasında gündelik ev işçisi kadınlar için dalgalanan duygusal yorumlarda bulunmuşlardır. Gündelik ev işçisi kadınların yaptıkları işi hem çok zor bulurken hem de karşılığında ücret ödemenin gereksiz ya da pahallı bir ihtiyaç olduğunu belirtmektedirler. Bu dalgalanan duygusal değişimler ise iki farklı statüden kadının birbirlerini hem anladıkları hem de aralarında sınıfsal eşitsizliklerin yaşandığını hissetmelerine neden olmaktadır.

Kapalı siteler genel olarak, orta ve üst gelir grubundan hane halklarının dışarıya kapalı ve izole, üst düzey ve özel güvenlik önlemleri ile kuşatılmış, belli boş zaman olanakları sunan ve yaşam tarzı kurgusu etrafında biçimlenmiş olan konut alanları olarak tariflenmektedir (Firidin Özgür, 2006, s. 82). Kapalı, yüksek güvenlikli veya izole siteler diye adlandırdığımız bu mekanların isimleri değişse bile sonuç itibariyle hepsinin ortak noktası kentten, kentin kalabalığından ve kendi gibi olmayandan kaçmak isteyen bir üst gelirliler grubunun ikamet ettiği alanı tanımlamaktadır. Ancak araştırmanın örneklem alanını oluşturan yüksek güvenlikli site içerisinde sürdürdükleri yaşam hakkında literatürdeki bilgilerin aksine bir düşünce belirtmektedir katılımcı kadınlar. Yüksek güvenlikli siteyi tercih etmelerinde temel neden "popüler" bir mekan olmasından dolayıdır. Katılımcı yüksek güvenlikli sitelerde yaşayan ev sahibi kadınlara yöneltilen sorular dahilinde şehirden kaçmaktan çok "kendileri gibi" olanlarla bir arada olmak ve belir bir refah seviyesi içerisinde farklı kadınlık alanlarını kurmaları olduğu gözlemlenmiştir. Yaşadıkları villa tipi evlerin kat, oda, banyo ve mutfak sayısının kendi içlerinde sosyal statülerini arttırmaya yaradığı ve böylelikle sınıf ayrılığının da üst sınıflar arasında yaşandığını, zenginliğin içerisinde hiyerarşik düzen kurulduğunun göstergesini oluşturmaktadır.

Araştırmada yüksek güvenlikli sitelerde yaşayan ev sahibi kadınlara ulaşılabilirlik oldukça zor olmuştur. Görüşmelerin hem sosyal statülerine uymayacağını hem de çalışanlarının sorulara yönelik verilen cevapları duymalarından kaynaklanan bir endişe içerisinde görüşme talepleri reddedilmiştir. Görüşmeyi kabul eden yüksek güvenlikli sitelerde yaşayan ev sahibi kadınlar ise soruların daraltılmasını ve özel alanlarına yönelik soruların sorulmamasını talep etmişlerdir. Katılımcıların belirttiği yerlerde ve saatlerde, görüşmelerin ses kaydı altına alınmadan yapılması koşuluyla da

11 yüksek güvenlikli sitelerde yaşan ev sahibi katılımcı kadın ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ancak görüşmelerde katılımcı kadınların kendi özel alanlarına ve hayatlarına ilişkin sorular haricinde hiçbir soruya içten yanıt vermemişlerdir. Kendi çalışanlarından çok eskiden başlarına gelen diğer işçiler ve çevrelerine ilişkin konulardan bahsetmeyi tercih etmişlerdir.

BÖLÜM 4. SONUÇ

Bu araştırma, geniş bağlamda, kendilerini yaşadıkları sınıfsal ve cinsiyetçi ayrımlardan kurtarmak için gündelik ev işinde çalışan kentin yeni orta sınıfı olma arzusunda ki kadınlarının, yüksek güvenlikli sitelerde yaşayan üst sınıftan kadınlarla, toplumsal cinsiyet ve kadın emeği üzerinden deneyimlerini ele almaktadır. İstanbul'un Beykoz ilçesinde yüksek güvenlikli bir sitede araştırma yapılmıştır. Görüşmeler aynı site içerisinde çalışan 40 gündelik ev işçisi kadın ve 11 ev sahibi kadın ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma gündelik ev işçisi kadınların kent deneyimleri, sınıfsalsal eşitsizlikler ve kadın emeğine ilişkin verileri ortaya koymakta ve bu bağlamda ilgili soruları öne çıkarmaktadır.

Gündelik ev işçiliği mesleğini yeniden yorumladığımız zaman, değişen ve gelişen kent yapısı içerisinde, hane içi işlerin ataerkil anlayışta kadından beklenmesi onların piyasa içerisinde kendilerine yeni bir çalışma alanı bulmalarına neden olmuştur. Ataerkil ilişkiler içinde ev içine hapsedilen kadın emeği, gündelik ev işçiliği ile kamusal alanda görünürlük kazanmıştır.

Kadının ev içi ücretsiz olarak yaptığı işleri, gündüzleri görünür halde ve ücretli olarak yapmasına neden olmuştur. Ancak gündelik ev işçiliğinin kayıt altına alınmamasıyla birlikte kamusal alanda bir tanınırlık alanı bulmaya çalışan gündelik ev işçiliğini enformel sektöre hapsetmiştir. Genellikle üst ve orta sınıftan kadınlar evlerinde gündelik ev işçisi kadın emeğini talep etmektedir. Ancak yüksek güvenlikli siteler gibi, villa tarzı konutlarda, kadının gündelik ev işi emeğini daha talep etmeden, kent içerisinde kurgulanmaktadır. Yüksek güvenlikli siteler, genellikle kentten uzak, orman içlerine yakın ama bir o kadarda kente ulaşılabilirliliği olan yerlerde üst sınıftan ailelerin talepleri doğrultusunda kurulmaktadır. Çoğu villa tipi olan bu yeni konut alanları, ev sahibinin yaşam alanları içinde bir de hizmet alanlarını da içinde barındırmaktadır. Bu tarz konutlarda hizmet ve hizmetli için özel alanlar yapılmaktadır. Yani hizmet talep etmek ve almak sınıfsal gereklilikler olarak algılanmakta ve mekana yansımaktadır. Yüksek güvenlikli sitelerde yaşayan ev sahibi kadınlar, gündelik ev işlerini ücret karşılığında başka bir kadına devrederek hem toplum tarafından kadına atfedilen gündelik ev işlerini yapmaktan kurtulurlar hem de başka bir kadına kent içi istihdam sağlamaktadırlar. Ancak istihdam sağlayan yüksek güvenlikli sitelerde yaşayan ev sahibi kadınlar, gündelik ev işçilerinin emeklerini kayıt altına almayarak, piyasa

içerisinde kadın emeğinin görünürlülüğünü engellemektedirler. Böylelikle işveren kadınlar kapitalist piyasayı beslemektedirler. Gündelik ev işçiliğinin yasalarla desteklenmemesi ve emeklerinin kayıt altına alınmaması mesleğin güvencesizliğini ortaya çıkarmaktadır.

Birçok gündelik ev işçisi kadın, kayıt dışı çalıştığı için her an işsiz kalma riski ile karşı karşıya gelmektedir. İşçi-işveren ilişkisi tamamen sözlü ve güven ilişkisi üzerine kurulmuştur. Gündelik ev işinin düşük statülü ve belli bir uzmanlık alanı gerektirmediği düşüncesi piyasa içerisinde kadın emeğinin değersizleştirilmesine neden olmaktadır. Ataerkil toplum yapısı içerisinde gündelik ev işlerinin kadınların kolaylıkla yapabileceği bir iş olarak görülmesi de kadın emeğinin piyasa içerisinde ikincil konumda değerlendirilmesine neden olmaktadır. Kadınlar hangi sosyal sınıftan olurlarsa olsunlar, ataerkil toplum yapısı içerisinde özel alanın ve ona ait tüm işlerin bir toplumsal kabul olarak onlara devredilmesinden kaçamamaktadırlar. Ancak belli bir ücret karşılığında gündelik ev işlerini bir başka kadına devredebilmeleri, üst sınıf kadınların kendi üzerlerindeki ataerkil baskıları bir nebze olsun hafifletebilmelerinin göstergesidir. Bu iki farklı sınıftan ve kültürden kadını bir araya getiren yer ise evdir. Aralarında sınıfsal ve cinsiyet temelli ayrışmaların yaşandığı, ataerkil toplum ve piyasa anlayışını besleyen kadınlık pratikleri burada üretilmektedir. Ve birinin evinin bir diğerinin işi olduğu bu noktada aslında hangi sınıfa ait olursa olsun özel alana ait tüm sorumlulukların kadınlar üzerine yıkıldığı görülmektedir.

Yüksek güvenlikli sitelerde yaşayan ev sahibi kadınlar ile gündelik ev işçisi kadınların ortak kesişim yerleri "ev"dir. Bu kesişim yerinin "birinin evinin diğerinin işi" olması farklı kadınlık kavramlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bunun temel nedeni her iki kadının farklı sosyo-kültürel ve sınıfsal farklılıklar içerisinde yetişmesidir. Yüksek güvenlikli sitelerde yaşayan kadınlar kendi sınıflarından insanlarla bir arada yaşama isteği ve kentin çeşitli sorunlarından kaçma talepleri doğrultusunda, yükselen yeni üst sınıfların popüler mekanlarında ikamet etmeyi tercih etmektedirler. Ancak sosyal statülerinin gereği ve kadınlık rollerini hafifletme yoluna giderek gündelik ev işlerini belli bir ücret dahilinde devretmişlerdir. Sınıfsal ve cinsiyet temelli olarak gündelik ev işlerini devreden yüksek güvenlikli sitelerde yaşayan kadınlar, ücret dahilinde ve ekonomik nedenlerden dolayı gündelik ev işi yapan kadınlarla kentte kesiştikleri nokta burasıdır. Bu kesişimler beraberinde aynı evin içinde farklı iki kadın kültürünün çatışmasına neden olmaktadır. Ev sahibi kadınlar hem evin iktidarını

yabancı bir kadına kaptırma endişesi içerisinde hem de eve farklı bir kültürün hakim olma endişesi yaşamaktadırlar. Bu durum gündelik ev işçisi kadınlarla ev içinde iktidar çatışmalarına girmelerine neden olmaktadır. Bu iktidar çatışmaları her iki kadının da birbirini kadınlığı üzerinden değerlendirmelerine neden olmaktadır. Gündelik ev işçisi kadın, ev sahibi kadını yapamadığı ve devrettiği kadınlık rolü üzerinden değerlendirmektedir. Yüksek güvenlikli sitede yaşayan ev sahibi kadın ise gündelik ev işçisi kadınlara karşı sınıfsal farklılıkları üzerinden -aşağıda da değinildiği üzere- bir kadınlık değerlendirmesi ve hatta karşılaştırılması yapmaktadırlar.

İç göçün hangi nesilden olursa olsun kadın emeğine etkisi topluma ve piyasaya olumsuz yansımaktadır. Göç ile gelen ailelerin genellikle çocuklarının eğitimine önem vermemeleri kadın emeğini ya özel alana hapsetmekte ya da piyasa karşısında savunmasız ve güvencesiz bırakmaktadır. Kadınların eğitim düzeyinin düşük olması, onları vasıflı olmayı gerektirmeyen enformel sektördeki işlere yönlendirmektedir. Görüşmelerin büyük kısmı, uzun süredir gündelik ev işinde çalışan kadınlarla görüşülerek gerçekleştirilmiştir. Gündelik ev işçisi kadınların büyük çoğunluğunun bu mesleği seçmeden önce birçok farklı iş deneyimleri olmuştur. Bunlar geçici fabrika işçiliği, bahçe işleri, tezgahtarlık, evde parça başına iş, apartman temizliği ve çocuk bakıcılığı gibi çok fazla yetkinlik istemeyen işlerdir. Piyasa içerisinde aranan, belli bir eğitim seviyesine sahip olmak ve bir işte nitelikli olarak yetişme şartlarını sağlayamadıkları için sosyal güvencesi olmayan işlere yönelmişlerdir. Ancak gündelik ev işçiliğinin, işçi kadınlar için çekici bir yanı vardır. Diğer güvenceli işlere oranla ücretlerini günlük yevmiye olarak almaktadırlar ve piyasa koşullarının üzerinde bir kazanç elde etmektedirler.

Kadınları gündelik ev işçiliğine yönelten temel neden eğitim düzeylerinin düşük ve gündelik ev işçiliğinden aldıkları ücretin piyasada ki diğer işlere oranla yüksek olmasıdır. Gündelik ev işçiliğine iten bir diğer önemli nedeni ise gündelik ev işçisi kadınların çocuklarının eğitimlerine verdikleri önemdir. Gündelik ev işçisi kadınların büyük bir kısmı iç göçün ikinci neslini oluşturmaktadır. Ailelerinin yeteri kadar eğitimlerine önem vermemeleri üçüncü nesil olan kendi çocuklarında olumlu bir etkiye dönüşmüştür. Gündelik ev işçileri enformel sektörün, formel sektöre eleman yetiştiren kadınları olmuşlardır.

Gündelik ev işçiliğinde belli bir iş tanımının olmaması, gündelik ev işçilerinden bir gün içerisinde istenecek işlerin sürekli olarak farklılık göstermesine neden olmaktadır. Çalıştıkları evlerde geçirdikleri bir iş gününde, normalde kimsenin kendi evinde kolaylıkla bir güne sığdıramayacağı işleri yapmaktadırlar. İşleri kol gücüne dayanmaktadır ve patronlarıyla sorun yaşamamak adına mola vermeden çalışmaktadırlar. İş yerlerinde birçok risk altında çalışmaktadırlar. Bunlar; cam silerken aşağı düşme, avize silerken elektrik akımına kapılma, kimyasallardan zehirlenme, ağır eşya kaldırırken belin sakatlanması ve birçok buna benzer işleridir. Ancak gündelik ev işçisi kadınları yaptıkları bu zorlu işler değil, patronlarının onlara karşı olan davranışları yıpratmaktadır. Çalıştıkları evlerde yemek yemeleri, su gibi temel ihtiyaçları tüketirken uyarılmaları ya da mola verdiklerinde patronları tarafından gördükleri muameleler, gündelik ev işçisi kadınların iş yerlerinde uğradıkları sınıfsal ayrımcılığın bir göstergesidir. Ücret karşılığı çalışan diğer işçilerden farkları olmadığını düşünen gündelik ve işçisi kadınlar, yaşadıkları bu ayrımcılığı yine kendileri gibi bir kadından görmeleri birbirlerini kadınlıkları üzerinden değerlendirmelerine neden olmaktadır.

Gündelik ev işçisi kadınlar günlük olarak toplumsal sınıflar arası geçişlerinde, işe giderken yaptıkları yolculuklarda, site girişlerinde ve serviste kurdukları ilişki ağları ile yüksek güvenlikli site içerisinde farkında olmadıkları bir bilinçlilikle ücret ve iş piyasasını düzenlemektedirler. Site içerisinde aylıkçı, haftalıkçı ve gündelikçi iş tanımlamaları üzerinden bir ücretlendirilmeye gidilmektedir. Genel adıyla gündelik ev işçisi kadınlar, site içerisinde ki evlerden kendilerine daha düşük bir teklif geldiğinde ücret piyasasını düşürmemek için teklifleri kabul etmemektedirler. Piyasanın altında ücret sunan evlere tanıdıklarını göndermemekte ve işverene site içerisinde bir baskı kurarak ücret konusunda direnç göstermektedirler. Eğer hala işveren istenen ücretleri kabul etmezse bütün piyasa içerisinde ev sahibi yalnız bırakılmaktadır. Bunun birçok nedeni bulunmaktadır. Çalıştıkları konutun çok katlı ve odalı olması, yabancı uyruklu kadınlara karşı piyasayı koruma çabaları, işlerinin yoğun emek gücü gerektirmesi ve günlük ev işi pratiklerinde “ustalaşma”larından kaynaklıdır. Site içerisinde kurdukları ilişki ağları sayesinde her olaydan haberdar olabilmektedirler. Bu sayede piyasayı yönetmektedirler. Görevini kötüye kullanan gündelik ev işçisi var ise kurdukları bu ilişki ağı sayesinde hem evleri hem de kendi isimlerini korumaktadırlar. Ev sahibi kadınlara durumu anlatarak site içerisine girişlerini engellemekte ve bir nevi sitenin güvenliğini sağlamaktadırlar.

Aylıkçı, haftalıkçı ve gündelikçi olarak her ne kadar çalışma sürelerinde bir farklılık olsa da gündelik ev işçisi kadınların yaptıkları iş emek yoğun bir tempodadır. Gündelik ev işçisi kadınların büyük çoğunluğu yetiştirilmesi gereken işlerden dolayı yemek ve dinlenme gibi temel ihtiyaçlardan vazgeçerek çalışmaktadırlar. Birçok gündelik ev işçisi kadın yaptıkları işlere karşılık olarak aldıkları ücreti az bulmaktadır. Bunun nedeni gündelik ev işçiliğinde mesleki bir tanımlamanın bulunmamasıdır. Ev sahibinin yokluğunda çocukların, yaşlı ve hastaların, bazı durumlarda ise hayvanların bile bakımıyla uğraşmaktadırlar. Böylelikle ücret karşılığı ev içi kadınlık rolleri devredilmiştir ve toplumsal ilişkilerin aksamaması için devam ettirilmektedir. Bunların dışında yüksek güvenlikli site içerisinde çalışabilecek ya da çalışamayacak gündelik ev işçilerinin belirlenmesi, yardımcı arayan evlere istediklerini yönlendirme ve patronlarıyla kurdukları iletişim sayesinde başka evlerde çalışan gündelik ev işçisi kadınların yaptıklarından da haberdar olmaktadırlar.

Gündelik ev işçisi birçok kadın sosyal çevrelerinde mesleğini saklama gereği duymaktadır. Bunun nedeni ilk nedeni statüsü düşük bir iş olması, ikinci nedeni ise sosyal çevrenin gündelik ev işçiliği mesleğini yanlış yorumlamasından kaynaklanmaktadır. Mesleğini saklama gereği duymayan gündelik ev işçileri de yine sosyal çevreleri tarafından temizlik anlayışları ve kadınlık rolleri üzerinden değerlendirilmektedirler. Komşuluk ve akrabalık ilişkilerinin oluşturduğu sosyal çevre içerisinde, gündelik ev işçisi kadınlar, yoğun çalışma tempolarına rağmen çevrelerinde temizlik işi ile uğraştıklarından dolayı “temiz olma zorunluluğu” ile karşı karşıyadırlar. Bundan dolayı gündelik ev işçisi kadınlar sosyal çevrenin baskılarına ve zorladıkları kadınlık rollerine karşı izin günlerinde dinlenmek ve çocuklarıyla vakit geçirmek yerine, mecburiyetlerinden yine temizlik yapmaktadırlar. Kimi gündelik ev işçisi kadında ise bu durum günlük temizlik pratiklerinin bir alışkanlık haline gelmesiyle birlikte, gündüz iş yerinde yaptıkları işi akşamları ise ücretsiz bir şekilde sürekli olarak evlerinde gerçekleştirmelerine neden olmaktadır.

Çoğu gündelik ev işçisi kadın, kendini sınıf ve cinsiyet temelli olarak üst sınıftan kadınlarla kıyaslayarak, toplumda sınıf atlamak istemektedirler. Bunu “benim ondan neyim eksik” düşüncesi ile kendilerini görmek istedikleri sınıfa taşımaya çalışmaktadırlar. Bu düşünceden yola çıkan gündelik ev işçisi kadınlar öncelikli olarak orta sınıftan, güvenlik ile çevrili yerlerden mülk(ler) edinmektedirler. Mülk edindikten sonra ilerleyen yaşlarda gündelik ev işçiliği yapamayacakları için kendi geleceklerini

garanti altına almak istemektedirler. Bunu emekli maaşı ile sağlayabilecekleri için çoğu gündelik ev işçisi patronlarından bağımsız olarak isteğe bağlı sigortalarını ödemektedirler. Gündelik ev işçisi olarak hala kayıt dışı çalışmaktadırlar. Patronlarının hiçbir sigorta girişiminde bulunmadıkları görülmüştür. Ancak gündelik ev işçisi kadınlar tanıdıkları vasıtasıyla ve isteğe bağlı sigorta ödeme şekliyle bu sınıfsal ve cinsiyetçi ayrımlardan kurtulmaya çalışmaktadırlar. Bir diğer kendilerine sınıf atlatacak durum ise yetiştirdikleri çocuklarıdır. Birçok gündelik ev işçisi kadının çocuğu yaşları itibariyle en az lise öğrenimi görmektedir. Ancak aralarında toplumun statülü işlerinden sayılan avukatlık, dişçilik, tercümanlık ve mühendislik gibi mesleklere sahip olan ve olacak olan çocuklara sahip gündelik ev işçisi kadınlar vardır.

Gündelik ev işçiliği kendi arasında "aylıkçı", "haftalıkçı" ve "gündelikçi" olarak ayrıldığı görülmektedir. Bu ayrılma iş pratikleri anlamında hiçbir değişmeye uğramasa da iş dağılımı ve ücret üzerinden farklılaşmaktadır. "Gündelikçi" olarak belli bir çalışma programı ve bağlı oldukları aileler vardır. Burada işçi-işveren arası ilişkiler tamamen sözlü anlaşmaya dayalıdır ve hiçbir hukuki alanda kayıt altına alınmamaktadır. Gündelikçi olarak çalışan kadınların aldıkları ücret "aylıkçı" ve "haftalıkçı" olarak çalışan kadınlara oranla daha fazladır ancak bir güne sığdırması gereken işler diğerlerine göre daha çoktur ve yorucudur. Ev sahipleri kadınlar genellikle bir gün içerisinde çamaşır, ütü, yemek ve genel temizliği aynı anda istemektedirler. Verdikleri ücreti gündelik ev işçisi kadınların emeği karşısında değerlendiren ev sahibi kadınlar burada cinsiyetçi bir yaklaşımla ataerkil toplum anlayışını beslemektedirler. Gündelikçi olarak gittiği gün üzerinden isimlendirilen bu çalışma biçiminde, kadınlar aylıkçı ve haftalıkçı olarak çalışan kadınların piyasada belli bir süreyi aşmış ve istedikleri ekonomik duruma ulaştıklarını bu yüzden gündelik temizliğe gitmediklerini belirtmektedirler. Böylelikle çalışma günleri üzerinden kadınların ekonomik durumlarının belirlenebildiğini görmekteyiz. "Aylıkçı" olarak çalışan kadınların yine iş tanımları değişmemektedir ancak yapılan işin beş-altı güne yayılması gündelik ve haftalıkçı kadınlara oranla daha rahat bir çalışma planlarının olmasını sağlamaktadır. Aylıkçı olarak çalışan kadınlarda bir nevi evin ikinci kadını olma durumu vardır. Bütün bir evin haftanın en az beş-altı günü hakimi gibi tüm günlük pratiklerine hakimlerdir. Ancak bu durum ev sahibi kadının izin verdiği ölçüde mümkün olabilmektedir. Ev sahibi kadın ev içi iktidarının sarsıldığını düşündüğü an da hitabet şekliyle aralarındaki iletişimi sarsmaktadır. Sınıfsal ve kadınlık hiyerarşisinin kullanıldığı bu alanda sıklıkla

“biz bir aileyiz yalanı” ortaya çıkmaktadır. Gündelik ev işçisi kadınlar ile ev sahibi kadınlar arasında sıklıkla yaşanan bu durum yine iki farklı sınıftan kadının birbirini “kadınlıkları” üzerinden değerlendirmelerine neden olmaktadır. “Haftalıkçı” olarak çalışma biçimine sahip gündelik ev işçisi kadınlarda ise genellikle evde yatılı çalışan kadınların olmadığı ve derin temizlik zamanlarında tercih edilmektedir. Yine bu çalışma biçiminde yapılan iş değişmemekte sadece çalışma süresinde değişiklik göstermektedir.

Ataerkil toplum yapısı içerisinde, erkeklerin evin idamecisi olarak çalışması, ailelerinin geçimini sağlaması ve gerek duyulmadıkça karılarını çalıştırılmamaları beklenmektedir. Ancak araştırmada görüldüğü üzere gündelik ev işçisi kadınlar “mutfak masrafı” ya da çocukların eğitimlerine katkı sağlamak amacıyla çalışmamaktadırlar. Onlar bizzat evin geçimini ve idamesini sağlayan kişilerdir. Ancak kız çocuğu olan gündelik ev işçisi kadınlar, kesinlikle kendi çocuklarının bu mesleği yapmalarını istememektedirler. Gündelik ev işçisi olarak çalışmayı güvencesiz ve statüsü düşük işler içerisinde görmekte ve yasalarla desteklenip, sosyal haklara kavuşmadıkça kimsenin bu mesleği yapmasını tavsiye etmemektedirler.

Son olarak, yüksek güvenlikli sitelerde yaşan ev sahibi kadınlar, ücret dahilinde ev işlerini devrederek, kent içerisinde yeni bir iş imkanı sunmaktadırlar. Kadının kadına istihdam sağladığı bu alan ne yazık ki kayıt dışı çalıştırılan gündelik ev işçisi kadın emeği ile ataerkil toplum ve kapitalist piyasa anlayışını beslemekte ve yeniden üretmektedir.

EKLER

Ek 1: Gündelik Ev İşçisi Görüşme Formu

MALTEPE ÜNİVERSİTESİ, SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ, SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

Beykoz'da Yüksek Güvenlikli Bir Sitede Gündelikçi Kadın Emeği Üzerine Niteliksel Bir Çalışma 2018-2019

"GÜNDELİK EV İŞÇİSİ" GÖRÜŞME ÇERÇEVESİ

Görüşme Kodu:

Görüşmenin kimle ve nerede yapıldığı:

Görüşme tarihi: **Görüşmenin saati ve süresi:**

Görüşmenin teybe kaydedilmesinin uygun bulunması: 1. Uygun 2. Uygun değil

İsim	
Yaş	
Doğum yeri/memleketi	
Eğitim durumu	
Medeni durum (evli ise çocuk sayısı)	
Yaşadığı yer	
Kiminle yaşamakta	
Ailenin aylık ortalama geliri	

1. Şehre Geliş Hikayesi

- Şu anda nerede ikamet etmektesiniz?
- Kimlerle birlikte yaşamaktasınız?
- Hane içi kişi sayısı nedir?

  (Göç ile gelinmiş ise)

- Şehre ne zaman geldiniz?
- Kiminle geldiniz?
- Göç eden kaçıncı nesildiniz?
- Göç nedenleri nelerdir?
- İlk nereye yerleştiniz?
- Akrabalık ilişkileri bunda etkili midir?

2. İşe Başlama Öyküsü

- İlk olarak ev işlerine gitme fikri nereden çıkmıştır?
- Çevrenizde örneği var mıydı?
- Kimdi ve nerede çalışmaktaydı?
- Nasıl ilişkiler kurarak buldunuz ev işi yapan kişiyi?
- Daha önce farkı bir işte çalıştınız mı?
- Sizi ev işine yönlendiren olay neydi?
- Gündelik ev işlerini başkasının evinde yapmak ve bundan para kazanmak konusundaki düşüncelerinizi anlatır mısınız?
- Eşiniz ev işi fikrini nasıl değerlendirmiştir?
- Aileniz ev işi fikrini nasıl değerlendirmiştir?
- Sosyal çevrenizin işinizle alakalı hiç tepki aldınız mı?
- İşinizi aile ya da arkadaş çevrenizden söylemediğiniz kişiler var mı?
- Mesleğinizi saklama gereği duyuyor musunuz?
- Sosyal çevrenizde ev işine giden başka tanıdıklarınız var mıdır?
- Bir kadın olarak ev işçiliğine karşı yorumunuz nedir?

3. İş Yerleri ve Görevleri

- İş yerinde bir gününüzü anlatır mısınız?
- Haftalık çalışma programınızı anlatır mısınız?
- Çalıştığınız yerdeki elemanlar ile ilişkinizi tek tek değerlendirir misiniz?
- Çalıştığınız yere gelen misafirler ile ilişkinizi nasıl?
- Patronlarınız ile ilişkinizi tek tek anlatır mısınız?
- Patronunuz ile kişisel problemlerinizi paylaşır mısınız?
- Bir probleminiz olduğunda patronunuzdan rahatlıkla destek alır mısınız?

- Patronunuz eşyalarını sizinle paylaşır mı?
- Verilen eşyaları kabul eder misiniz?
- İş yerinizde sizi çok mutlu eden bir olayı anlatır mısınız?
- İş yerinizde sizi çok üzen bir olayı anlatır mısınız?
- Aylıkçı, gündelikçi ve 15günde bir gidilen ev işlerinin farkından bahseder misiniz?

4. Kadınların Kişisel Zamanları

- Boş vakitlerinizi nasıl değerlendirirsiniz?
- Arkadaşlarınıza yeterli vakti ayırabiliyor musunuz?
- Arkadaşlarınızla görüştüğünüzde iş yeriniz hakkında konuşur musunuz?
- Aynı işi yaptığınız arkadaşlarınız ile iş yerlerinizi karşılaştırır mısınız?
- Ailenize yeterli vakti ayırabiliyor musunuz?

5. İşçi Hakları

- Ev işinde çalışan bir kadın olarak yasal haklarınızı biliyor musunuz?
- Çalışma koşullarınızı değerlendirir misiniz?
- Günde kaç saat çalışmaktasınız?
- Çalışma saatleriniz sizce fazla mı?
- Molalarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz?
- Mola vermeniz iş yerinizde sorun yaratıyor mu?
- Geç kaldığınız zaman iş yerinizle sorun yaşıyor musunuz?
- Daha önce sigortalı çalıştınız mı?
- Şuan ki iş yerinizde sigortalı mı çalışıyorsunuz?
- Ne kadar zamandır sigortalı çalışmaktasınız?
- Yeni çıkan gündelik ev işleri yasasını nasıl değerlendiriyorsunuz?
- Yasaların çıkmasından sonra çalışma koşullarınızda ve yasal haklarınızda bir iyileşme oldu mu sizce?
- Haklarınızı savunmak için neler yaptınız?
- İş yerinizin haklarınızı vermesi konusundaki düşünceleriniz nelerdir?
- Sigorta yaparken sorun yaşadınız mı?

6. Ücret

- Ne kadar ücret alıyorsunuz?
- Gündelik işlerde belirli bir ücret piyasası var mı?
- Piyasayı korumak için neler yapıyorsunuz?
- Patron ile ücret pazarlığı yapıyor musunuz?
- Sizce aldığınız ücret emeğinizin karşılığı mı?
- İşveren tarafından daha az teklif gelirse nasıl tepki veriyorsunuz?
- Daha az teklif veren yere başka arkadaşınızı yönlendiriyor musunuz?

7. Aile hayatları

- Ev içi geçimlerini kimler nasıl sağlamaktadır
- Aile içi işleri kim yapmakta? Destek görüyor musunuz?
- Aile kaç kişilik? Diğer aile mensupları ne iş yapmakta? Kaç çocuk var? Çocukların eğitim urumu nedir?
- Ailenizden birinin ev işlerine gitmesini ister miydiniz?
- Eve ait sorumlulukların kadına yüklenmesi hakkındaki görüşleri?
- İş yerinizde yaptığınız işler ile evinizde yaptığınız işler arasında fark var mı?

Katkılarınızdan Dolayı Teşekkür Ederim.

Ek 2: Yüksek Güvenlikli Sitelerde Yaşayan Kadınların Görüşme Formu

MALTEPE ÜNİVERSİTESİ, SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ, SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

Beykoz'da Yüksek Güvenlikli Bir Sitede Gündelikçi Kadın Emeği Üzerine Niteliksel Bir Çalışma 2018-2019

"EV SAHİBİ" GÖRÜŞME ÇERÇEVESİ

Görüşme Kodu:

Görüşmenin kimle ve nerede yapıldığı:

Görüşme tarihi: **Görüşmenin saati ve süresi:**

Görüşmenin teybe kaydedilmesinin uygun bulunması: 1. Uygun 2. Uygun değil

İsim	
Yaş	
Doğum yeri	
Eğitim durumu	
Medeni durum (evli ise çocuk sayısı)	
Kiminle yaşamakta	

1. Mekan Seçimi

- Ne kadar süredir yüksek güvenlikli bir sitede yaşamaktasınız?
- Yüksek güvenlikli siteyi tercih etme nedenleriniz nelerdir?
- Daha önce nerede yaşamaktaydınız?
- Şuan yaşadığınız gibi bir site miydi? Değil ise nerede ve konut tipi nedir?
- İki yerin karşılaştırmasını yapabilir misiniz?
- Yüksek güvenlikli sitede yaşamanın olumlu ve olumsuz yanlarından bahsedebilir misiniz?

2. Günlük Rutin

- Bir gününüzü anlatabilir misiniz?
- Kaç çocuğunuz var?
- Çocukların eğitimi ile kim ilgilenmekte?
- Evin sorumluluğu kimin üzerinde?
- Eşiniz çalışanlarla arası nasıldır?
- Çalışanları seçerken eşinize danışır mısınız?
- Daha önce eşinizle ya da sizinle problem yaşayan bir çalışanınız oldu mu?
- Neden problem yaşadığınız?
- Problem karşısında nasıl bir çözüm ürettiniz?

3. İşçi Çalıştırma

- Yanınızda çalıştıracağınız elamanları genelde nasıl tercih edersiniz?
- Elaman bulan şirketler aracılığı ile mi yoksa sosyal çevre aracılığı ile mi?
- Sizinle çalışacak elemanlarda aradığınız en belirgin özellikler nelerdir?
- Ev içi kaç çalışanınız var?
- Çalışanların yönetimi ve idaresi kimin üzerinde?
- Çalışanlarınızla ilişkinizi tek tek anlatabilir misiniz?
- Ev içi bir kaza olduğunda nasıl davranıyorsunuz?
- Yardımcınız yokken işleri nasıl devam ettiriyorsunuz?
- Yardımcınızla geçirdiğiz bir gününüzü anlatır mısınız?
- Yardımcınızın evinize gelen misafirlerinizle ilişkisi nasıl? Tek tek değerlendirebilir misiniz?
- Yanınızda çalıştırdığınız işçilerin hayatları hakkında ne kadar bilgi sahibisiniz?
- Çalışanlarınızın iş dışındaki hayatlarını nasıl değerlendirirsiniz?
- Çalışanlarınızın ailevi bir problemi olduğunda rahatlıkla size gelip anlatabilirler mi?
- Sizden yardım isterler mi?
- Ücret dışında paylaştığınız eşyalar oluyor mu?
- Oluyor ise çalışanlarınız bu durumu nasıl değerlendiriyor?
- Yardımcınız sizce işini iyi yapıyor mu?

- Çalışanınızın ev içi konumu sizce hangi boyutta (çalışan, abla, yardımcı v.s.)?
- Yardımcınıza devrettiğiniz işler nelerdir?
- Bir kadın olarak ev işçiliğine karşı yorumunuz nedir?

4. İşçi Hakları

- Çalışanlarınız sigortalı mı?
- Kaç tanesi sigortalı?
- Farklı iş yerinden sigortalı olan var mı?
- Çalışanlarınızın ücretleri konusunda neler düşünüyorsunuz?
- Sizce çalışanlarınız arasında ücret piyasası var mı?
- Piyasanın altında ücretlerde işçi bulabiliyor musunuz?
- Özel günlerde çalıştıklarında ikramiye veya mesai ücreti veriyor musunuz?

Katkılarınızdan Dolayı Teşekkür Ederim.

Ek 3: Katılımcı Gündelik Ev İşçisi Kadınların Özellikleri

İsim	Yaş	Medeni Durum	Çocuk Sayısı	Eğitim Durumu
Yeter	56	Evli	3	Okula Gitmemiş
Şefika	51	Evli	4	Orta Okul Terk
Nafiye	39	Evli	1	Lise
Huriye	41	Evli	2	Orta Okul Terk
Emriye	40	Boşanmış	2	Lise
Nejla	43	Dul	3	Orta Okul Terk
Gamze	47	Evli	4	Lise
Mercan	42	Boşanmış	1	Orta Okul Terk
Özlem	44	Boşanmış	2	Orta Okul Terk
Seda	44	Boşanmış	1	Lise
Gül	44	Evli	2	İlkokul
Zeynep	48	Boşanmış	2	Lise
Fatma	48	Evli	2	Lise
Sezgi	42	Boşanmış	2	Lise
Sevgi	42	Boşanmış	2	İlkokul
Pınar	42	Evli-Ayrı Yaşıyor	3	Orta Okul Terk
Nisa	44	Boşanmış	1	Orta Okul Terk
Feyza	44	Dul	1	Lise
Beyza	38	Boşanmış	1	Orta Okul Terk
Hasret	42	Evli	2	Lise
Kader	40	Dul	2	İlkokul
Saniye	35	Boşanmış	1	Orta Okul Terk
Berivan	36	Boşanmış	1	Orta Okul Terk
Gökçe	37	Boşanmış	2	Lise
Gözde	35	Boşanmış	1	Orta Okul Terk
Ece	36	Boşanmış	1	Lise
İrem	37	Boşanmış	1	İlkokul
Leyla	38	Evli-Ayrı Yaşıyor	3	Orta Okul Terk
Hazal	54	Evli	4	Okula Gitmemiş
Zozan	52	Evli	5	İlkokul
Zeynep	38	Boşanmış	1	Orta Okul Terk
Zehra	50	Evli	3	İlkokul
Büşra	50	Evli	2	İlkokul

Damla	40	Dul	1	Lise
Didem	41	Boşanmış	1	Orta Okul Terk
Melike	40	Boşanmış	2	Orta Okul Terk
Buse	42	Evli	2	Orta Okul Terk
Nur	47	Evli	3	İlkokul
Sevde	45	Evli	2	İlkokul
Perihan	39	Boşanmış	1	Orta Okul Terk

Ek 4: Katılımcı Yüksek Güvenlikli Sitelerde Yaşayan Kadınların Özellikleri

İsim	Yaş	Doğum Yeri	Eğitim Durumu	Medeni Hali	Yaşadığı Yer
Sevgi	42	İstanbul	Lisans	Evli	Yüksek Güvenlikli Site
Berna	48	İstanbul	Lisans	Evli	Yüksek Güvenlikli Site
Ela	38	İstanbul	Y. Lisans	Evli	Yüksek Güvenlikli Site
Gizem	42	İstanbul	Lisans	Evli	Yüksek Güvenlikli Site
Senem	39	Konya	Lisans	Evli	Yüksek Güvenlikli Site
Ayşe	47	İstanbul	Doktora	Evli	Yüksek Güvenlikli Site
Tülin	40	İstanbul	Lisans	Evli	Yüksek Güvenlikli Site
Derya	49	Kayseri	Doktora	Evli	Yüksek Güvenlikli Site
Yeşim	41	İzmir	Lisans	Evli	Yüksek Güvenlikli Site
Irmak	39	İzmir	Lisans	Evli	Yüksek Güvenlikli Site
Ferhan	43	İzmir	Lisans	Evli	Yüksek Güvenlikli Site

KAYNAKÇA

Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., & Yıldırım, E. (2010). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı*. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.

Arslan, R. (1974). İstanbul Kentleşme Sürecinde Yapısal Değişme, *Sosyoloji Konferansları Dergisi, 12* (0), 101-124.

Aslantepe, G. (2015). Kadın İstihdamının Arttırılması ILO Sözleşmeleri, Makal, A., Toksöz, G. (Ed.). *Geçmişten Günümüze Türkiye'de Kadın Emeği*, (s. 135-142). Ankara: İmge Kitapevi.

Ayata, S. (2012). Yeni Orta Sınıf ve Uydu Kent Yaşamı, Kandiyoti, D., Saktanber, A. (Ed.). *Kültür Fragmanları: Türkiye'de Gündelik Hayat*, (Çev. Zeynep Yelçe), (s.37-56), İstanbul: Metis Yayınları.

Bolak, H. (1990). Aile İçi Kadın Erkek İlişkilerinin Çok Boyutlu Kavramlaştırılmasına Yönelik Öneriler, Tekeli, Ş. (Ed.). *Kadın Bakış Açısından 1980'ler Türkiye'sinde Kadın*, (s. 219-229). İstanbul: İletişim Yayınları.

Bora, A. (2010). *Kadınların Sınıfı; Ücretli Ev Emeği ve Kadın Öznelliğinin İnşası*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Bora. A., Günal, A. (2014). *90'larda Türkiye'de Feminizm*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Burgess, E. W. (1923). The Determination of Gradients in the Growth of a City, *Publications of the American Sociological Society*, 18, 85-97.

Burgess, E. W. (1927). The Determination of Gradients in the Growth of a City, *Publications of the American Sociological Society*, 21, 178-184.

Coontz, S. (2012). Marx ve Engels'i Aile Hakkında Yeniden Değerlendirmek, Holmstorm, N. (Ed.). *Sosyalist Feminist Proje Teori ve Politikanın Günümüz Okuması Cilt 1*, (s. 229-223). İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Çağlayan, S., Kemik. A. (2018). Kırdan Kente İç Göç Süreciyle Kadınların İş Yaşamına Katılımları ve Sonuçları, *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 43, 143-157.

Çalışkan, İ. (2016). Uluslararası Kentsel Ağlar ve Kentleşme: Türkiye Örneği, Sarı, Ö., Esgin, A. (Ed.). *Toplumsal Analizler Ekseninde Kent Fragmanları*, (s. 307-328). Ankara: Phoenix Yayınevi.

Çavuşoğlu, E. (2016). *Türkiye Kentleşmesinin Toplumsal arkeolojisi*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Danış, D. (2011). İstanbul'da Uydu Yerleşmelerinin Yaygınlaşması: Bahçeşehir Örneği, *21.Yüzyıl Karşısında Kent ve İnsan*, s.151-160, İstanbul, Bağlam Yayıncılık.

Danış, A.D., Perouse, J.F. (2005). Zenginliğin Mekanda Yeni Yansımaları: İstanbul'da Güvenlikli Siteler, *Toplum ve Bilim Dergisi*, 104, 90-123.

Dedeoğlu, S. (2000). Toplumsal Cinsiyet Rolleri Açısından Türkiye'de aile ve Kadın Emeği, *Toplum ve Bilim Dergisi*, 86, 139-170.

Dedeoğlu, S. (2008). Görülen Eller-Görülmeyen Emek: Küreselleşme, Kadın Emeği ve Endüstriyel Üretim, Doğudan Dergisi, 7 (2), 50-63.

Dedeoğlu, S., Elveren, A, Y.(Ed.). (2015). *2000'ler Türkiye'sinde Sosyal Politika ve Toplumsal Cinsiyet*. Ankara: İmge Kitabevi.

Dedeoğlu, S., Elveren, A, Y. (Ed.) (2017). *Türkiye'de Refah Devleti ve Kadın*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Ecevit, F. T. (1990). Kentsel Üretim Sürecinde Kadın Emeğinin Konumu ve Değişen Biçimi, Tekeli, Ş. (Ed.). *Kadın Bakış Açısından 1980'ler Türkiye'sinde Kadın*, (s. 105-115). İstanbul: İletişim Yayınları.

Ecevit, Y. (2008). İşgücüne Katılım ve İstihdam" Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri, *TÜSİAD-T/2008-07/468; KAGİDER-001,* 113-213.

Erdoğan. N. (Ed.). (2016). *Yoksulluk Halleri Türkiye'de Kent Yoksulluğunun Toplumsal Görünümleri.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Erdoğdu, S., Toksöz, G. (2013). Kadınların Görünmeyen Emeğinin Görünen Yüzü: Türkiye'de Ev İşçileri, *Uluslararası Çalışma Örgütü, İstihdam ve Çalışma Koşulları Serisi*, No:42, Ankara.

Fidan, F., Özdemir, M. Ç. (2011). Ev Hizmetlerinde Çalışan Kadınlar ya da Evlerin Kadınları, *Çalışma İlişkileri Dergisi*, *2* (1), 79-89.

Firidin Özgür, E. (2006). Sosyal ve Mekansal Ayrışma Çerçevesinde Yeni Konutlaşma Eğilimleri: Kapalı Siteler, İstanbul, Çekmeköy Örneği, *Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Dergisi*, 4, 79-95.

G. Karaca, N., Kocabaş, F. (2009). Ev Hizmetlerinde Çalışanların Karşılaştıkları Sorunların Türkiye Açısından Değerlendirilmesi, *Kamu-İş Dergisi*, *10* (4), 161-176.

Giddens, A., (2012). *Sosyoloji*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Gök, F. (1990). Türkiye'de Eğitim ve Kadınlar, Tekeli, Ş. (Ed.). *Kadın Bakış Açısından 1980'ler Türkiye'sinde Kadın*, (s. 165-181). İstanbul: İletişim Yayınları.

Gür, T. H., Ural, E. (2004). Türkiye'de Kentlere Göçün Nedenleri, *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *22* (1), 23-38.

Güreşçi, E. (2010). Türkiye'de Kentten-Köye Göç Olgusu, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 11 (1), 77-86.

Hartmann, H. (2012). Marksizimle Feminizmin Mutsuz Evliliği, Acar-Savran, G., Tura Demiryontan, N. (Ed.), *Kadının Görünmeyen Emeği* (s. 157-206). İstanbul: Yordam Kitap.

Hennessy, R. (2012). İhtiyaç-Temelli Cinsel Politikalar İçin Marksist Feminizmi Yeniden Değerlendirmek, Holmstorm, N. (Ed.). *Sosyalist Feminist Proje Teori ve Politikanın Günümüz Okuması Cilt 1*, (s.157-164). İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Hooks, B., (2012). *Feminizm Herkes İçindir*. (Çev. Ali K. Saysel, Esra Aşan). İstanbul: BGST Yayınları.

ILO, (2011). Ev İşçileri İçin İnsana Yakışır İş Bildirgesi, *189 Sayılı ILO Sözleşmesi ve 201 Sayılı ILO Tavsiye Kararı*, Ankara.

Kandiyoti, D. (1990). Ataerkil Örüntüler: Türk Toplumunda Erkek Egemenliğinin Çözümlenmesine Yönelik Notlar, Tekeli, Ş. (Ed.). *Kadın Bakış Açısından 1980'ler Türkiye'sinde Kadın*, (s. 341-353). İstanbul: İletişim Yayınları.

Kandiyoti, D. (2012). Ataerkiyle Pazarlık, Holmstorm, N. (Ed.). *Sosyalist Feminist Proje Teori ve Politikanın Günümüz Okuması Cilt 1*, (s.251-276). İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Kandiyoti, D. (2013). Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler. (Çev. Aksu Bora, Fevziye Sayılan, Şirin Tekeli, Hüseyin Tapınç, Ferhunde Özbay). İstanbul: Metis Yayınları.

Karabıyık, İ. (2012). Türkiye'de Çalışma Hayatında Kadın İstihdamını, *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, *32* (1), 231-260.

Kaypak, Ş. (2014). Toplumsal Cinsiyet Bakış Açısından Kente Bakmak, *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, *7* (1), 344-357.

Kesim Güven, S., Kar, A. (2013). Kutuplaş(tır)manın Yeni Mekanları: Kapalı Siteler, *Cyprus İnternational University, Folklor/Edebiyat Dergisi*, *19* (75), 9-36.

Koca, D. (2015). Türkiye'de Çağdaş Konut Üretiminin Yeniden Okunması, *Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi*, *11* (19), 19-36.

Korkmaz, A., Korkut, G. (2012). Türkiye'de Kadının İş Gücüne Katılımının Belirleyicileri, Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi, *17* (2), 41-65.

Koyuncu, A. (2011). Sosyoloji Kuramlarında Kent, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 25, 31-56.

Kılıç, D., Öztürk, S. (2014). Türkiye'de Kadınların İşgücüne Katılımı Önündeki Engeller ve Çözüm Yolları; Bir Ampirik uygulama, *Amme Dergisi*, *47* (1) 1, 107-130.

Kümbetoğlu, B., (2008). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Kümbetoğlu, B. (2011). Feminist Yöntem ve Kadın Çalışmalarına İlişkin Bazı Sorular, Sorunlar, Sancar. S., (Der.). *Birkaç Arpa Boyu, 21.Yüzyıla Girerken Türkiye'de Feminist Çalışmalar*, Cilt: 1, (s. 475-503). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Kümbetoğlu, B., User, İ., Akpınar, A. (2015). Gıda, Tekstil ve Hizmet Sektörlerinde Kayıtdışı Çalışan Kadın İşçiler, Makal, A., Toksöz, G. (Ed.). *Geçmişten Günümüze Türkiye'de Kadın Emeği*, (s. 255-298). Ankara: İmge Kitapevi.

Makal, A., Türkiye'de Erken Cumhuriyet Döneminde Kadın Emeği, *Türk Sosyal Bilimler Derneği'nce düzenlenen 11. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi'nde 9 Aralık 2009 günü sunulan tebliğ metninin genişletilmiş biçimidir.*

Manav, E. (2015). Ev Hizmetlerinde Çalışanların Sigortalılığı, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi,* 120, 509-538.

Molyneux, M. (2012). Ev Emeği Tartışması ve Ötesi, Acar-Savran, G., Tura Demiryontan, N. (Ed.), *Kadının Görünmeyen Emeği* (s. 115-155). İstanbul: Yordam Kitap.

Önder, N. (2013). Türkiye'de Kadının İş Gücünün Görünümü, *ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi*, 1 (1), 35-61.

Önkal, G. (2016). Kentlilik ve Kentsizlik, Sarı, Ö., Esgin, A. (Ed.). *Toplumsal Analizler Ekseninde Kent Fragmanları*, (s. 61-76). Ankara: Phoenix Yayınevi.

Özar, Ş. (2015). Türkiye'de 1980 Sonrası Dönemde Kadın Emeği ve İstihdamı Politikaları; Kadın Hareketi, Sendikalar, Devlet ve İşveren Kuruluşları, Makal, A., Toksöz, G. (Ed.). *Geçmişten Günümüze Türkiye'de Kadın Emeği*, (s. 223-253). Ankara: İmge Kitapevi.

Özaydınlık, K. (2014). Toplumsal Cinsiyet Temelinde Türkiye'de Kadın ve Eğitim, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 33, 93-122.

Özbay, F. (1990). Kadınların Eviçi ve Evdışı Uğraşlarındaki Değişme, Tekeli, Ş. (Ed.). *Kadın Bakış Açısından 1980'ler Türkiye'sinde Kadın*, (s. 117-142). İstanbul: İletişim Yayınları.

Özbay, F. (2015). Türkiye'de Ev Emeğinin Dönüşümü; On dokuzuncu Yüzyıldaki Osmanlı Ev Kölelerinden Günümüzdeki Kaçak Göçmen İşçilere, Makal, A., Toksöz, G. (Ed.). *Geçmişten Günümüze Türkiye'de Kadın Emeği*, (s. 99-133). Ankara: İmge Kitapevi.

Özçam, S., Fidan, F. (2017). Ev Hizmetlerinde Çalışan Kadınların Sosyal Güvenlik Haklarına Yönelik Farkındalığı Üzerine Bir Araştırma, *Journal of Current Researches on Business and Economics*, 7 (1), 95-110.

Özdemir, M., (2010). Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, *11* (1), 323-343.

Öztan, E. (2015). Feminist Araştırmalar ve Yöntem, Saygılıgil. F., (Ed.). *Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları,* (s. 271-289). Ankara: Dipnot Yayınları.

Öztürk, M. (2010). Türkiye'de İç Göçe Katılanların Kent Yaşamına ve Kentsel Emek Piyasalarına Etkileri, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 52 (0), 245-264.

Özyeğin, G. (2005). *Başkalarının Kiri.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Özyeğin, G. (2012). Kapıcılar, Gündelikçiler ve Ev Sahipleri, Kandiyoti, D., Saktanber, A. (Ed.). *Kültür Fragmanları: Türkiye'de Gündelik Hayat*, (Çev. Zeynep Yelçe), (s.57-83), İstanbul: Metis Yayınları.

Paker Kahvecioğlu, A., Yada Akpınar, İ. (2007). Küresel İstanbul'un Mekansallaşması: "Kap(ı/a)lı Özel Siteler, *IAPS-CSBE Network Kitap Serisi: 7-Kent, Kültür ve Konut*, 168-176.

Rittersberger-Tılıç, H., Kalaycıoğlu, S. (2000). *Cömert "abla"ların Sadık "hanım"ları, Evlerimizdeki Gündelikçi Kadınlar*. Ankara: Su Yayınları.

Sarı, Ö. (2016). Kent ve Yoksulluk: Sivil Toplum Örgütlerinin Artan Rolleri, Sarı, Ö., Esgin, A. (Ed.). *Toplumsal Analizler Ekseninde Kent Fragmanları*, (s. 275-287). Ankara: Phoenix Yayınevi.

Serter, G. (2013). Şikago Okulu Kent Kuramı: Kentsel Ekolojik Kuram, *Planlama TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, 23* (2), 67-76.

Shah, P. (2012). Evi Yeniden Tanımlamak, Holmstorm, N. (Ed.). *Sosyalist Feminist Proje Teori ve Politikanın Günümüz Okuması Cilt 1*, (s.233-224). İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Suğur, N., Suğur, S., Gönç Savran, T. (2008). Türkiye'de Orta Sınıfın Mazbut Hitmezkarları: Kapıcılar, Güncelikçiler, Çocuk Bakıcıları, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 63* (3), 161-183.

Toksöz, G. (2015). Kalkınmada Farklı Yörüngeler: Kadın İstihdamında Farklı Örüntüler Işığında Türkiye'de Kadın İstihdamı, Makal, A., Toksöz, G. (Ed.). *Geçmişten Günümüze Türkiye'de Kadın Emeği*, (s. 143-168). Ankara: İmge Kitapevi.

Toksöz, G., Memiş, E. (2016). AKP Hükümetleri Döneminde İstihdam ve Kayıtdışılığın Toplumsal Cinsiyet Açısından Analizi, Yaman, M., Dedeoğlu, S. (Ed.) *Kapitalizm, Ataerki ve Kadın Emeği: Neoliberal ve Muhafazakar Dönem*, (s. 82-104). İstanbul: SAV Yayınları.

Toksöz, G. (2018). *Kalkınmada Kadın Emeği*. İstanbul: Varlık Yayınları.

Türk, S. M. (2015). 20.Yüzyıl Kent Kuramları, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2* (3), 41-59.

TÜİK, (2017). İstatistiklerle Kadın, Sayı: 27594.

TÜİK, (2018). İşgücü İstatistikleri, Sayı: 27688.

Ulusoy, D. (2013). Kadınların Ücretli-Ücretsiz Emek Kıskacı: AKP'nin Aile Politikaları ve Yeni Muhafazakarlık, "Bir Başka Aile Anlayışı Mümkün Mü*?", Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği*.

Yaman, M., Dedeoğlu, S. (2016). Kapitalizm, Ataerki ve Kadın Emeği: Neoliberal ve Muhafazakar Dönem, Yaman, M., Dedeoğlu, S. (Ed.) *Kapitalizm, Ataerki ve Kadın Emeği: Neoliberal ve Muhafazakar Dönem*, (s. 7-10). İstanbul: SAV Yayınları.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırımalp, S. (2014). Türkiye'de Ev Hizmetlerinde Çalışanların Sorunları, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Karabük Üniversitesi*, *4* (1), 45-59.

Yükselbaba. Ü. (2017). Kadın ve Kamusal Alan: Kadının, Kadın Olarak Var Olma Mücadelesi, Yükselbaba. Ü. (Ed.). *Kadın, Kamusal Alan ve Hukuk*, (s. 1-46). İstanbul: Tekin Yayınevi.

Walby, S. (2016). Patriyarka Kuramı. (Çev. Hülya Osmanoğlu). Ankara: Dipnot Yayınları.

White, J, B. (2015). Para ile Akraba Kentsel Türkiye'de Kadın Emeği. (Çev. Aksu Bora). İstanbul: İletişim Yayınları.